

HIERONYMI BALBI
EPISCOPI GVRCENSIS
AD CLEMENTEM
VII. PONT. MAX.
DE FORTITVDINE LIBER.

Q Vanquam isto quoque nomine, uniuersum prope terarum orbem CLEMENS VII. PONT. MAX. in tui admirationem conuertas, quod procul ab inani gloria, uentosaque ostentatione, solius conscientiae testimonio contentus, non quid alii laudent, sed quid laude dignum sit, intuearis, omneque Prudentiae, Iustitiae, Fortitudinis, ac Temperantiae munus, non ad aures populares, sed ad dei cultum assidue referas, nihil tamen Pontifici summo, eidemque innocentissimo, aut maius, aut antiquius esse debet, quam rerum a se gestarum, ac suae uirtutis gloriam, in omnem memoriam diffundere. Nam sicut is est accusandus, qui totus ex fortuna pendet, quae & instabilis est, & fallax, ita qui ueram laudem optimis clarissimisque actionibus debitam negligit, aut contemnit, se hominem esse propemodum obliuiscitur. Quid enim magis est hominis, quam omni studio sequi, amplexarique uirtutem? At laudem nihil aliud esse dicimus, quam eam significationem, qua uirtutis amplitudo magnitudoque demonstratur. Nec enim laus ex his rebus est quaerenda, in quibus aequae boni atque mali ex

cellunt, sed ad gloriam sola uirtute contendendū, quæ
ita honorū est propria, ut nihil cum malis cōmune ha-
beat, nec ulla uera, solidaue potest esse gloria præter eā
quæ a uirtute proficiscitur. Idq; præcos sensisse Roma-
nos, sacræ apud illos ædes indicabant, quas cōiunctissi-
mas constituerunt uirtutis & honoris. Ideo non satis pru-
dens existimāndus est is, qui bonis actionibus delectatus,
eas patitur in obscuro delitescere, ut quasi abscondens ta-
lentum, alios nolit (quod inuidorum propriū est) sui
imitatores habere. Quod si in hac uitæ imbecillitate ni-
hil bonū homini ducimus præter id solū, quod cū coe-
lesti bono similitudinē habeat, qui humanā inter uiuos
gloriā neglexerit, quā post mortē sit curaturus, non ui-
deo. Nā si mens hominis quicquid agit, quicquid medi-
tatur, debet ad diuinæ mentis speciē, quam Ideā Plato
uocat, referre, omneq; illud & uelle & cupere quod diui-
narū rerū repræsentet imaginē, certe si gloriā illam coe-
li æternā concupiscimus, quæ est diuini splendoris irra-
diatio, danda nimirū opera est, ut ne hanc quidē huma-
nam contempnissimē uideamur quæ beneactæ uitæ est uel
præmiū, uel testimoniū. Magnum quippe uidetur uirtu-
tis adipiscendæ calcar uehementior gloriæ cupiditas,
quæ una cæteras omnes cupiditates extinguit, non .n.
potest quicq; humile, aut sordidū appetere qui se norit
in omnium ore, ac celebritate uersatum iri. At qui hone-
stam gloriam minus adamarit, honeste quoq; factorū ui-
detur esse contemptor, ob eamq; rem nec dignus qui in
magnis uiris habeatur. Recte igitur Isocrates, Nicoclem
regem hortatur, ut cū ei corpus contigerit mortale, ani-

Socrates
Nicocles Rex.

mus autem immortalis, omni studio, curaq; nitatur ut
animi memoriā relinquat immortalem. Nec ullus est in
quo aliquis modo uel industriæ uel disciplinæ splendor
eniteat, qui non quasi natura duce rapiatur ad gloriam,
adeo ut etiam nobiliores artifices suis operibus quo me-
moriā pducerēt, inscribere sua nomina magni habuerint
hinc illa elogia, Apelles pingebat, Praxiteles faciebat. At
Phidias in eburneo Mineræ simulacro quod eximia
specie perfecerat, cum lege patria suum nomen prohi-
beretur inscribere, effigiē suam in eius clypeo ita arte
conclusit, ut sine totius operis demolitione, diuelli non
posset. Fortissimi uiri in sacris certaminibus summo la-
bore, ac etiā uitæ periculo solam uocē præconis & co-
ronæ testimonium petebant. Philosophi uero in iis ip-
sis libris quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomi-
na inscribunt, ut etiam de ipso gloriæ contemptu glo-
rientur. Hæc est debita uirtuti merces, hæc est quæ bre-
uissima uitæ curricula æternitatis memoria compensat.
hanc solam exigebat maximus ille imperator inquiring.
Mihī magna satis, sat uera, superq;
Bellandi merces sit gloria, cætera uobis.
Hanc Romani ardentissime dilexerūt, ppter hanc uiuere
uolebant, ppter hanc mori nō dubitarūt, hæc potuit Cur-
tium in illū teræ hiatū imergere, Mutiū ad sua membra
exurenda inflāmare, fratres Philenos ut uiui terra obruerēt
tur impellere, Codrū Regē, & tres Decios, ut se pro pa-
tria deuouerent, excitare, hæc Fabios, Marcellos, Aphri-
canos, Cæsares ad res magnas forti animo capeffendas
incendere. Hinc Cicero in libris de Rep. tradit, prin-

Optimus quis
q; quam sit ca-
pidus gloria.

Nota eloquiū
hanc et etiam
mānerē pictorē

Mutius cadvola.
Phileni.
Codrus Rex
Demi
Fabii
Marcelli.
Aphricani

cipem ciuitatis alendum esse gloria, maioresq; suos multa mira atq; præclara gloriæ cupiditate fecisse. est enim (ut inquit Status)

Fax mentis honestæ

Gloria.

Et alius Poeta.

Tu sola animum, mentemq; peruris Gloria.

Cuius optimus quisq; tanto amore flagrat, ut summi imperatores quo memoriam apud posteros propagarent, suis statuis ac imaginibus fora, templaq; decorarint, hæc ex ebore, in armore, metallo et coloribus effingentes.

Quæ tamen uideri poterant ambitionis potius q̄ probitatis insignia, et non tam uirtutis splendorem, q̄ instantiæ umbram representare. nam plerosq; reperire licet, qui omnes suas uigilias ac studia referant ad popularis auræ uanitatem, studentes quod simulationis est proprium, magis uideri boni q̄ esse. ut enim scribit Sallustius, gloriam, honorem, imperium boni et ignauæque sibi exoptant, sed illi uera uia nituntur, hi quia bonæ artes desunt, dolis atq; fallaciis contendunt. Hos blandientis plebeculæ uoces delectant, quas uel metus extorquet, uel necessitas cogit, uel suadet utilitas. Id quantum in se turpitudinis habeat, uno hoc uersiculo Menander ostendit.

Inanis gloriæ captatore nihil ærumnosius

Te uero noctes atq; dies Pontifex Maxime iis laudibus decantamus, quas nulla simulatio effingit, sed uberrimus animi effectus exprimit, ueritas suggerit, pietas effundit. Et quo minus gloriam appetis (quod de Catone tradi-

Vera gloria quantum distet a feta, et simulata.

Quæ laus Pontifici debetur.

tum est) eo te illa magis sequitur, ut qui uirtutem tuam potius q̄ fortunam admiramur dignissimumq; iudicamus, quem nullæ disertorum linguæ, nulla sapientum ingenia conticescant. Nec alioquin alia est nominis in æternū propagandi ratio, q̄ si illud non in æs, saxilue, sed in libris & egregiis literarum monumentis incidamus, in quæ nihil flammis, nihil uetustati nihil posteris liceat, cætera omnia aut tempus atterit, aut carpit posteritas, aut obscurat obliuio. Cum autem uberrimum uirtutis alimentum uel (ut græci tradunt) diuinum bonum sit honor, is ea potissimum uirtute quam fortitudinem appellamus, comparatur. hæc enim & apud homines plus admirationis affert, & in se plus laudis excellentiæq; habere uidetur, nec ulli uirtuti plura monumenta, trophæa, arcus, carmina, templa, sacrificia, ueteres dedicarunt. Huius præter cæteros, constat Romanos fuisse mirifice studiosos, ut qui iudicant hominis excellentiam in ea uirtute maxime esse positã. Arbitrorq; olim hoc nomen quod est Virtus, solam fortitudinem significasse, ex uiro enim uirtus est appellata, uiri autem maxime propria est fortitudo, deinde usu factum ut omnes recti animi affectus uirtutes uocarétur. Nec temere apud Maronem reperies uirtutem accipi nisi pro fortitudine, ut illud.

Disce puer uirtutem ex me, uerumq; laborem.
& alibi.

Macte noua uirtute puer sic itur ad Astra.

Atq; aliis plerisq; in locis. Tentabo autem ex Maronis uersibus omnē uim, rationemq; fortitudinis depromere

Veram gloriã ex fortitudine comparari.

Nota

Ex Maronis uersibus de fortitudine esse differendũ.

ut cuiq; fiat perspicuum quantum reconditæ, & abstru-
 sæ Philosophiæ in eo poeta delitescat, simul Aristote-
 lis inuitatus exemplo, qui hac ipsa de re agens quosdam
 Homeri uersus in testimonium affert, & tanti eum poe-
 tam fecit, ut & Alexandro illius carmen accuratissime
 fuerit interpretatus, & sex libros homericarum ambi-
 guitatum conscripserit. Ego certe non minus de Maro
 ne sentio, qm̄ sapientissimi Græci de Homero, cuius poe-
 sim Anaxagoras Clazomenius, & Basilius cognomento
 magnus laudem uirtutis continere affirmant. At Plato in
 eo libro, qui est de summo bono inscriptus, & Plutar-
 chus in eius uita, sentiunt omnes artes siue diuinæ, siue
 humanæ illæ sint, in unum Homeri poema uelut in pro-
 prium receptaculum confluxisse. At noster hic Mantua-
 nus, nihil pene a Philosophis late, fuscq; differitur quod
 poeticis angustiis non coarctet, qui omnia scientiarum
 lineamenta, & simulacra, & quæ græci symetriadem nomi-
 nant, dissimulanter, & quasi aliud agens complectitur.
 Audiamus itaq; Maronē acutissime de fortitudine phi-
 losophantem, quæ uirtus olim tanto fuit in pretio, ut
 in quibus maior uideretur, eos Heroas uocarent, & ut Se-
 mideos uenerarentur, adeo ut in campis Elysiis primū
 locum obtineant.

Magnanimi Heroes nati melioribus annis.
 Vbi eadem fortitudinis opera, ut omnium pulcherrima
 exercent. nam
 Quæ gratia currum
 Armorumq; fuit uiuis, quæ cura nitentes
 Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

*anaxagoras
 clazomenius
 basilius magnus*

plutarchus

homerus

Agam autem de hac uirtute, non ut Peripatetici, qui eā
 nescio intra quas angustias concludentes, & tanq̄ Ly-
 curgi legibus subscribentes solam bellicam fortitudinē
 uidentur cognoscere, sed ut late se diffundat, & ad uni-
 uersas humanas actiones porrigatur. Nam licet omnes
 uirtutes sint inter se nexæ & iugatæ, nec dissolui, sepa-
 rari ue queant, & ut Lucretii uersus in hunc sensum de-
 flectam,

Communibus inter se radicibus hærent,
 Nec sine pernicie diuelli posse uidentur.

Adeo ut qui unam fatetur se non habere, necesse sit fa-
 teri se nullā habere, in primis tamen Fortitudo reliquis
 uirtutibus ita cohæret ut ea sublata nulli uirtuti locus re-
 linquatur. Virtutem. n. semper liberā esse uolumus, sem-
 per inuictam, ut inconcussis uiribus aduersus omnia ui-
 tia decertet, quæ nisi ita sit, nomen uirtutis amittit.
 Hoc autem sola præstat fortitudo quæ quicquid cade-
 re in hominem potest, infra se habet, casusq; omnes con-
 temnit humanos. hæc est ad labores infracta, alacris ad
 pericula, alienior a uoluptate, & in primis ab auaritiæ
 sordibus omniq; temeritate immunis. Vnde fit ut ei ni-
 hil desit, nihil supersit, nosq; reddat semper intrepidus
 atq; magno, erectoq; animo, & si fas est dicere, ipsis pe-
 ne numinibus pares, nam (ut inquit Menander) præsi-
 dium maximum est Virtus mortalibus. Et quia Pytha-
 goras, Platoq; summæ sapientiæ duxerunt, nomina re-
 bus imponere, Fortitudinem a ferendo, perinde ut For-
 tunam nominamus, alia tamen atq; alia causa, hæc, quod
 temere & sine ratione feratur, illa, quod æquo animo

*Notandum est
 cur a peripateticis
 sit de diuinitate
 fortitudinis.*

pythagoras

plato

ferat prospera, & aduersa. Quæ sic defini potest.
Fortitudo est animi firmitas legi summæ in sustinen-
dis, & aduendis rebus, omniq; uiuendi munere obtin-
perans, qua qui præditus est, nec temere audet, nec
inconsulte timet, nec nouit, aut aduersis frangi, aut
prosperis efferi, sed utrisq; moderatur, cum eius sit
peculiare officium a medio non discedere, quo relicto
in defectum abire, aut in exuperantiam est necesse, cum
qui a recto detorquet itinere, si ad dextram, temerarius
sit, & pertinax, si ad sinistram, pauidus, & meticulo-
sus. Omnis quippe uirtus in temperandis, coercendis
q; animi motibus uersatur, sed hæc cæteris manifestius,
cum sit quædam mediocritas inter timorem & audaciã
collocata, utaturq; uelut suarum actionum adminiculo
quibusdam animi motibus, & præcipue ira, quam ob id
ipsum Peripatetici cotem fortitudinis appellarunt. Ideo
Poeta Fortitudinem quodam uelut affectuum agmine
circumseptam plærunq; inducit, ut eo loco,

Aestuatur ingens

Imo in corde pudor, mixtoq; infania luctu,

Et furiis agitatus amor, & conscia uirtus.

Quapropter opportunum duxi de animi motibus hæc
in parte plenius disserere. Animam omnes fere re-
cte Philosophantes trifariam partiendam censuere, in
eam quæ alit, & quæ sentit, & quæ ratione utitur, pri-
mæ quidem partis non aliud est munus q̄ alere, & pro-
creare, inest q; sola herbis, ac stirpibus, quæ hac ut
altrice, & progignente alimoniam sibi comparant. se-
cunda uero cum uegetali illa coniungitur, atq; in unum

*Diuisio anime
et in qua eius
parte affectus
resideant.*

coacta constituit animal quod sensuum, siue sensua-
le recte appellabimus, cuius officium est loco moueri,
incedere, cernere, olfacere, audire, gustare, tange-
re. Duabus uero his naturis tertia annexa est, quæ Ra-
tionalis ab ipsa ratione est dicta, tertiumq; illud con-
stituit genus, quod ab excellentiori parte uocatum est
rationale. Sed quia de prima illa uegetali hoc loco ta-
cendum puto, quippe cum nec sentiat, nec cogno-
scat, animus quantum ad naturam hominis attinet, bi-
fariam diuiditur. cuius altera pars ratione utitur, al-
tera uero est rationis expers. in rationis experte, ea est
appetendi uis ut tum lætitia gestientes efframur, tum
dolore pressi ingemiscamus, aliquando concupita-
rum rerum libidine ardeamus, modo periculo immi-
nente exanimemur metu, atq; hi sunt quatuor uirtu-
tum omnium, & scelerum quasi fontes. Ex hac bi-
partita animi natura duo quoq; prodeunt uiuendi ge-
nera, alterum quo a brutis non admodum differimus,
alterum quod solius est hominis, unde duplices patent
cursus animorum e corpore excedentium, duæq; ape-
riuntur quasi uia, dextra quæ perducit ad superos,
sedesq; beatas.

At leua malorum

Exercet poenas, & ad impia tartara mittit.

Nam qui uitiiis contaminati, se totos libidinibus coin-
quinarunt, relicto calle coelestis patriæ in miseriam
incidunt sempiternam, quos iudex Rhadamanthus
Castigatq;, auditq; dolos, subigitq; fateri.

Quippe animi perturbatio quæ nobis est cõmunis cū

*Duplex eur-
sus animorum
excedentium.*

belluis ad sensus pertinet, qui mouentur ex quadam quasi impulsione oblata extrinsecus, sola autem ratione, intellectuque disiungitur, quæ ubi sensuum appetentia superatur, uelut sæuientium procellarum turbine correpti iactamur in altum,

Incerti quo fata ferant, ubi sistere detur.

Ab homineque adeo degeneramus, ut nos ueluti quædam Circe transmutet,

In uultus & terga ferarum,

Et sub humana specie ferinum uultu induti uideamur

Setigerique sues atque in præsepibus ursi

Sæuire & formæ magnorum ululare Luporum.

*Perturbationes animi cur
passiones dicte et quomodo animus
patiatur.*

Has animi perturbationes aptissime uerbo ex dictione græca ducto passiones appellamus, cum ab his animus corpusque pati uideatur. & quoniam constat nihil incorporeum pati posse in anima quæ suapte natura cupidatum atque æmulationum est expers, quatenus corpori cohæret, passiones existunt. Cohæret autem duplici nexu, & ut forma materiæ, & ut motor suo mobili. Qua subit rationem formæ, corporis passio in eam posterius recidit, cum infirmo, imbecillique corpore, animæ quoque uirtus & operatio hebetetur. Qua uero ipsum corpus mouet, affectus ab ea initium habent, cum ira, timor, & id genus per apprehensionem & appetitum prius animæ insint, & per eam in corpus transmigrant, quisque in se ipso experitur uehementiores animi motus id plerumque efficere, ut corporibus etiam patiamur. Sed licet huiusmodi motus quo ad naturam sui, ab anima ortum habeant, tamen ut

nomen, rationemque passionum subeunt, ab ipso corpore oriuntur, atque in animam obiter reducant, ex ipsius enim corporis facibus ad omnes fere cupiditates incendi mur. Hæc omnia cum Poeta de natura, origineque animorum ageret, paucissimis uersibus est complexus, in quiens.

Ignæus est ollis uigor, & cœlestis origo

Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,

Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras

Respiciunt clausæ tenebris, & carcere cæco.

Quid est homini accommodatius? quid conducibilius?

quæ animorum originem noscere, in quam cum redire poterit, tum futurus est beatus? Nam cum ex animo, corporeque constemus, & alterum sit brutum, caducum, & in interitum procliuæ, alter incorruptus, æternus, immortalis,

planeque diuinus, qui ita mentem a sensibus seuocant, ut se animi nobilitate immortales cognoscant, hi uinculis huius corporis soluti facile ad cœlum, ut in proprium domicilium remeant, Cum uero nostra omnis cognitio a sensibus ortum habeat, de his prius uidetur agendum. Cõuenit inter omnes, sensus exteriores esse quinque,

de interioribus ambigitur. Aristoteles tres duntaxat expressit, Sensum cõmunem, Phantasiam, & Memoriam.

Auerois uero quartam addidit uirtutem, quam in homine uim cogitandi, in bruto uim æstimandi uocat. alii plures, alii pauciores autumant. A sensu uero quem cõmunem appellant, quasi a centro quinque illi notissimi profisciscuntur, ueluti totidem lineæ ad circuli rotunditatem

*S. corpus.
f. im. corrupt. &
animus.*

*De ratione
sensuum, et
de sensu com
muni.*

ductæ, sensus autem communis res dissimillimas comprehendit, ut colorem, saporem, calorem, odorem, sonum. Suntq; uix quasi quædam ad oculos, ad nares, ad aures a sede animæ, siue maius ab eo sensu, quem iam sæpe communem appellamus, profectæ. Ita ut inde sensus exteriores quasi uasa quædam, & receptacula quo impleantur, accipiant, communisq; hic sensus per oculos, per aures quasi per fenestras lucente uetro, aut speculari lapide obductas, transmittit uim uidentendi, & audiendi, licet Peripatetici sentiant actus sensus exterioris fieri per susceptionem potentie sensuæ, nec sensum communem transmittere species ad alios sensus, sed contra potius ab his recipere, unde illud Propheticum, Mors intrauit per fenestras uestras. Frequenter enim contingit, ut apertis, atq; integris, & oculis, & auribus nec uideamus, nec audiamus, uel quod animus alio ducitur, uel quod impediatur moribus, nam & uehementior cogitatio occæcat, & in morbo comitiali nihil cernimus, animo scilicet caligante, unde facile intelligi potest, eam animæ partem uideri & audire, non receptacula illa quæ quasi fenestræ sunt animi. Et licet sensus omnes longe in nobis sint perfectiores q̄ in brutis, duo tamen in homine certissimi habentur, tactus, & gustus, in reliquis uidemur quandoq; a brutis superari, nam & Aquilæ acutius cernunt, & Canes sagacius odorantur, & Talpæ liquidius audiunt. Cæterum non quicumq; aspirat ad felicitatem (eo enim omnes tendimus) continuo tantum mentis acie ualet, ut qua in re ea consistat, satis discernere possit

Peripatetici.

Quæ sit sensuum uis et quantum eis attribuendū.

sit namq; humi prostratus animus, & si erigi nititur, tamen mole corporis depressus quæ in excelso collocata sunt, non nisi sensuum caligine discussa intuetur, unde illud Maronis ex intima philosophia depromptum. Aspice namq; omnem quæ nunc obducta tuenti Mortales hebetat uisus tibi, & humida circum Caligat, nubem eripiam. Licet autem res quædã ita sint paræ, ut sub sensu cadere uix possint, quædam ita mobiles, & concitatæ, ut continue labantur & fluant, in his tamen quæ cõprehendi possunt, cõprehensio facta sensibus plerûq; est uera, & fidelis, ex hisq; postea notiones rerû in animis imprimuntur, cum ad ea quæ uisa sunt, & quasi accepta a sensibus, accedit assensio animorum quæ actum uoluntatis præcedit. Quilibet autem sensus rem obiectam prius comprehendit ut oculus colorem, auris sonum, post apprehensionem uirtus interior ad assentiendum mouetur. Est enim uis quædam in animis nostris quam siue cogitandi, siue (ut uocant) cogitatiuã dixeris, parui refert (nec enim in delectu uerborû sumus occupati) cui boni, maliq; iudicium natura demandauit. hæc uis ita iudicat, ut quandoq; nihil præter sensus respiciens, & illorum uelut illecebris allecta, quod pecudis est, homini esse bonum decernat, quandoq; uero uelut quodam lumine illustrata, non id putat bonum, quo sensus demulcentur, sed quod recta suggerit ratio. Cum igitur eiusmodi uis hoc bonum, illud malum esse constituerit, excitatur in nobis alia quædam uis, quem appetitum omnes uocant, hunc duplicem esse oportet

Maro.

De uis animi cogitandi et de uoluntate, et appetitu.

appetitus esse duplicem ut dicitur in 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80.

rōnis excisæ, tñ morsus quosdā & cōtractiūculas animi
 relinquunt, adeo ut illud Euripidis ab oībus cōmende-
 tur. Nemo est mortalis quē nō tāgat dolor, inorbusq;. Sed cū animus in partes duas sit distributus, quarū alte-
 ra ratiōis est particeps, altera uero expers, recte nos quo-
 q; duo dici possumus, quorū alter īperat, alter paret, nā
 cū nobis p̄cipitur ut nobis ipsis īperemus, hoc nimirū
 p̄cipitur ut ratio coerceat temeritatem, & imperet il-
 li parti quæ obedire debet, ueluti seruus domino, & mi-
 les imperatori. atq; hos aduersos animi motus uelut uin-
 clis, & custodiis ut famulos, & mancipia coerceat. ratio
 ipsa in homine cum perfecta sit, illi parti imperat quæ
 est inferior, et a qua affectiones motusq; concitatiores
 in nobis exoriuntur. Nā uirtutes morales homini nō in-
 sunt a natura, sed discendo, agēdo, multū, diuq; exercen-
 do cōparantur, quibus tamen assequēdis natura ipsa nos
 idoneos maxime appositosq; fecit. Cum ad cæteras
 opes, ac facultates, & ingenii uires qbus natura nos pro-
 be instruxit, affectus quoq; illos adiecerit appetitionum
 actionūq; omniū excitatores, quos liberos, & uagos esse
 permisit, ut modū ipsi mensurāq; p̄ cognitionē, rationē
 q; statueremus. Nā hæ ipsæ cōmōtiones quæ ad agen-
 dū nos impellunt, si fuerint feruentes atq; æstuentes, ad
 iniqua, uiolenta, flagitiosaq; nos rapiunt, si uero pusillæ,
 remissæ ac languentes, itidē & actiones quoq; nostræ, lā-
 guentes, infirmæ, inutilesq; reddentur. At modus ubi ac-
 cesserit, ut neq; relāguescant animi affectus, nec impetu
 quasi p̄cipitentur sed mediū quoddā retineāt, tunc in
 agēdo gignitur Mediocritas illa quæ iure meritoq; uir-
 tus dicitur, & quidem moralis, quoniam ab assuescendo

Affectus no-
 bis inesse a na-
 tura et quate-
 nus ratiōe mo-
 derandi.

nomen hoc sibi peperit. Ideo si hi affectus recte ac mo-
 derate interagendum temperati fuerint, dicimus & habe-
 mur uiri boni, iusti, planeq; probati, secus autem mali,
 improbi, nefarii. Qui uero affectiones ignorat, uirtutes,
 habitusq; ignoret necesse est, cum nihil aliud sit uirtus,
 q̄ affectio sedata, & recta, nec uitium nisi affectio ab
 ordine, modoq; deuia, & aberrans. Quo magis iriden-
 da est Stoicorum opinio, qui uolunt animum sapien-
 tum his omnibus motibus carere, eosq; morbos animi,
 & ægitudines uocant, nec ullam in his mediocritatem
 agnoscent, sed radicibus euelli iubent, cum dicant non
 solum ramos perturbationū esse amputandos, sed omnes
 etiam fibras, atq; stipes ipso trunco prius euerso peni-
 tus elidendas, omne enim malum, etiam si mediocre,
 uitandum esse, & quemadmodum corpus mediocriter
 ægnum, sanū dici non potest, sic mediocritas morborū
 animi sana non est. Omniū autem perturbationum aiunt
 fontem esse intemperantiā, quæ est a recta ratione defe-
 ctio, ut nullo modo affectiones animi aut regere, aut
 coercere possit. Vox (si Ciceroni credimus) magna, Cicero.
 si ueritati indocta, & pene ridicula. Appellāt autē Stoici Stoici
 uirtutes (ut eorū uerbo utar) impassibilitates, at Epicurei Epicurei
 contra, omnes animi affectiones laudibus efferunt, atq;
 eas ex quadam fortuita concursione Atomorum con-
 calefacta, & spirabili, ad usum, commodūq; animantium
 produci affirmant. Vtriq; satis absurde, ac imperite, nam
 nec illi affectus censendi sunt boni, qui usum rationis
 impediunt, nec mali, qui rationi famulantur. Sicut enim
 uirtutes (ut supra diximus) non sunt a natura nobis inge-

Quā absurde
 de animi affe-
 ctibus senserint
 Stoici.

Supra omnia per tu-
 bationes intempe-
 rantiæ.

Virtutes non
 esse a natura
 insitas, licet
 ad eas acqui-
 rendas natura
 inueniatur.

nitæ, nec animis nostris uelut infirmitas, ita natura ipsa præ
ræq; instrumenta ad agendum, atq; ad intelligendū apta,
& opportuna nobis est elargita, & præcipue animi affe-
ctus, quibus moueamur, & impellamur ad ea cūcta, quæ
honestæ, utilia, iucunda, bonaq; esse uidentur. Ideo ab Ari-
stotele philosophorū omniū acutiss. mo traditū est, uir-
tutes neq; homini esse a natura innatas, neq; adipiendis
illis naturam reluctari, quinimmo multa ad id, maximaq;
adiumenta suggerere, atq; affectus in primis, quibus ad
ipsas uirtutes excitamur, excitatiq; progredimur, eos tñ
ita sequi oportet, ut intra girū rationis contineantur. nā
affectus ipse, ubi cupiditate æstuante fuerit concitior,
labefactat, præcipitatq; animū, ubi uero dolore contra-
hente læguidior, nos ab itinere recte agēdi auertit, detet-
retq;. quapropter ut illic ardor ille nimius, sic torpor hic,
deiectioq; contrariorū omniū sunt principia, & causæ.
Iis igitur téperandis occupata uirtus erit, cū peculiare sit
eius munus a medio non recedere, illorum autē propriū
fluitare, & diffluere motu, atq; exagitatione sua, nam ut
defectus reformidat, ita excessus plus nimio confidit, il-
lius causa est metus, huius libido, atq; temeritas. Virtus au-
tem utriusq; naturā animaduertens, & frenū adhibet fidu-
ciæ, eaq; impetu coercito cōpescit, & metui addit stimu-
los, calefacitq; eius frigiditatem, atq; imbecillitatē confir-
mat. Itaq; ab affectionibus in primis ad agendū excitati,
deinde ratione adhibita, assiduam per assuefactionem, &
continuum usum, habitū nobis comparamus, quo con-
stituto, qui, & qualis quisq; sit, ab actionibus ipsis digno-
scitur. Ideo sapiēter præcipit Aristoteles laborandū esse

*Virtutem in
moderandi af-
fectibus præ-
cipue uersari.*

Aristoteles,

atq; assuescendum homini ad uirtutem consequendam,
cuius principia essent ipsa in natura collocata. coeter-
rum allaboratio, progressioq; ad illam, affectio deniq;
atq; adeptio hominis esset integra, & solius quidem
hominis, cuius habitu ubi insignitus quis fuerit, id effu-
cit, ac præstat, ut sciens, uolens, eligens, libens, ad
metam ipsam absolutissimæ uirtutis indefatigato per-
ueniat cursu. Qui autem affectus omnino tollunt ipsa
uirtutum rudimenta, omnemq; bene agendi rationem
tollere uidentur. Necessè est enim (ut antea diximus)
nos prius moueri atq; affici, quam accedamus ad agen-
dum. mouent autem ipsæ affectiones opinionis adimi-
nistæ, atq; excitant, quæ non modo naturales sunt, sed
etiam utiliter a natura datæ, nam & iram cotem uirtutis
Peripatetici uocant, uirumq; uideri negant, qui irasci
nescit. Et totum illud quod sub genere cupiditatis con-
tinetur, ad summam hominum utilitatem spectare uide-
tur, nihil enim quisq; nisi quod libeat, præclare facere
potest. Idem de ipsa ægritudine, ut homines etiam im-
punitate peccatorū proposita, tamen conscientia stimu-
lante se in delicto esse dolerent. Nec ulla est pars ægri-
tudinis quæ utilitate uacet, ut misericordia ad calamita-
tes infantiū subleuandas, sic æmulatio, obrectatio, mœ-
ror, luctus, molestia, afflictio, & cætera eiusmodi quorū
nihil est nō utiliter hominibus a natura datū. Metu uero
sublato omnis recte uiuendi disciplina tollitur. Fatemur
tamē nimia refecari oportere, naturalia uero relinqui, nā
ea funditus extirpare nec possumus, nec debemus. Et
sicut in omnibus fere rebus mediocritas est optima, ita

*Utiliter a na-
tura affectio-
nes esse datas,
et quanto in
errore uersan-
tur, qui eas
tollunt.*

*Quanta inter
sensum et ra-
tionem sit pu-
gna et collu-
ctatio.*

*Quam agre-
gie Maro de
ratione et sen-
sibus scripse-
rit.*

in sapientem ea lege ægritudo, reliquæq; animi pertur-
bationes cadunt, ut ad mediocritatem redigantur. In
quibus sedandis, temperandisq; omnis humana uirtus,
honestaq; actio uersatur. Demulcemur quidem uolupta-
tibus a quibus non possumus nisi ægre diuelli. quippe
blanda, adulatrix, & ueluti sui læna est uoluptas, quæ ita
sensibus applaudit, ut totos paulatim occupet, nisi ra-
tionis lumen ita in nobis illuxerit, ut uoluptatum sordes
intueri possimus. Iccirco plerunq; hinc nos illecebræ
uoluptatum trahunt, illinc honesti, ueriq; purchritudo
ad excelsum erigit. Hæc est illa palestra, & perpetua
colluctatio, in qua sensus pugnat, & ratio, uicissimq; ui-
cunt, & uincuntur. Hanc luctam in se ipso experiebatur
Apostolus, inquiens. Video legem in membris meis re-
pugnantem legi animæ meæ. Inter hæc mediæ sunt
affectiones nullo adhuc habitu satis firmæ, sed quæ mo-
do ad hoc, modo ad illud impelluntur, in quibus (ut di-
ximus) frenandis, & coercendis omnis recta ratio uersa-
tur, Ideo apud Maronem qui sub uerborum inuolucro
figurationibus obliquis cum decore quodam arcana Phi-
losophiæ tradit, Ratio Aeoli nomine designata, quic-
quid imperii habet, id omne a Iunone, hoc est, a sensibus
recognoscit. ita enim eam alloquitur.
Tu mihi quodcumq; hoc regni, tu scepra, Iouemq;
Concilias, tu das epulis accumbere diuum,
Nimborumq; facis, tempestatumq; potentem.
Omnia se Iunoni debere ratio fatetur, ueluti quæ nisi
turbationes adsint, nihil magnopere habeat, ubi suum
imperium exerceat. Nam si non inflammetur appetitus

cupiditate rerum terrenarum, & uelut mare turbinū fla-
tibus agitetur, non admodum indigere uidetur uita no-
stra imperio rationis, cui qui obtemperat, deo obtempe-
rat. Rectissime est apud Platonem bono uiro legem
Deum esse, malo libidinem. Constat autem eos animi
motus nō temere, nec frustra homini a natura datos, cui
cum sit insitum, atq; innatum, ut se uitam, corpusq; tuea-
tur, declinetq; ea, quæ uidentur nocitura, timere eum est
necesse & obfutura recusare, profutura uero appetere,
& sequi. Hinc cum odio, & mali fuga metus, hinc ap-
petitio cum spe bona, & fiducia. Et licet prima quasi
titillatio sit a sensibus, per eos tamen (ut iam diximus)
ueluti per quasdam fenestras accessus est ad animū, qui
ratione adhibita motus eos sedat, moderatur, & regit.
Nam quanuis sensuum sit ipsorum etiam abusus, omnis
tamen improbitas inde ducit ortum, quod ab ipsa fue-
rit ratione recessum, sub cuius ductu, & imperio nulli
est permissum aberrare. Sūt nihilominus, qui affirmant
quosdam fuisse ea immanitate naturæ, inflexibilitateq;
ut humanis affectibus omnino caruerint, quod de Socra-
te proditum est, quæ uxor Xantippe prædicare solebat,
eodem uultu semper se uidisse exeuntem domo, & re-
uertentem, nec unquam tristiozem, hilarioremue factū
ne tum quidem cum in celebri illo Symposio, minutis,
& rorantibus poculis se plusculum inuitasset. Dicuntur
& in Aethyopia populi quidam, qui neq; doleant, neq;
irascantur, nec ullas humanas affectiones sentiant, quos ob
id ipsum Apathes uocant. Quæ omnia cōmentitia re-
or, cum nec uoluptatē sentire, nec dolorem, nō hominis

*Homines ne-
cessario affe-
ctibus moueri.*

Socrates.

Nota.

fit non bruti, sed plane lapidis, Quod enim potest esse animal, in quo non appetitio sit, inclinatioq; naturæ? Sed nec hi motus reprehendi solent, quippe, qui a natura nunquam abhorreant, nisi in illis qui relicta natura duce se præcipites dederunt, effrenatisq; motibus rapiuntur. in his Vergilianum illud locum habet.

Tristius haud illis monstrum, nec sæuior ulla Pestis, & ira Deum stygiis sese extulit undis.

Nam (ut inquit Pindarus) perturbationes animorū etiam sapientem uirum cogunt insanire. Animis enim perturbatis nunquam iudicare recte licet, nam uel cupiditate uel ægritudine ita distrahuntur interdum, ut sui compotes esse non possint. Ad hoc accedit, quod tantæ quantæq; peruiaciæ sese mortales obnoxios faciunt, ut scientes, uidentesq; præcipites ruere, quam ad sanitatem redire malint, cum nihil recte administrari possit perturbatione duce, quæ si non omnino tollit, impedit tamen nō mediocriter rationis usum. ei resistere, nec pati latius diffundi summæ uirtutis est. Omnis autem Stoicorum error inde (nisi fallor) emanauit, quod inter sensum, & intellectum nullum esse discrimen ducebant. Nam cū duplex sit (ut paulo ante diximus) appetitus, alter a sensu, ab intellectu alter, & is qui emanat a sensu suapte natura rationi obtemperet, illiq; sese accommodet, Stoici parū acuti rerū naturæ indagatores, quæq; a sensu, quæq; ab intellectu sunt, eadem solius sensus esse censebant. Quippe, qui in physicis ueluti plumbei, nunquā in naturam, præstantiāq; animorum penetrarunt. Quos affirmabant exuto corpore, & cadauere iam absumpto dissolui, & in

Quæ causa
Stoicos ad tū-
tos errores in-
daxerit.

terire. interim liberaliter eis usuram longioris uitæ ueluti Cornicibus largiebantur. Quæ opinio si recipiatur, uel in manu est Pigmentariorum, qui Aloe, Myrrha, balsamoq; abūdant, cadaueribus exeteratis, & linitis, animæ uitam propagare. Impie igitur Romani corporibus exurendis, animos quasi capitis iudicio damnato, morte multabant. Cæterum soli Stoici sunt reperti, qui perturbationes uoluntarias esse putarint, per errorem nō se iungentes eas a motibus uoluntariis, cum euidentissime constet, illos ad appetitum, hos ad intellectū pertinere. Ideo omnes motus, qui a ratione non abhorrent, uirtutes appellabant, qui extra cancellos rationis, passiones. Horum sunt præclara illa documenta. Sapientem nunquam ignoscere, neminem misericordem esse, nisi stultū & leuem, Omnia peccata esse paria, turpe esse sententiam mutare, exorari scelus, misereri flagitium. Quos errores patrum nostrorum memoria magno Ecclesiæ detrimento Nouatiani renouarunt. Sed illorum deliramenta, uel (ut ipsi uocant) Paradoxa omittamus, & Maronis nostri altissimam sapientiam perscrutemur, qui supra omnium philosophorum ingenia, hunc locum excutus, Animaduertens id esse multo præstantius, natura quod imperat, quam quod seruit, appetitum autem, si recte sibi consultum uelit, rationi, ut pareat oportere. Ostendit omnē aduersus effrenatiores animi motus mendicinā esse a ratione petendā, eiusq; imperioarendū. Alioquin, cū homo sit adeo fragilis, ibecilliq; naturæ, ut in rebus aut aduersis, aut repentinis in perturbationem sit, quam in tranquillitatē procliuior, nisi imperio

Quam diuine
scripserit de
animi affecti-
bus et pertur-
bationibus.

rationis regatur, breui pereat est necesse. Ideo eas per /
turbationes uentorum flatibus comparat, qui
Magno cum murmure montis
Circum claustra fremunt.
Hoc est, circa inferiorem appetitū, unde innumeræ pro
cellæ crebra sensuum agitatione cientur. sed
Celsa sedet Aeolus arce.
Maro in omni suo poemate Platonem sequutus, præci
puam animi partem idest, rationem, in capite sicut in
corporis arce collocat.
Sceptra tenens, mollitq; animos, & temperat iras.
Mollit animos, non in feritatem exasperat, & iras nõ era
dicat, sed temperat, & cohibet, ideo
Lustantes uentos, tempestatesq; sonoras
Imperio premit, & uinclis, ac carcere frenat.
Animi motus ita moderatur ratio, ut eos coerceat, & in /
tra fines contineat, nec permittat longius euagari quam
par est, qui si rationis frenum excutiant, ueluti rapidissi
mi turbines
Mare, ac terras, Coelumq; profundum
Quippe ferant rapidi secum, uerrantq; per auras.
Ea est perturbati animi natura, ea uis, is impetus, & fu
ror, ut sibi moderari nullo pacto queat, nam cum ra /
tionis lumine sit orbatus, quamdiu ea caret, nec intue
ri perspicue, nec recte iudicare potest. Quo fit, ut
tanquam per obscurissimas tenebras incedens, unde
egrediat, quo pergat, quo peruenturus sit, penitus
ignoret. Nã si sensuū blanditiæ ita animū demulceant,
ut suæ ueræ, propriæq; originis immemor, rerū terrena

rum cupiditatibus irretiat, non modo nõ restringit
appetitum, quo solo animus mouetur, & a sensibus ori /
ginem ducit, uerum ardentem ultro inflammat, unde in
surgit atrocissima tempestas,
Sed pater omnipotens.
Deus, inquam, homini cuius gratia cætera creatar, opti /
me consulens, uitiosos animi motus uelut compedibus
uinctos
Speluncis abdidit atris
Hoc metuens, molemq; & montes insuper altos
Imposuit, regemq; dedit.
Animum, uidelicet rationis compotem, ac humanarum
actionum moderatorem, qui perturbationes non radici /
tus extirpet, nec enim sumus sensus expertes, ut eis non
tangamur, nec id per naturam fieri potest, & si fiat mul
tum decoris, ac dignitatis uirtuti adimetur. Sed qui eas
pro rerum, temporumq; uarietate, modo sedet, inodo
cohibeat, quãdoq; si usus postulet, mediocriter excitet,
earumq; adminiculo utatur, & deniq;
Qui foedere certo,
Et premere, & laxas sciret dare iussus habenas.
Nam rationis ope, & præsidio seuocandus est animus,
atq; seiungendus a turbulentioribus motibus, & ita huma
næ infirmitati concedendum, ut secundum illud Chilo /
nis, nihil nimis agamus. modus enim cum omnibus in re
bus sit adhibendus, temperandis tamen animi cupiditati
& quidem uerissime, ex omni passione, corporis faciem
habitudinẽq; uariari, cum nulla sit ex qua non sequatur

Corporis quo
q; habitum ua
riari ex animi
perturbatio
nibus.

aliqua hunc occultior, nunc manifestior corporis immu-
tatio, & præcipue circa præcordia. Quippe ex læti-
tia cor diffunditur, ex moerore arctatur & alia, atq; alia
passione surgente, ad usitatum eius motum, intendendo,
remittendoue aliquid additur, aut imminuitur. Ideo il-
lustres quidam medici sex tantum affectiones numerat,
cum totidem circa cordis agitationem esse reperiantur
uarietates. Nec minus in reliquo corpore agitati animi
noscuntur indicia. ex subito terrore frigemus, & uelut
horrore concutimur, unde illud.

Mihi frigidus horror

Membra quatit, gelidusq; coit formidine sanguis.

Ex ira ignescimus, & ardemus, ut

Ignescunt iræ, & duris dolor ossibus ardet.

Ex re noua, & inopinata torpemus.

Obstupui, steteruntq; comæ, & uox faucibus hæsit.

Nulla deniq; est affectio sine aliqua corporis imutatioe.

Quemadmodum uero Plato illam animæ partem quæ

rationis est expers, in duas rursus particulas secat, easq;

suis in locis disungit, ut iram in pulmone, cupiditatem

circa præcordia locet, ita & nos in anima sensiu duplicem

appetendi uim affigimus, alteram concupiscibilem

alteram irascibilem appellant, nam in re quæ non nihil

obscuritatis offundit, utar uerbis uulgatioribus, licet nõ

dum in eloquentiæ peculium admissis. Cum res quæ

libet natura duce tendat ad bonum, uelut ad finem, recte

q; ueteres dixere, bonum esse quod omnia appetunt, hisq;

aduersant quæ obsunt, quominus finem attigant. Ideo quæ

Plato.

In anima sen-
sua duplicem
esse uim cupi-
ditatis, et iræ.

bona uidentur, omnes sequimur, fugimusq; contraria.

unde tradit Anaxagoras lite, amicitiaq; omnia gigni.

Necesse est sensus quoq; ipsos circa boni appetitum,

maliq; fugam uersari. Ideo si semel obiecta est species

cuiuspiam quod bonum uideatur, ad id adipiscendum

natura excitamur. Contra si quippiam ingruit quod

mali speciem præferat, illud declinamus, horremusq;

Sed quia in bonis adipiscendis sæpenumero difficultas

proposita est, ideo illorum gratia plerumq; labores maxi-

mi, grauissimaq; pericula sponte subeuntur, nonnunquam

uero quæ bona ducimus nobis omittenda potius uiden-

tur, quam per tot labores, difficultatesq; adipiscenda,

& hoc propter diuersos, inter seq; contrarios affectus,

cum commotio illa quæ est ab ira nos ad difficilia, atq;

ærumnosa, & ardua impellat, quæ uero a cupiditate

ad grata, & periucunda. Hoc exemplis fiet illustrius.

Laterensis cum tribunatum ambiret, in eius animo

spes quædam illius magistratus obuersabatur, ut res

bona, & quæ plurimum decoris, ornamentiq; esset

allatura. & ideo togam candidam induerat, contra uero

meditatus quid laboris, molestiæq; ea petitio in se ha-

beret, tribus esse circumeundas, manus cuiusq; prehens-

andas, potentioribus supplicandum, centuriatum lar-

giendum, nomenclatorem, diuiforem, sectorem quæ-

rendos, demum ad nutum Iulii Cæsaris tunc consulis

tribunatum gerendum, his offensus ex numero candida-

torum se eximi iussit. At Cicero cum ei a .P. Clodio

dies esset dicta, animo uoluebat, quantum in se mali

Anaxagoras.

Quam sint cō-
trarij affectus
illi qui a cupi-
ditate, quiq;
ab ira profi-
ciscuntur.

Iulius Cæsar

Cicero .P. Clodio

exilium habere, & ei præsertim, cui aqua, & igni interdiceretur, sed rursus meditabatur, quod ei difficultates essent superandæ, ut id malum euaderet, cum Clodio armis decertandum, primarios uiros de se optime meritos gladiis operarum Clodianarum obiciendos, bellum ciuile excitandum, remp. in extremum discrimen adducendam. quæ ne fierent, maluit furori Clodiano cedere, sponteque exulare. Ex his liquido constat, bonum, malumque sic animo apprehendi posse, ut opinemur uel hoc effugere, uel illud adipisci perdifficile esse, quodammodo supra nostram facultatem situm. Quocirca natura solertissima rerum opifex, non solum eam uim, quæ est cupiditatis, generi animantium infixit, sed etiam irascibilem adiecit, quæ in id uehementius intendat, a quo appetitus cupiditatis alumnus propter difficultatem auertitur, licet appetitio illa, quæ non a sensu, sed a ratione profiscitur, estque ipsius mentis siue comes, siue assecla, simplex sit duntaxat, uoluntasque latino nomine appellatur. Vtranque sensuæ potentia uim Poeta quasi oculis conspiciendam subiicit, ubi consultat Dido quid suis rebus fractis, & accisis potissimum conducat, sic enim ratiocinatur.

En quid agam? rursus ne procos irrisa priores
Experiar? Numidumque sequar uestigia supplex?
Quos ego sum totiens iam dedignata maritos.
Se irrisam dolet, de Procorum nuptiis non diffidit, sed degeneris animi ducit, iis supplicare, quos totiens fuerat aspemata, ideo ad aliud se conuertit.

Iliacas igitur classes, atque ultima teuctrum

Vtranque sensuæ potentia uim Maro quasi oculis subiicit.

Iussa sequar?
Id primo obtutu arripit ut bonum, sed statim multiplex ingeritur difficultas, Troianis non confidit, quos ingratos iandudum est experta, sic enim eos per Ironiam in se sectatur,
Quianam auxilio iuuat ante leuatos,
Et bene apud memores ueteris stat gratia facti.
Ab iis cauendum cæset qui a prima origine perfidi, per iurique noscuntur. Nescis heu perdita? necdum Laomedontæ sentis periuria gentis?
Illud quoque in dubium reuocat, solane sequatur Aeneam, an tyrios secum adducat.
Quid tum sola fuga nautas sectabor ouantes?
An Tyriis, omnique manu comitata meorum, insequar?
Indecorū putat, si Aphricæ Regina nullo comitatu in alienas terras demigret. At desperat Tyrios ad nauigandum posse induci, qui antea licet odio, metuque Pygmalionis urgente difficulter mari se comiserat, ideo inquit
Et quos Sydonia uix urbe reuelli,
Rursus agam pelago? & uentis dare uela iubebo?
Cum omnia difficultatis plena conspiciat, potius quam hoc illudue aggrediatur, mori decernit, sicque animum offirmit.
Quin morere, ut merita es, ferroque auerte dolorem.
Superest de affectuum ortu & ratione paucis differere. Sunt autem affectus non uni sed diuersi, inter seque sæpe contrarii. etenim cum offertur nobis species aliqua, quæ nocendæ uim habere intelligatur, ex ea afficiuntur statim metu, incipimusque expauescere, at cum offertur e con-

Quæ sit affectuum diuersitas, et unde ortum ducant.

E

trario species aliqua utilis iucundie assequendi excita-
tur, ibi cum cupiditate simul atq; habendi studio spes
quædam, atq; fiducia boni eius adipiscendi. quod cum
adepti sumus, gaudium repente enascitur, uel illa potius
quæ diffusiori quodam significato appellatur uoluptas.
Ast ubi formido irrepserit, suspitioq; boni alicuius
amittendi, aut illud iam amissimus, ibi dolor nos occu-
pat atq; tristitia, & ne singula exequar, illud in uniuersum
dictum uolo, res, actionesq; quas cumq; nostras habe-
re ubiq; secum comites, aut uoluptatem, quiq; affectus
uoluptuarii ipsi sunt, aut dolorem, atq; molestiam quæq;
affectiones graues sunt, atq; ærumnosæ, qui duo affectus
in actionibus nostris ita uersantur, ut eorum alter sem-
per comes assistat, nullumq; humanum inceptum
prorsus deserat, accommodatissime scribit Tragicus
quidam,

Nulla fors longa est, dolor, ac uoluptas
Inuicem cedunt, breuior uoluptas. Est autem affectio
siue perturbatio (ut definiendo rem exactius explicemus)
appetitus uehementior animi concitati, unde sic
uel sic affici rectum esse ducimus. Cum autem om-
nes turbidi motus aut boni, aut mali opinione citen-
tur, quatuor perturbationum genera bifariam æque di-
stribuuntur, duo ex duobus opinatis bonis, totidem
ex duobus opinatis malis ortum habent. Ex bonis
opinatis sequitur lætitia, & libido. Lætitia est uolu-
ptas gestiens cum ex opinione magni præsentis boni
animus effertur, & effase, insolenterq; exultat. Libido
siue cupiditas, siue spes ea sit appellanda, est uehemens

De quatuor
generibus af-
fectuum et ut
numquodq;
ab alio disse-
rat.

appetitus opinione futuri magni alicuius boni, ad quod
consequendum appetitus illectus, & inflammatus rapi-
tur. Et sicut hæc duo genera bonorum opinione exci-
tantur, sic duo reliqua metus, & tristitia, siue ægritu-
do opinione malorum, nam & metus est opinio fu-
turi, iamq; aduentantis mali, ægritudo uero est demis-
sio, & contractio animi ex opinione magni præsentis
atq; urgentis mali, quod intolerabile esse uideatur, nam
quæ uenientia metum, eadem instantia ægritudinem
afferunt, earumq; rerum absentium est metus, quarum
præsentium est ægritudo, quæ duo cogitatione dif-
ferunt, re plerunq; annexa, consequentiaq; uidentur.
Ideo quidam metum (ut inquit Cicero) præmolestiam
appellabant, quod sit quasi dux ægritudinis, conse-
quentisq; molestiæ, quod si sustuleris ægritudinem, su-
blatus erit pariter, & metus. Quælibet autem perturba-
tio proprium aliquid, & peculiare ex se gignit, ut ægri-
tudo consternationem & morsum doloris, metus recessum
quendam animi, & fugam, Lætitia profusam hi-
laritatem, libido immoderatam appetentiam. Ex his
quatuor perturbationum generibus duo spectant ad eam
animi partem, quæ est cupiditatis alumna. Lætitia exul-
tans, & ægritudo moerens, reliqua duo ad uim irascen-
di, scilicet metus turbans, & libido appetens. Sub uno
quoq; autem horum generum species plures continentur. Nam
sicut uoluptati subiiciuntur delectatio, lætitia, gaudium, hi-
laritudo, iucunditas, exultatio, titillatio, alacritas, præptitu-
do, expergiscentia, festinatio, sedulitas, uigilantia, diligē-
tia, studium, quæq; aliæ affectioes quæ quasi ancillæ uoluptati

omnino sunt
affectiones
quædam
quædam
quædam

Sub unoquoq;
horum gene-
rum quæ par-
tes continentur.

Omnes animi
affectiones ad
unam tantum
genus redigi
posse.

subministrant. Ira parte ex alia dolor has adducit se-
cum, uelut comites, & ministras, molestiam, tristitiã, moe-
rorem, cessationem, languorem, recusationem, lassitudi-
nem, tarditatem, ignauiam, negligentiam, desidiam, remis-
sionem, quæq; cum primis aduersantur uoluptati. Sub
libidine continentur ira, odium, excandescencia, inimici-
tia, similtas desiderium. Ex metu uero pigritia, pudor,
terror, pauor, exanimatio, formido proueniunt. Cũ om-
nis autem multitudo (ut tradunt Mathematici) ad unita-
tem redigi possit, omnes affectionum partes ad quatuor
primas referuntur, quas Boetius ita enumerat, gaudia pel-
le, pelle timorem, spemq; fugato, nec dolor adsit. Tur-
bida mens est, uinctaq; frenis, hæc ubi regnant. Sed
quia tradit Plato ex eadem ueluti radice, uoluptatem,
ægritudinemq; oriri, & ex altera, in alteram aditum pa-
tere, quicquid enim sua præsentia iucundum est, id sua
absentia molestiam afferat est necesse. Ideo hi quatuor
animi motus in unam affectionẽ coeunt, uidelicet Amo-
rem, quæ est quædam naturæ inclinatio ex appren-
sione boni, iucundiq;. Quapropter idem Plato putat
amorem cunctarum affectionum esse fontem, & origi-
nem, qui ad omnes cupiditatum æstus genus humanũ
inflammat, unde illa Maronis exclamatio.

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis.
Et rursus ea ueluti communi gentium decreto approba-
ta sententia.

Vnde causam
principiumq;
habeant ani-
mi perturba-
tiones.

Omnia uincit amor, & nos cedamus amori.
Affectuum autem causã, principiuq; alii ex alio trahũt.
Astronomi ex ui quadam, potestateq; stellarum sensus

mutari putant, ut a Saturno metus, a Ioue lætitiã proue-
niat, sic iram Marti, audaciam Soli, cupiditatem Veneri
ascribunt, atq; alia aliis. Illudq; est cõmune facinoroso-
rum omnium patrociniũ (quod tamen plerũq; a sapi-
entibus asseritur) Neminem peccare nisi fato, & ipsa
scelera mortalium sideribus imputanda. Contra autem
Deorũ munera, esse uirtutes. Vnde .M. Manilius poeta
æque insignis atq; Astronomus, nõ solũ hominũ fortu-
nas, uerum etiam mores atq; uitia Coelo ascribit, huius hĩ
sunt uersus.

Nascentes morimur, finisq; ab origine pendet,
Tunc & opes, & regna fluunt, & sæpius orta
Paupertas, artesq; datæ, moresq; creati,
Et uitia, & clades.

Pleriq; id totum ad corporis habitudinẽ, qualitatemq; re-
ferunt, ut qui abũdant puro, & defecatori sanguine, sint
ad lætitiã procliuẽ, ut Philosophus ille, qui perpetuo
cachinno rumpebatur. Qui aquoso, & pituitoso ad ti-
morẽ, ut Decimus Brutus, qui Octauii metu foedissimis
latebris omnem uitæ decorẽ coinquinauit. At qui acu-
to, & feruenti ad irã, ut Alaricus Gotthorũ Rex, qui ex
Stiliconis perfidia ira percitus, urbẽ Romã incẽdio, rui-
nisq; deformauit. Qui uero atra bili, ad moerorẽ, ut .P.
Rutilius, qui fratris repulsam consulatus tam ægretulit,
ut ob eam causam e uita decesserit. Et certe magna est
uis ad habitũ mentis ex iis, quæ in corpore gignuntur.
multa in eo existũt, quæ acuit mentẽ, multa quæ obtũ-
dunt, ut illi tardiori sint ingenio, qbus (ut inquit poeta)
Frigidus astiterit circum præcordia sanguis.

Astra agere

in animam nō
nisi per acci-
dens.

Omnes uero melancholici (si quid Aristoteli credimus) ingeniosi. Parū autē interest hoc, illudue sentiamus, dū modo cōstet nō agere Astra primo, & per se in animā, sed in corpus ipsum ad cuius imutationē animi quodā modo uidentur imutari. Cū magni referat quo receptaculo, & quasi diuersorio animus utatur, hinc illud Platonis, Animi insequuntur corpora, quod ita accipi uolo, id nō naturali necessitate, sed inclinatione quadā fieri, ut corpus subsit animæ tanq̄ instrumentū artificii. aliter autē operat̄ faber ferramēto trigono q̄ quadrato, & aliter scalpello obtuso quā acuto, hinc illud ex sacris literis, corpus quod corrumpit, aggrauat animā. Tertiū quip̄ iam sensit Lucretius poeta ualde bonus, sed qui Epicuri sordibus musarum ornamenta dehonestauit, hic ex uaria, diuersaq; ui, & natura Atomorum, has in animo affectiones impiū opinatur gigni, Naturas hominum uarias, moresq; sequaces. Indeq; euenire, ut Procliuis hic iras decurrat ad acres. Ille metu citius tentetur, at ille, Tertius accipiat quædam clementius æquo. Insunt etiā brutis eiusmodi motus naturales ab hominibus nō longe diuersi, ut audacia Leoni, ira Tigridi, timor Damæ, auaritia Cornici, & singula singulis. Sed in brutis omnes eiusmodi motiones bonæ sunt, & cōmendandæ, cū eorū naturæ probe cōgruant, in hisq; duntaxat Epicuri sententia locū habet, licet q̄q; ea damnemus quatenus uel cupiditati nostræ aduertentur, uel inferant nocumenta. At in homine res aliter se habet, nā cū animū so-

Ridicula de animi affectibus Lucretii opinio.

Motus animi aliter in brutis, aliter in hominibus sese habere.

lo moueri appetitu ostenderimus, appetitū autē esse duplicē, alterū, q̄ solis sensibus excitat, rationiq; minime obtēperat, alterū qui īperio rationis ducit. At ratio ubi animū ab effrenata cupiditatū tyrannide, seruituteq; eripuit, tūc nos omnibus procellis, tēpestatibusq; superatis in tutū, ac tranquillū quietis portū reducit. Sed ubi sensuū perturbatio inualescens, excusso rationis freno appetitū suis illecebris ita corripit, ut malit in seruitute uoluptuose degere, quā in libertate secure, ac moderate uiuere, Tūc ueluti tenebris inuoluti, nec rōnis luce illustrati, Excitimur cursu, & cæcis erramus in undis. Nā qui mare ingressus in uehementiores fluctus incidit, nō quo uolet, sed quo ingruentiū uentorū flatus impulerit, nauigare cogitur, uel inuitus. Hastenus de ortu, rationeq; affectuū ex cōmuni philosophorū schola differimus. Si quis autē acutius intueat, duplicem inueniet earū originē, & utrāq; ex opinione profectā. Alterā humilē, & degenerē, & nobis fere cū beluis cōmunē, alterā præclarā, & generosam ex aculeo, & impressione ipsius uirtutis emanantē. Sicut. n. ad cōprehensionē sensuū sequunt̄ quidā motus, q̄bus incitatur ad aliqd̄ sectādū, fugiēdūue, ita ex ipsius mētis exagitatione quædam oboritur rationis affectio. Deinde uolūtas quæ quasi media est inter mētis cognitionē, & sensuū, eā affectionē in corpus ipsum trāsfundit. Sic. n. ratio uolūtate ītemūcia imperat mēbris inferioribus, monetq; illa. Et quātū ad hoc, est quædam colligatio sensus ad rationē, & cōtra ut uicissim actus unius redundet in alterū. Quæadmodū si quis exēpli gratiōne decernat diuinū cultū rebus oībus esse

De his affectibus qui nō a sensibus sed a ratione originem ducunt.

præferendum, deinde per uoluntatem imperat sensibus, ut colendo cœlesti numine obletetur, lætitiæq; exultet. Hac ferebatur illibata Virgo uoluptate, cum cecinit, Et exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Hæc est summa, absolutaq; uirtutis perfectio in affectus quoq; commigrare, sicut uitiorum ex intimo sensu placere, hominemq; quadam corporis titillatione delectare. Hinc bonorum uehemens illud aduersus noxas, flagitiæq; odium, hinc illa contra impios insultatio. Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos. Et de impiis, ac sacrilegis ulciscendi cupiditas, hinc tam effusa de honestis actionibus exhilaratio. His ille affectibus ducebatur qui dixit. Domine ante te omne desiderium meum. & rursus. Oculi mei semper ad dominum. Hæc est illa ad rem diuinam suauitas, & uoluptas, de qua in canticis Salomon. Trahe me post te, curramus in odorem unguentorum tuorum. Has Paulus uocat spirituales passiones, superioris illas animales, illæ uersantur circa utile & iucundum, hæ circa honestum, illæ commodi, uel uoluptatis, hæ iusti rationem habent. Cum autem omne bonum eo sit perfectius, quo ad plura diffunditur, perspicuum est ex animi affectibus non parum incrementi uirtutibus accedere. Quis enim ambigat eum maiori laude dignum, qui non solum uoluntate, sed etiam appetitu ad bene agendum inclinatur. Quod non obtulit Propheta, Cor inquit, & caro mea exultauerunt in deum meum. idem uidetur sensisse Augustinus, cum affirmat misericordiam ad uirtutem attinere. Trahunt etiam peripatetici uerecundiam in adolescente esse

Ex affectionibus uirtutes
S. Augeri.

affectionem commendandam, unde illud comicum. Eruit, salua res est. Hæc de animi passionibus in uniuersum tradidimus. pingui (ut dicitur) minerua, & sine ullis laqueis, captionibusue dialecticis, quæ in tanto iam habentur pretio, ut qui ea ignorat, uulgo non satis excultus doctrina putetur. Nunc seorsum, & sigillatim de duobus affectibus, metu, & fiducia, inter quas fortitudo est media, paucis differemus. Et ne ambiguitate fallamur, uerba hæc, ira, timor, audacia, libido, & id genus, quandoq; motus naturales indicant, qui cum arbitrarij non sint, nec laudi, nec uitio dantur, quandoq; alio quodam significatu declinationem, & egressum a uirtutis semita designant, quo sensu uitiorum nomina sunt. Nos (ut res postulabit) modo hac, modo illa notione utemur. Metus futura conspicit, ideo ueteres definiunt, timorem esse expectationem mali. Et licet omnis passio sit in sensuum appetitu, sensus autem apprehendere futura nequeant, ui tamen quadam, impulsuq; naturæ ex iis quæ præsentia sensu apprehendimus, ad futura uel appetenda uel metuenda mouemur. Solus autem amor si rem exacte scrutari uolumus, timorem parit. cū non aliunde gignatur timor, quam ne id cuius amore ducimur, aut adeptum amittamus, aut non adipiscamur speratum. Recte itaq; & naturaliter quæcunq; nocendi uim habent, timemus. Et quanq; fortasse mala non sunt, ipsa tamen opinione formidantur. Sed ita si & propinqua sint, & appareat aliqua euadendi spes. Ideo mortem licet semper imminentem non admodum timeamus nisi cum morbus, uel maior imbecillitas aduenit,

Nomina perturbationum habere duplex significatum.

Diffinitio enim timoris est per se obsecro

De metu, et unde causam ortumq; habeat.

rursus cum omnis uiuendi spes fuerit adempta, cessat timor, timemus enim
 Dum curæ ambigæ, dum spes incerta futuri.
 Et moeror tristitiæq; succedit, nam quæ metuumus uentura, eorum aduentu tristamur. Nec tamen omnium, quæ in malis ducimus, eadem est timendi ratio, alia quippe, honestum est metuere, & non metuere turpe ac flagitiosum. Quid. n. est improbius, uel ut inquit diuus Paulus, crudelius, quam infamiam non timere? quid immanius, quam filio grauius ægrotanti, aut in acie manû cum hoste cõserenti nõ metuere? Vide ut Aeneas felix ille quidem, non quod ab eo genus prodierit latinum, sed ea ratione qua felix habitus est Achilles, ad cuius funulum cū Alexander in Sigæo alitisset, O fortunate, inquit, adolescens, qui tuæ uirtutis Homerum preconẽ inueneris. Ille, inquam, Aeneas aduersus omnes & gladios, & dolos Argiuorum imperterritus, ex periculo patri filioq; imminente, in muliebrem fere pauorẽ incidit, inquiens. Et me quem dudum non ulla iniecta mouebant. Tela, nec aduerso glomerati ex agmine Grai, Nunc omnes terrent auræ, sonus excitat omnis Suspensum, & pariter comitq; oneriq; timentem. Qui hæc timet potius cautus, benignus, & misericors quã meticulosus est appellãdus, ea uero nõ timere uideatur magis stolidi, & immanis hominis quã sensu, ratione q; bene utẽtis. A deo ut metũ oĩ ex parte abiicere maxime uitio sit dandũ, cū timor plerũq; ad uirtutem aditum faciat. quid enim aliud sibi uult? principiu sapiẽtiæ timor domini, & quod Paulus Philippenses admo-

Timorẽ quãdoq; esse honestum, quãdoq; turpem.

net, ut cū metu, & tremore salutẽ operentur. Hos autẽ timoris, formidinisq; damnamus, qui habent molliciẽ quãdam, animiq; torporem, quiq; periculis, atq; aduersis repente oblati, ita consternantur ut prope uideãtur attoniti. Mox enim eos inuadit conturbatio, eiusq; comes exanimatio, ut nullus eis præsidii consiliq; locus relinquatur, de his scribit poeta.
 Degeneres animos timor arguit.
 Si in doloribus præcipue cernuntur, quã sint eneruati, & demissi, utq; nihil durũ tolerare possint, statimq; concidunt foemineum in modũ, fiantq; totius rationis expertes. Ideo in fabulis dicitur Hecube in canem uersa, & Niobe in lapidem, & utraq; ob luctum, atq; moerorem. Est autem meticulosorum uaria consuetudo, ratioq; diuersa, isti in eo peccant quod metuenda, & non metienda iuxta pauent, & ut inquit Poeta,
 Omnia tuta timent.
 Tantaq; adeo mollicie soluuntur, ut ne apis quidem aculeum (quod scribit Cicero) sint laturo absq; summis clamoribus. Alii cum angusti, pusilliq; sint animi, ea tantum loquuntur, & agunt, ut fortes haberi uelint. Alii uero quanquam grauib; in rebus atq; periculosis ea metunt, quæ fortasse metui oportet, timent tamen, aut non perinde ut oportet, aut ubi minime est opus, & a medio, mensurq; ita recedunt, ut pene uideantur exanimis, foedissimasq; pauoris latebras quærere. Quosdam etiam ipsa præmeditatio terret, metus autem ubi uehementius turbarit animum, omne consilium eripit, mentemq; labefactat, ut tunc timeamus

Qui timor sit damnandus, et fugiendus.

Varias timoris esse species

cum nulla sit timoris causa. Licet aliquando animus ipse futurorum præscius uentura mala præfagiat, qui cum ignoret quid timeat, timet tamen, ut de Mezentio. Agnoui longe gemitum præfaga mali mens. Quemadmodum nescio qua superiore ui, eademque celesti, aliquando animus ad maxima quæque audèda compellitur, ut de Niso tradit poeta. Dii ne hunc ardorem mentibus addunt Euryale. an sua cuique deus sit dira cupido. Aut pugnam, aut aliquid iandudum, inuadere magnum Mens agitat, nec enim placida contenta quiete est. At meticulosi eo quædoque impelluntur, ut mori uelint, non quod pulchrum id iudicent, sed ut aduersa defugiant. mollissimi enim est, & imbecillis animi, quæ ingruunt mala, & pericula, uoluntaria morte deuitare. Cum & ob id ipsum adeo grauius apud inferos mulcentur, ut, Vellent æthere in alto Nunc & pauperiem, & duros perferre labores. Sunt autem quædam uelut indifferentia, quæ quoad rationem morum, non admodum refert, timeantur nec ne, nam qui proscriptiones, inopiam, orbitatem, repulsas, atque id genus uerentur, non omnino uituperari solent. Et tamen inuenti sunt, qui paupertatem non curarunt, qui in exilio sponte uixerunt, qui filiorum obitum æquissimo aëno tulere, qui magistratum gerere contempserunt, ob hoc ipsum beatiore, quod priuatum otium publicis negotiis prætulere. Haftenus de timore, hunc de audacia. Scimus eam esse rationem contrariorum, ut inter se longissime distent, nihil autem est a timido semotius

De audacia
quæ opponitur
timori et
quantum distet
a fortitudine.

quam audax, Audacia igitur metui aduersatur, ut contrarium & maxime seiunctum. Cæterum ut male naturaliter metuimus, & quia metuimus, declinamus, ita bona expetimus, excitamurque aggrediendis illis, quibus ut bonis nos potituros confidimus. Et ut quædam honestum est timere, sic in quibusdam confidere turpe. Est autem audacis ante quam periculum adeat, & in aggressionis principio, supraquam satis est confidere cum nullo periculorum delectum, nec in re gerenda quicquam pensi habeat, magisque temeritate, & impetu rapiatur, quam certo animi iudicio. Itaque sese periculis obiecit, ut uiuentiam quid petat, quidue suscipiat, ideo uidetur ab initio habere quippiam forti simile, & illius animum præ se ferre, cum tanquam adumbratam fortitudinis personam gerat. Audaces igitur plurimum sibi arrogat, suntque uetosissimi ac tumidi, quos adamussum in certamine pugilum delineauit Maro. Talis prima Dares caput altum in prælia tollit, Ostenditque humeros latos, alteraque iactat Brachia protendens, & uerberat ictibus auras. Est autem audacissimus quisque elata, insolentique oratione atque ut seipsum iactat, extollitque, sic alienæ laudis est detractor, & tanquam contemptor. Vide quam de se magnifice, quamque de Aenea contumeliose dicat. Hac ego Dardanum dextra sub tartara mittam, Desertorem Asiae, sedeant, spectentque latini. Et solus ferro crimen commune refellam. At ubi in medium periculum deuenere, ut parum firmis uiribus, imparesque incepto succumbunt, nam mox intimi

Audacis est temere pericula adire, mox de scire et languere.

tatem incidunt, deinde magis, magisque deficiunt, donec omnino concidant animis, uideanturque ipsis timidis imbeciliores. Ut Turnus ille qui paulo ante tam ferociter uerbis insultabat, ubi ad cominus pugnandum inuitatur ab Aenea.

Verte omnes tete in facies, & contrahe quicquid siue animis, siue arte uales,

Ut totus formidat, ut totus conturbatur, ac perhorrescit, tanquam deprehensus, nec animo, nec corpore subsistit.

Cunctaturque metu, telumque instare tremiscit,

Nec qua se eripiat, nec qua uentat in hostem,

Nec currus usquam uidet, aurigamque sororem.

Vir autem fortis nihil sibi arrogat, nihil habet tumidum, nihil insolens, nihil inflatum, & si quandoque in mentione rerum a se gestarum incidit, moderate hunc in modum loquitur.

De ira et quae sit eius definitio ex quibusue affectibus gignatur.

Et nos tela pater, ferrumque haud debile dextra

Spargimus, & nostro sequitur de uulnere sanguis.

Hæc de timore, deque audacia dicta sufficiant, iam series ipsa postulat ut de ira differamus, quam Maro comitem fortitudini sic adiungit. Neque terga ira dare, aut uirtus patitur, & rursus

Conferre manum pudor, iraque monstrat.

De hac paulo latius agemus, cum nullus animi affectus sit concitator, & manifestior, de eoque philosophi sententias diuersissimis colluctentur.

Nos media incedemus uia, inter Aristotelem, quæ iram calcar uirtutum appellat, tantumque ei attribuit ut neget quicquam splendidi fieri posse, nisi prius ira animum impleat, & spiritus accedat.

Et Senecam stoicorum (ut sentit Lactantius) rigidissimum, qui iram opinatur non esse secundum hominem, neque naturalem, tantumque abesse, ut conferat ad animi magnitudinem ut uitium sit muliebri, nec modo posse radicatus euelli, sed etiam eam excludere, quam regere esse facilius. Et ut ex nostro instituto a definitione incipiamus, Ira est accensio sanguinis circa cor, cupiditate puniendi eius, a quo iniuria te læsum existimas, quæ ex duobus affectibus gignitur, spe, & moerore. Nam iratus ægre fert sibi illam tam iniuriam, lætatur ex uindicta quam animo concipit, ulcisci enim sperat & par pari referre, ut cum Aeneas ad ulciscendos euerse urbis cineres se ita excitat. sumpsisse merentis. Laudabor poenas, animumque expleffe iuuabit. Scitum est illud Homeri. Ira stillate melle dulcior in animis uirorum crescit. Cuius finis est ultio, nam ubi quis suo arbitrato ultus est, iram abiicit, ut non insulse a nescio quo philosopho, Ira dicatur uictoriae conciliatrix. Ira aliter etiam definiri potest, ut sit concitatus appetitus ea tollendi quæ nostris actionibus ingerunt difficultatem. nec enim soli homini iumentoque irascimur, sed & aleator tesseris, & scriba calamo, & pictor penicillo, & quisque artifex instrumento minus idoneo succedet, illudque plerumque atterit, & confringit. Inest autem ira in ea parte animæ, quæ irascibilis uulgato uerbo paulo ante nominauimus. Quæ iccirco nomen ab ira sibi sumpsit, uel quod omnes illius partis affectiones ad iram quodammodo referant, uel quod illa sit passio omnium notissima, cuius excessum iracundiæ nominamus, quæ mansuetudini uidetur opponi. Ex frequentia ira

ira est
ira est
ira est

Partis anime irascibilis cur sic appellatur.

Saepiusq; repetita, gignitur quasi quaedam ad irascen-
 dum procliuitas, cum quis ex nulla, uel leuissima causa
 concitatur, Sed ira attribuitur naturæ, iracundia uitio.
 Vnde iratus, & iracundus, quorum alterū est ex causa,
 alterum ex moribus. Medici affirmant ex frequenti ex-
 candescentiæ usu, fel in homine augeri. rursus ex fellis
 extensione, hominē fieri iracundiozem, & prope nullis
 de causis irasci. Ideo dicimus eum iacere in fermento,
 qui assidue iracundia tumet. Hic affectus homini a na-
 tura necessario est datus, ratione tamen sicut reliqui mo-
 derandus, Et ut Stoicos delirantes, & Senecam obiurgan-
 tem omittamus, ira ratione molliri potest, eradicari non
 potest, cum animus suarum affectionum sit non extin-
 ctor, sed moderator, ut qui eas perimere nequeat, miti-
 gare queat. Nec ille est laudandus qui irascitur nunquā,
 alioquin & trunci, & stipites laudentur. Sed qui ratione
 se compescit, indignationem cohibet, a puniendo, ani-
 mum reuocat. Non minoris enim laudis est temperare
 iracundiam, & forte maioris, quā animo non commo-
 ueri, cum illud sit uirtutis hoc naturæ. Sed nec uetat
 Propheta nos irasci, immo iubet. Irascimini, inquit, & no-
 lite peccare. ubi concedit quod est naturæ, prohibet
 quod culpæ. Sic Paulus Ephesiis scribit, non cadat in-
 uos Iracundia, sed non occidat sol super iracundiam
 uestrā. Nam sicut pati non ubiq; laudi, sic irasci non
 semper uitio datur, tamq; in culpa est, qui nimis irasci-
 tur, quam qui omnino non irascitur. Siquidē non irasci
 ubi oportet, est improbe factum nolle emendare, plus
 uero irasci quā oporteat, peccatum peccato cumulare.

*Ira a natura
 homini neces-
 sario esse da-
 tam, nec extir-
 pari posse.*

*Ut nimium ira-
 sei uitio da-
 tur, ita nun-
 quam irasci.*

Sunt quidam adeo segnes, & remissi, ut nulla iniuria, nul-
 lae contumelia excitari possint, quos sic arguit poeta.
 Quis metus o nunquam dolituri, o semper inertes
 Tyrheni quæ tanta animis ignauia uenit.
 Alii uero nō humano more irascuntur, sed ex paruo mo-
 mento, furore ardent, animo ad ultionem incenso, ac in-
 flammato, qui in rabiem, & ulciscendi libidinem ita ex-
 candescunt, ut non multum absint ab amentia (affectio-
 nem enim lumine mentis carentem amentiam appella-
 mus) nihil aduertentes quousq; quoue modo sit punien-
 dum, quicquid impetus suggerit rectum putant, & ut in-
 quit poeta) Furor arma ministrat. & alibi
 Rimanti telum ira facit.
 Ab utrisq; abest ira opportuna, & moderata, nec est quæ
 rendū an q; irascat sed quare irascit, sicut quo ad ratio-
 nē moris, nō multū refert, an q; sit tristis, sed quare, nec
 an timeat, sed qd timeat. Irasci scelesto, moerere ex bo-
 norū oppressione, timere periclitati, est & officii, & pie-
 tatis, at scelerum atrocitate, & facinoribus non cōmo-
 ueri, nequitix potius quam modestiæ ascribitur. Nec
 quicquam cōsultius agimus quam cum, & nostris, & alio-
 rum erroribus succensemus. tibi enim non irasci cū pec-
 caueris, maius est crimen quam illud ipsum quod pecca-
 ueras. & ut irasci ubi non oportet, est intemperati, ita nō
 irasci ubi est opus, impudentis. Nec enim solum, ut est
 apud Laberium Furor fit læsa sæpe patientia.
 Sed patientia plærunq; uitia serit, negligentiam alit, ad

*Opportuna et
 moderata ira
 quanto pere sit
 laudanda.*

*Vehementior
iracundia quā
sit pernicioſa
et deteſtanda.*

*Iram immode-
ratam nocere
potius, quam
prodeſſe for-
titudini.*

peccandum inuitat. Nulla reſp. ſine aliqua iræ acerbita-
te commode regi poteſt, immo nec paterfamilias ſuam
domum ſine aculeis iracundiæ moderari, qua etiam ſi
careat, ſimulanda eſt, ut familia in officio contineatur.
Prohibenda eſt tamen nimia excandeſcentia, & tanquā
immanis belua uinculis, & cathenis frenanda, & intra me-
tas, & cancellos rationis cohibenda. Nam ut cauendum
eſt ne metu fracti quod reſtum eſt deſeramus, ita etiam
nos conuenit turbulentiffimos iracundiæ, indignationis
& motus temperare, quod ſtudioſe admonet Paulus, in
quiens. Sit omnis homo uelox ad audiendum, & tardus
ad iram. Alioquin nullum uitium, neq; atrocius, neq; de-
teſtabilius hominē euertit, cætera enim animū ipellunt.
Furor, iraq; mentem præcipitant, ut inquit poeta.
Hinc natum eſt illud Platonis, nihil eſſe tam contrarium
reip. quam ſit iræ commotio, & impetus furoris, qui &
uſum rationis adimit, & conſultationem tollit, nam ut
uulgo dici ſolet ira conſilium non habet. Veriffimeq;
Bias Prienſis dicere eſt ſolitus, duo maxime conſilio
aduerſari celeritatem, & iram. Cum iracundus ignoran-
tiæ tenebris inuolutus, luceq; ueritatis amiſſa, quid, &
quo ordine ſit agendum ignoret omnino, & uelut inſa-
nus raptetur, quantum enim ab inſano diſtat qui ne actio-
nis quidem ſuæ conſcius eſt, tantumq; abeſt, ut ira ſi
fuerit effrenis, & immoderata fortitudinis opera iuuet,
ut ea nihil magis fortibus conatibus aduerſetur. Interem-
ptis Turnus cuſtodibus hoſtilem urbem irrupérat,
Et ſi continuo uictorem ea cura ſubiſſet

Rumpere clauſtra manū, ſociosq; immittere portis,
Ultimus ille des bello, gentiq; fuiſſet. *Dies*
Sed ira quæ mentem atq; conſilium, rationem deniq;
omnem a uero, reſtoq; detorquet, eum præcipitem ad
cædem, & occiſionem rapuit, & ut eſt apud eundem
Sed furor ardentem, cædiſq; inſana cupido
Egit in aduerſos.
Nec eſt admodum in iis ratio quærenda qui ſemel de-
uia præcipites ire coeperint. Ideo ueteres dixerunt eos
qui effrenati feruntur aut libidine aut iracundia (quamuis
ipſa iracundia libidinis ſit pars) ex poteſtate exiſſe.
Nam ſicut pupillus adultus exit ex poteſtate tutoris, &
filius familias patris, ſic ii dicuntur exiſſe ex poteſtate
qui non ſunt in poteſtate rationis cui totius animi impe-
rium a natura eſt tributum, cum uehementiori ira
percitus uim omnem rationis amittat, & in id raptetur
quod Solomon attribuit impietati, inquiens totam
iram ſuam profert impius. Quæ furori eſt adeo pro-
xima, ut poeta alterum pro altero frequenter uſurpet
ut eſt illud.
Sine me hunc furere ante furorem. & item illud.
Heu furiis incenſa feror
In quo toto genere illud eſt pernicioſiſſimū, quod qſq;
iratus cauſam ſuam probat, nec ulli ira ſua uidetur iniu-
ſta, unde ſit, ut dum ad alienū peccatū coercendū feſti-
nat, in grauius ipſe icurrat, cū præ animi cæcitate sæpe
innocētes ad crimen adducat, & quos caſtigādos aſſum-
pſerat, opprimat potius quā caſtiget, ſubiuſtæq; uictoris
G ii

specie immanitate graffetur. Iecirco non inutile ar-
bitror uiam aperire, qua iram cohibere, & moderari
ce ratione temperare possimus, nec credibile est ge-
neri humano naturam tam insensam fuisse, ut cum cor-
poribus tot res salutare adhibuisset, animis nullam inue-
nerit. Prima autem & prope unica cautio est, ne hæc pe-
stis in actionibus nostris quicquam iuris sibi uendicet, ut
nihil prius agamus irati, quam concitatus animus ad tran-
quillitatem redierit, cū hinc affectioni hæc sit natura, ut
dilata languescat, prolata uero magis, magisq; cōflagret.
Ideo optimum est (ut tradit Plato) aduersus iram reme-
dium, dilatio quoad eius furor deferuerit. Et alioquin
aduersus iram, cæterasq; libidines, & omnem deniq; ani-
mi ægritudinem, magnum nobis a natura datum est au-
xilium, quod affert longinquitas, & dies. Quam me de-
lectat illud Architzæ Tarentini qui cum uillico factus es-
set iratior, quo te modo, inquit, accepissem, nisi iratus es-
sem. Quotus enim quisq; est, qui non per iram agat ali-
quid poenitendum, dicatur. unde fit ut quicquid iratus
in alium iniuste committit, deferuescente ira, iuste pœ-
nas a se ipso exigat, ut Alexander qui cum per iram in-
teremisset Clitum familiarem suum, hix a se manus ab-
stinuit. Hoc uoluit prohibere Apostolus, inquiens non
uosmet ipsos uindictis, sed date locum iræ. Illud igitur
Athenodori Tharsensis in intimo est pectore inscul-
pendum, qui impetrato ab Augusto comæatu, iamq;
recessurus his cum uerbis est allocutus. Cum ira Cæsar
te cæperit, nihil prius neq; dixeris, neq; feceris quā qua-
tuor, & uiginti elementa literarum græcarum, tecum ip-

se percurreris, & memoriter recensueris. Aliud est effi-
cax medicamentum ut sicut Rex Thelephus ab Achil-
le a quo fuerat lethaliter uulneratus, uulneris remediū ac-
cepit, ita nobis ab ira, qua sumus sauci, omnis aduersus
iram medicina est petenda, nam ut clauus clauum, ita ira
iram trudit. Vis aduersus alios cohibere iracundiam? ti-
bi ipsi quod in ira sis nimis procliuus, frequenter irascere.
Tunc enim aliis irasci desines, cum tibi succensere incipi-
es. Nec ullum est maius alimentū iracundiæ, quā sibi ip-
si blandiri, & patrociniū suæ excandescentiæ quærere,
sicut nullū est ad irā, cæterasq; animi perturbationes se-
dandas præsentius remediū, quā cogitare omnes conci-
tiores motus opinabiles esse, & ob eā rē suscipi, quod
nos ita esse affectos rectum esse iudicemus. Nā illud nō
satis tutū reor quod primū nōnulli putant, in ira uocē
cohibere, silentiūq; sibi indicere. quid enim prodest in
abdito & uelut tacite stomachari, ac suo furori quodam
modo latebras quærere, cū plerūq; illud uirus intra præ-
cordia cōclusum uehementius æstuet, quod si foras eru-
pet, paulatim dissipabitur, atq; euanescet, omnis enim
eiusmodi perturbatio animi placatione abluif. Illud po-
tius approbauerim, unūquēq; cum maxime excādescit,
seipsum uelut in chrystallo, speculariue lapide itueri, ut
labra tumeant, dentes crepent, lingua hæreat, & si uerba
fundit, quid tamen loquatur ignoret, facies ignescat, scin-
tillent oculi, toto deniq; corpore, animoq; intumescat,
qualem expresserit poeta.
His agitur furiis, totoq; ardentis ab ore
Scintillæ absistunt, oculis micat acubus ignis

Efficax reme-
dium contra
iram.

Non prodest
homini irato
cohibere uocē

Dentibus infrendens. Ira pulcherrima ora, decorēq; omnē dehonestans, hominem uelut Proteum aliquem immutat, ut uix a notis, domesticisq; nosci queat, nec fortasse a seipso ut ei dicere liceat quod Plautino Socræ. Vbi ego perii & ubi immutatus sum & ubi formam peridi. Qualem autem esse putas illius animum & cuius imago tam foeda est. Idcirco iuxta Socratis documentum, qui etiam speculo ad disciplinam morum utebatur, nihil æque huic morbo leuando prodest, quam in speculo tandiu oculos infingere, quoad oris deformitate offensus, iracundiam omnem abiiciat. Nec parum ad hunc morbum leuandū habet firmitatis ab eo cui succensueris procul abesse, nam ut si ligna de igne sustuleris, flamma imminuta breui extinguitur, ita eo semoto in quem debacchabaris, mox effruescens animi languescit impetus, qui est sedandus non solū moderationis causa, sed etiā ualeitudinis. namq; ira ut hominem ab omni cōsilio, menteq; deturbat, ita bona ualeitudine spoliat, estq; cōmunis animi, corporisq; contagio, nec plures gladius quam ira occidit. Cum sint pleriq; huic pesti tantopere obnoxii, ut tunc maxime irascantur, cum irasci desinunt, dolent enim sublatā sibi irascendi causam. Sicut ille qui familiarē morigerū, & ad nutum omnia loquentem, sic obiurgauit, dic aduersus me aliquid, ut duo esse uideamur. Hoc genus hominum fugiendū præclare docet Solomon, noli esse, inquit, amicus homini iracundo, neq; ambulare cum uiro furioso, & paulopost. Impetum concitati spiritus ferre quis poterit. Eo tendit illud Symbolū Pythagoræ, ignem

Alia remedia ad hunc morbum leuandum.

Nimis iracundos esse euitandos.

gladio ne fodias, id est, iracundū, & timentē animum ne laceffas, uel si laceffi ueris, placa. Quod Nestor Agamē noni sapienter suadet, Magnanimum cui corda tument, placemus Achillem, Supplicibus donis, & amicæ uocis honore. Tres sunt præcipue affectiones, ira, timor, cupiditas, quæ si rationis freno non cohibeantur, hominē præcipitant. Ideo poetæ tres furias esse finxerunt, quæ animum illecebris capiunt, stimulis agitant, anxietate premunt. De his extant Claudiani uersus non minus memoratu digni, quam Philosophorum decreta. Si metuis, si praua cupis, si duceris ira, Seruitii pariere iugum, tolerabis iniquas Interius leges, tunc omnia iure tenebis, Cum poteris rex esse tui. Sed iracūdia in præcipe est maxime detestabilis, ppter ea quod ab ea facilis est ad crudelitatem lapsus, estq; ueluti fulmē ubi cū potestate iungit. Ideo prudēter idē Poeta. Dis proximus ille, Quem ratio, non ira mouet. Talem te Iuli Clemens experimur, qui cum diuinum simul & humanum, non minus re, quam uerbo repræsentes imperium, ita omnes iracundiæ aculeos acie rationis obtundis, ut omnia consilio, prudentiaq; modereris, Pindari uersuum memor. Viues uitam optimam, si iræ imperes, Ira enim multa facere cogit mala. Quam latus hic mihi aperitur tuarum laudum campus, cuius ingressu abstineo, ne quod aliquotiens expertus sum, in laude etiam uerissima modestiam tuam offendā.

Tres affectiones si non cohibeantur plurimum obesse.

Si metuis, si praua cupis, si duceris ira, Seruitii pariere iugum, tolerabis iniquas Interius leges, tunc omnia iure tenebis, Cum poteris rex esse tui.

Benignitas, Prudentiaq; summi Pontificis.

Nota uersus pin davi.

Et ut coeptum orationis cursum sequar, duo restant explicanda, alterum ira he (quod Peripatetici uolunt) sit cum ratione, cum nullus affectus magis rationis usum euerat, alterum (quod omnes tradunt) an ira inueterata odiu sit. Licet ratio quantum ad suas ipsius actiones non utatur organo corporeo, utitur tamen quibusdam uiribus sensuum quae impediuntur corpore perturbato, ut apparet in dormiente, & temulento, Et ira in primis quae corpus uehementius agit, uexatque, quod non obtulit Propheta inquiens. Turbatus est praer ira oculus meus. Nulla uero affectio (ut supra patuit) primo, & per se, imperio rationis obtemperat, sed duntaxat uoluntate quasi arbitra ita constituyente, ac mandante. Non tamen absurde dicitur, iram esse cum ratione non quidem praecipiente, ut facit uoluntas, sed denunciante, ac indicante quoniam ratio de iniuria illata decernit, & irascendi causam, mensuramque demonstrat. Videturque aliquid boni praese ferre, cum appetitio uindictae (ut alibi docuimus) ad usum iustitiae pertineat. Illud autem est irae proprium, ac peculiare ut sola contrario careat. Siquidem odium aduersatur amori, desperatio spei, dolor laetitiae, audacia timori, itemque aliud alii, at irae nihil est contrarium. Id ea ratione contingit, nam iratus uel ideo non ulciscitur, quod eius imbecillitas omni caret ulciscendi facultate, & tunc ira cessat, eiusque loco subit dolor qui (ut antea uidimus) ad uim concupiscendi spectat. Aut quia omnem abiicit ulciscendi uoluntatem, uel quod sibi satis factum putat, uel quod clementer ignoscit, usus illius consilio qui dixit. Mihi uindictam, & ego retribuam. Viri magni, & ex

Quo sensu dicitur
eatur ira esse
cum ratione.

Iram careere contrario.

celsi munus est obliuisci iniurias, in aduersariumque ultionem nunquam moliri, quippe quae nihil in se habeat dignitatis, nihil amplitudinis, & ira sublata omni animi irratione, succedit honestissima quaedam exhilaratae mentis uoluptas, quae itidem ad alteram animi partem attinet. Cum uero dicimus iram inueteratam odiu esse, non ita accipi uolo, quasi eam affectionem, quae prius fuit ira, odiu fieri, sed quod ex ira pluribus causis collecta, diuturnoque tempore obdurata, odium prodeat, & simultas oriatur. Nam, ut uirtus nos ad amorem inducit etiam illorum quos nunquam uidimus, ita uitiu inflammat ad odium, magnaque habetur de alterius improbitate coniectura, si bonis uiris sit odio. Ideo Homerus, ut Thetis uitiu ostenderet, inquit. Odit, & hunc magnus Pelides, odit Ulysses. Licet autem uideri possit odium, ac inuidiam easdem esse animi affectiones, propterea quod utrumque amori, beneuolentiaeque aduersatur, longissimo tamen interuallo distant, cum quibus causis odium cessat, iisdem excitetur inuidia. Si quem enim commutatis moribus ex imo uitiu gurgite emergere, & ad gloriam uirtute niti conspiciunt, eum odisse desinunt, inuidere incipiunt, raroque est uirtus adeo praestans, quae inuidiae moribus possit effugere, nam qui nihil memoratu dignum agunt, aliena gloria offenduntur. Etiam quaedam hominum pestes experimur, quae nihil aliud student, quam ut per bonorum detractiones, atque calumnias id efficiant, ut boni qui sunt, improbi, & humanitatis, mansuetudinis, benignitatisque cultores, inhumani, crudeles, sordidique uideantur. ubique repe

Quo sensu dicitur
eatur iram in
ueteratam esse
odiu.

Odiu ab inuidia
quid distat.

ritur Drances aliquis. Quis gloria Turni
 Obliqua inuidia, stimulisq; agitabat amaris.
Nulli præterea iuste inuidetur, plures tamen iustissime
 odio habemus, & nisi oderimus, accusamur. Ideo quibus
 dam laudantibus Cherillum Spartæ prætorē, eius colle
 ga respondit. Quomodo probus est Cherillus? cum ne
 in malos quidē sit acerbus. Sed Christiana pietas nos do
 cet homines quidem diligere, at eorum uitia odio habe
 re, neq; propter uitia hominem odisse, neq; propter ho
 minem uitia diligere. Et hoc est illud perfectum odiū,
 de quo inquit Propheta. Perfecto odio oderam illos, &
 ut uox illa tyrannica est, Oderint, dum metuant, ita nec
 hæc amicitie satis opportūa. Odi tāquā amaturus, ama
 tanquam osurus. Hæc latius explicauimus, ut planior es
 set ad fortitudinem accessus, hoc est ad eam mediocrita
 tem, quæ uersatur in sedādo metu, fiduciaq; regenda, nul
 lo enim itinere ad mediū facilius peruenimus, quā quo
 ab utroq; extremo disiungimur, cum hæc mediū sit na
 tura, ut in neutram extremorum partem inclinet, sed ab
 utroq; discedat. nam
 Hinc, atq; hinc uastæ rupes, geminiq; minantur
 In cœlum scopuli.
 Quod præcipue ī his affectibus cernit quorū fortitudo est
 moderatrix, cū alter ab agēdo deterreat, alter ad agēdū
 impellat. hæc uero uirtus metū ut recessum quēdā animi
 & tanquā fugā sedabit. Audaciæ uero quæ exupat, & fe
 rocius exultat, legē, modūq; cōstituet. Cōtingit. n. aliquē
 cōfidere tū magis quā oporteat, tū minus, tū aliter quā
 oporteat, itidē & metuere, at fortitudo nec inerti metu,

De ipsa forti
 tudine et qui
 bus in rebus
 ea uirtus uer
 setur.

nec turpissima actionū duce cōfidētia ducit, cū q̄ oportet, & gratia cuius oportet, & quantum oportet, metuat, & cōfidatq;. Vnde patet circa eadē, audacē, meticulosum, forteq; uersari, diuerso tamē modo. illi nāq; exuperant, & deficiunt, hic mediocriter sese habet, & ut ipsa ratio iubet, tā sustinet, quā agit oīa sedate, ac sapienter. Eius uidet esse propriū motus animi appetētis regere, & sedare, semperq; aduersante libidine in omni re seruare cōstantiā & mediocritatē. Virtus hæc, ut reliquæ omnes in mediocritate, hoc est, in medio, inter utrunq; uitū spacio consistit, & prætorū sibi utrosq; inter hostes collocauit, ibiq; constituta nos recti, ordinatq; admonet, nec aberrare a certo, suoq; itinere unquam sinit. Est autem rectum quod neq; in dextrum, neq; in sinistrum ullo modo declinat. Accommodatissime igitur dictum est uirtutes in medio uersari, neq; ab illo deflectere, quod ratio ipsa mediū esse docuerit. In nobis autē uirtutes sedē sibi constituerūt aut in ipso tantū intellectu, ut Scientia, Sapientia, Prudentia, aut in appetitu intelligētis comite ut Iustitia, aut in ea aiæ parte, quæ cupiditatis est alūna, rationi tamen obsequitur, & paret, ut Temperantia, aut demū in ui ipsa irascibili, qualis est fortitudo. Quas oēs uirtutes & e contrario uitia morę esse nō naturæ, indicium est, quod discēdo, agēdo, affuescendo comparant, nā cū ignoremus ipsi ab initio agēdi modum, ac uiam, doceri prorsus nos opus est, qd sit bene, atq; honeste agere, uel sentire, & qbus illud rōnibus assequimur. Quocirca pinde, ut affectus ipsi uirtutes nō sunt, sic neq; reliquæ uires facultatesq; nobis a natura cōcessæ, p̄ q̄s tñ faciles, aptiq;

Fortitudinem s. fortitudo in mediocritate uersari.

In qua animi parte uirtutes collocentur.

ad agendum sumus. Ideo naturæ ipsius utendum est potestate, ac muneribus, meritoque illi assurgendum, gratiæque maximæ habendæ, quod nobis instituendis atque augendis se tam munificæ, liberalisque præstiterit. Sed quemadmodum circa alias uirtutes contingit, ut unum extremum magis distet a medio quam alterum (longius enim abest a liberalitate qui est auarus quam qui prodigus) ita, & fortitudini metus aduersatur magis quam audacia. perferre enim quam aggredi, & difficilius est, & animi etiam firmioris, & sedare metum quam fiduciam regere. Hunc uero errorem ex cuiusque animo sublatum cupio, ne opinetur in bello, & inter præliandum fortitudinem aut solam, aut præcipue uersari, a cæteris uero uel excludi, uel exiguum locum obtinere. Nam licet bellicæ fortitudinis laudes pleniori uideantur ore celebrari, illudque de Aenea præconium ubique circumferatur.

*Fortitudinem
erilem militari
non esse inferiori.*

Stetimus tela aspera contra
Contulimusque manus, experto credite, quantus
In clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam.
Ex hac tamen domestica, & ciuili, non minus uberes fructus percipi solent, nec minus ea præclara sunt ducenda, quæ domi geruntur, atque in toga, quam quæ foris, & in lorica, cum uera fortitudo non tam in laboribus, periculisque militaribus, quam domi priuatisque inter parietes uersetur. Siquidem suus cuique hostis intus est, & intra præcordia, fortitudinis armis superandus, aduersaque omnia constanter, intrepideque toleranda, quæ propter rerum humanarum inconstantiam, uicissitudinemque fortunæ, quæ plerumque prosperis rebus triste aliquid adglutinat, eueniant

plurimum, est necesse. Quotus enim quisque reperit, qui humanos casus, & reflantis fortunæ procellas nunquam fuerit expertus? Quid est in hoc procelloso uiuedi pelago communius quam ægritudo, luctus, exilium, egestas, carcer, orbitas, repulsa, infamia? Sed adest malorum domitrix fortitudo, quæ hæc omnia mitigat, tolerandaque ostendit, & nos tanto animo esse iubet, ut quicquid in hoc breui uitæ decursu potest euenire, contemnamus pro nihiloque putemus. Cunctaque humana infra se posita ducens, ea non modo constanter ferenda suadet, uerum maiore etiam uiribus statuit superanda, nec solum sæuienti fortunæ reluctatur eamque uictam, & superatam in fugam uertit, sed animi etiam bona ne externa ui, aut corruptantur, aut eripiantur suo præsidio tueat. Viri fortes nulla laborum magnitudine, aut calamitatum difficultate frangunt, aut mortis metu, qui sapientium etiam animos percutit, Et licet ex Peripateticorum sententia, circa pericula duntaxat & res aduersas fortitudo uersetur. Nescio tamen an secundis in rebus, magis quam aduersis, quisquam quasi Palladis Aegide, hac uirtute munitus esse debeat, cum non minus sit artis uentis nimium prospere flantibus uela contrahere, quam reluctantibus uitare naufragium. Fortis est duris in rebus animum non submittere, at longe fortioris ad rerum apicem sublatum non insolescere. Fortis est pericula contemnere, & pro decore capitis discrimen adire, at fortioris mederi libidinibus, fienum iniicere superbiam, imperare iracundiam, pestesque omnes cupiditatum ex animo prorsus euellere, adeo ut sæuientem fortunam multi tulerint fortiter, blandientem pauci temperate, illic ipsa difficultas ad uirtutem quasi impellit, h. c. cō

*Fortitudine
omnia aduersa
domari.*

*Non minus in
prosperis quam
aduersis fortitudine
opus
est.*

tra prosperitas ad incontinentiã excitat . Rati admodũ
in ipso rerum successu uincere animum, cupiditates co-
hibere potuerunt, nam (ut uerissime scribit Poeta,
Nescia mens hominum fati, sortisq; futuræ
Et seruare modum rebus sublata secundis.
Quod quo difficilius est, eo gloriolius, atq; præstantius
habetur. Vera fortitudo excellentẽ rerũ humanarũ dispi-
cientiã ostendit, nec honores, magistratus, imperia maxi-
mi facit, quippe quæ sæpissime non hominũ meritis,
aut uirtuti sed opinioni, & fortunæ, interdũ & pecuniæ
demandant . Nec tam eos æmulari studet qui ampla nan-
ciscuntur imperia, quã qui pie, iuste, moderateq; guber-
nant. Quod absolutissimæ consumatæq; uirtutis munus
esse puto, cũ nullũ sit uitiũ, quo ægrius, qui magno, ex-
celloq; sunt animo, liberentur, quã honorũ imperiũq; cu-
piditate. Non graue est aspernari uoluptates, maiora spe-
ctatibus. facile est Sardanapalli, aut Heliogabali mollissi-
mas delicias, ac luxũ cõtemnere, atq; adeo odisse, et ple-
runq; diuitiæ ab excellenti ingenio negliguntur. At ho-
nores, imperia, magistratus quoniã eximiũ qddã, & emi-
nens in se continere uident, animũ etiã excelsum, in tran-
suerum rapiunt, & id sæpe honestatis specie, cũ opti-
mus qsq; iudicet & quidẽ uerissime nulla re homines ma-
gis Deo similes esse, quã dandis beneficiis, id autẽ putat
maxime præstari posse ab iis, qui summã rerũ adipiscũ-
tur. Quæ quidẽ cupiditas in ambitionẽ, & postremo ty-
rannidẽ erumpit, nec ad magnitudinẽ, sed ad superbiam, &
dominatum sublimia plerunq; ingenia inducit. hinc frau-
des, hinc cædes, hinc reliqua imania flagitia oriuntur,

In rerum hu-
manarum con-
temptu forti-
tudinem maxi-
me ostendi.

cũ hi, dũ uel tyrannidẽ sibi cõparent, uel cõparatã tue-
antur, non solũ singulos ciues, sed totas urbes, integrasq;
nationes ferro, igni, flammaq; populantur, cunctaq; mili-
tum libidini subiiciunt, qui neq; agros cultoribus spolia-
re, neq; hominũ, pecudũq; prædas abigere ueretur, qui
pueros tenerasq; uirgines ex parentũ complexu aut ad
mortẽ, aut ad libidinem rapiunt, qui denique publica,
priuata, sacra, prophana funditus euertunt. Quos Cyclo-
pes, quos Læstrigonas cũ istorũ imanitate, & sæuitia cõ-
feremus? Vehemens est Maronis aduersus hoc hominũ
genus insectatio
Dii talem terris auertite pestem
Nec uisu facilis, nec dictu affabilis ulli
Visceribus miserorum, & sanguine uescitur atro.
Hi secũdioris fortunæ afflatu, se nescio quid felicitatis
adeptos dũ alios tyrannide pmunt, falsissime arbitrãtur,
ignari tanto grauius deũ in homines scelestos animaduer-
tere consueffe, quanto diutius humanam pertulerit con-
tumeliam. Qui ideo fontes plerunq; patienter tolerat,
ut sese colligant, ad sanitatemq; reuertantur ne animad-
uersionis tarditatem seuerius luant. Quæ enim Tyranno-
rũ uita esse potest, qui omnes suas fortunas uidet in alea
esse collocatas? Altius certe uiri uere fortis animus spe-
stat, qui mortalia despiciens immortalẽ illius uitæ gloriã
sequitur ad quam sola iustitia, nos perducit. Impudentiũ
quoq; inuidentiũq; latratus contemnere, habereq; pro
nihilò magni, fortisq; animi est, nam aduersus eas arbores
penuicacius incumbunt turbulentissimi uentorum flatus,
quæ & altioribus sunt, & firmioribus nixæ radicibus .

Dominandi eu-
piditas sæpe
hominẽ ad
flagitia indu-
cit.

Quam sit de-
testanda Ty-
rannorũ uita.

*Viri fortes
quibus sine
moribus, et
quæ asser-
nentur.*

*Documēta, per
quæ hæc vir-
tus facilius ac-
quiratur.*

Ad quos omnes turbines viri fortis, ut inquit Poeta, Mens immota manet, lachrimæ uoluuntur inanes. Etiam irā cohibere, qua nihil consuli recte potest, & insolentiā, superbiamq; uitare, quā uictoria potissimū sollet asserere, fortissimi uiri est munus. Non alit, nec incendit uir fortis inimicitias, uerū & sedat, & extinguit potius, haud enim dominandi cupiditate ducitur, sed habere quos foueat, quos tueatur, & uincere magis, quam uinci beneficiis studet. Sed ut felicitas humana habet, nescio quid elatum, & insolens, ita hæc uirtus cōtumax est, nec facile flectitur, ut deterioris imperiū subeat, quod totū non a superbia sed ab animi magnitudine proficiscitur. Nulli, neq; homini, neq; turbationi, neq; casui succumbit, resq; quo magis arduæ plenæq; laborum, & periculorum sunt, eo fortiori animo aggreditur, idq; honestatis gratia, hæc enim uirtutis est finis. Non puto absurdum uelut formulam quandam præscribere, qua tam excellentem, atq; heroicam uirtutem aduersus rerum humanarum difficultates dimicantem facilius assequamur. Nam licet uirtutum sit nulla, quæ non sese omnibus præbeat expetendam, ad paucos tamen earum possessio deuenit, quoniam & difficilis, & laboriosa. Quæ enim uirtus sine graui corporis, animiq; & opere, & munere haberi potest? quod in ipsa fortitudine magis apparet, quæ in primis difficilis est, & supra quam dici potest rara. nec quisquā nisi assuescendo fortis euadit. Idemq; de iusto, & temperato sentiendum est, cum quælibet uirtus sit animi habitus, quem ut quis non facile ualet exuere, sic induere est perdifficile. nec nisi longa, assi-

duaq; exercitatione, frequentiq; usu acquiritur. Nam cū tria esse in homine intelligantur, uis illa, atq; habitus a natura insita, quæ a recentioribus potentia dicitur, & affectus a natura nobis itidem tributi, & demum ipse habitus. Priora duo quod homini a natura insint naturalia dicuntur, habitus uero exterior quædam res est, atq; ab ipso homine agendo, assuesfaciendo, seq; frequenter exercendo comparatur. Ideo & habitus dicitur, quia extrinsecus est adhibitus, & quasi quidam uestitus hominem qualis sit in actionibus suis indicat fortiter agentem, fortem liberaliter, liberalē, sicut turpiter, effoeminate, turpē effoeminatum. est enim ipsius habitus proprium indicare qualis fuerit actio, actionisq; frequentatio. Licet enim principia quibus ad agendum trahimur, ea insint nobis, sintq; naturalia, actiones tamen arbitrii sunt nostri, & uoluntariæ. Non igitur ab affectibus, nec ab ea uis ac habilitate, quæ nobis ad agendum est innata, nominari uirtus potest aut debet, cum ea bonum sit hominis, non quod uiuit, & sentit, sed quod actione utitur ab ipsa ratione temperata. Nam consuetudo assidua, & rectæ actiones, diu, multumq; frequentatæ in habitum uertuntur, ab habitu uero omnis uirtus emanat, uel ipsi potius habitus sunt uirtutes. Recte igitur atq; apposite a peripateticis definiuntur uirtutes, esse animi habitus in mediocritate constitutos, atq; ab electione profectos. Non ergo habitus, neq; affectio homini insita bonum, uel malum aliquem reddit, aut indicat, uerum habitus ipse bonis, & honestis, aut contra turpibus, malisq; ex actionibus comparatus, utputa for-

*De ratione ha-
bituum et quo
pacto habitus
acquirantur.*

*Non ab affecti-
bus, nec a na-
tura habilita-
te, sed ab habi-
tibus uirtu-
tem nominari.*

tis hominis exercitatio, frequensq; ac moderata actio, iure optimo uocabitur uiri fortis habitus, nec qui aliquid magno, elatoq; animo facit, continuo fortis est appellandus. Vna hirundo (ut est in prouerbio) non facit Ver, nec una actio uirum fortem. Sed nec illa fortia, liberalia ue dicuntur, quæ fiunt ab ambizioso, simulatoue ciue, & in libera patria regnum affectante, uerum ab homine, ut par est, forti, ac liberali atq; ab eo qui ad uirtutem quantumq; aliam se instituit. ipsa enim uirtus nihil extra se querit cum sit animorum uera, naturalisq; alimonia, nec aliquid simulatum patitur, aut fictum, astu uacua, a fraude auersa, a furo prorsus aliena. Quam ut adipisci ualeant compescendæ sunt naturales appetitiones, & crassiores quædam animi sordes, uel negligentia, uel iam longo usu inhærentes, leuiore prius manu abradendæ ne insolens harum rerum animus, remedia prius exhorreat quam futuram inde utilitatem agnoscat, in multisq; demum consuescendum, quibus ipsa natura ab initio quodammodo reluctari uidetur. Ut non modo ad fortiter agendum simus propensi, sed etiam id ipsum dum agimus obletemur tunc enim habitum comparatum esse scimus, & cuiusuis proprium iam effectum, si agentibus nobis, ac exercentibus, quæ uirtutis sunt munera, uoluptas inter agendum aderit, aut minime saltem dolebimus, ferimusq; non grauate, quæ per se ipsa sunt molesta. Ideo poeta ut huius uirtutis laude insigniret Aeneam, hac alacritate eum fortia aduentem facit.

Quæ si n' eui
tanda, ut hanc
uirtutem asse
quamur.

Præcipitatq; moras omnes, opera omnia rupit,
Læticia exultans, horrendumq; in tonat armis.
Alioquin qui strenue & nauiter agit, si interagendum non læticia exultat, tantum abest a uere forti, quantum continens a temperato, nam temperatus qui iam habitum contraxit, sine ulla difficultate, ac inolestia negotium conficit, continens uero qui nondum constituto habitu nititur, etiam abstinet, sed ægre, & non sine lucta, & licet eum fere ad portum reuexerint fluctus, diu tamen uitiorum turbo iactat, & naufragum, atq; fluctuantem ab illis quibus merfatur erroribus, uix demum longa ætas recipit. habet ille tamen finitimum quiddam, & uirtuti proximum, quæ continentia dicitur, in qua si diu se exercuerit, paulatim temperantiam adipiscitur, fitq; uirtus id quod hactenus uirtus non erat, sed ingressus ad uirtutem, nam quanuis uterq; idem præstet, continens tamen eo deterior est, quia cum dolore abstinet. Nec satis est firmus aduersus uoluptates, temperans uero beneuolens, lætusq; abstinet. Subit quis molestias, labores, periculaq; bellica, in quibus de uita, de libertate, de honore agitur, & gloria. si malelibens, & inuito, ac coacto similis, longe hic a magnitudine, dignitateq; abest uiri fortis. ubi uero libes, uolensq; ea munera obit, uel saltem non inuitus ad illa accedit, certissimi de illius iam habitu quidem sumus. Eadem est cæterorum quoq; habituum ratio. Itaq; iucunditas, & delectatio in usu, actionibusq; adhibita, ac retenta, signa manifesta sunt habitus iam comparati, atq; omnino perfecti.

Tunc habitus
in nobis esse
acquisitos si
interagendum
lætetur.

Quod si fortitudinis habitum assequi cupimus, uitia omnia abiicienda sunt, & ea præcipue quæ huic uirtuti aduersantur, sicut ignauia, quæ a nauanda opera animum deterret, simul & segnities, quæ est plena humilitatis & remissionis. Item diffidentia, quæ aggredi aut nihil permittit, aut ab incæpto desistere turpissime cogit. Libido in primis, quæ malorum omnium est origo, & fons, & animum ab æquo, rectoque ubique detorquet ex cuius uelut seminario pullulant omnes animi pestes, nam ob luxum & molliciem, quæ sunt laboriosa, & molesta fugimus, ex quorum fuga nascitur desidia, & effœminatio, & utriusque comes nequitia. Ideo philosophi qui summum malum in dolore posuere, nullum fortitudini locum reliquisse uidentur, quam enim quis dolores formidat, tam sequitur uoluptates, quibus etiam sese domandum permittit. Quid autem turpius quam frangi doloribus, eneruari uoluptatibus? Quod si quis animo uoluerit, qui ex illis cruciatus proueniant, quæ mala, quotque afferantur tormenta & sensibus, & corpori in cuius bonis popinari isti philosophi omnia collocant, desinet adamare tantopere uoluptates. Quanta sit autem foeditas hominis eneruati, & nihil agentis, facile quisque uidebit, si in eius animo obuersetur species alicuius, ita mente, & corpore ociosi, ut nihil omnino cogitet, nec digitum quidem moueat. Quid erit eo homine miserius? qui non aliter censendus est, quam si dura silex, aut steterit Marpesia cautes. uel ut aliquis Endymion, qui a Luna olim consopitus in

Voluptatis
quanta sit turpitudi-

Endymion.

Latino more adhuc fertur obdormire. Plurimum autem conducit in omni humana actione, si aliorum exempla proponantur, quorum quanta sit uis docet illa Maronis exhortatio.

Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorum, Et pater Aeneas, & auunculus excitet Hector.

Quis diffidat aduersi aliquid constanter posse tolerari, cum maiora etiam a pueris, & mulierculis patrata cognouerit? Alexandro sacrificante, puer candentem carbonem ex acerra prolapsum brachio non excussit, quoad exustæ carnis foetor Regem offenderet. At Democles puer præstanti forma, ne in balneis a Demetrio inexplætæ libidinis Tyranno, nefanda pateretur, in feruētis aquæ lacum desiliit, repenteque est extinctus. Lacedæmonius adolescens ne obscœnam operam domino nauaret, se ab altioribus ædium fenestris præcipitè dedit, & Cleomenis regis filius audita patris morte eodè præcipitio uitam finiuit. Quid de foeminis? quarum animi solent esse maxime imbecilles. Quam generose Lucretia stuprum licet coactum suo sanguine expiauit, quo spiritu Chloelia abruptis uinculis, solaque noctu Tyberim natando traiecit, de qua Maro. At fluuium uinculis tranaret Chloelia ruptis.

Vetera hæc, recenti memoria, cum Mahometes Mytilenem adortus Cecenum eius insulæ oppidum oppugnare coepisset, facta oppidanorum eruptione, Marulla uirgo, cuius pater inter præliandum occubuerat, paterno clypeo, gladioque in aciem armata prodiit, & cum oppidani, ob sæuientem stragem, ac interitum terga darent,

Latmos.

Exemplis ad
fortiter agen-
dum mouetur.

Aeneas.
Hector

Alexander

Democles
Demetrius

Exempla fortium feminarum.

Lucretia
Chloelia

Marulla.

sola in acie confertissima prælians, nec iaculorum, sagitarumq; nimbis cessit, nec catapultis, aut tormentorū ictibus deterrita, animo inuictō, & infraeto acriter pugnādo hostem, qui iam se intra moenia irrupturum sperabat, uera uirtute a muris repulit, Thesalidem argiuam imitata, quæ patriam Argos a Cleomene Spartanorum rege ualidissimis copiis obsessam, supra uirilem fortitudinem defendit. plena est huiusmodi exemplis Christiana historia, unde apparet quantum in animis uictorum firmitatis sit, ac roboris, si constare nobis uelimus. Malorum

Malorū præteritorum recordatio uirū fortē solatur.

quoq; præteritorum recordatio animum ad aduersa fortiter toleranda corroborat, quid enim aliud agit illa consolatio?

Vos, & scyllæam rabiem, penitusq; sonanteis

Accetis scopulos, uos & Cyclopea saxa

Experti. Finis autem fortitudinis est iucundus, unde illud.

Durate, & uosmet rebus seruate secundis.

Licet a rebus per quas acquiri solet, non nihil offuscari uideatur, ut in pugilibus usu uenit, quos finis delectat, scilicet uictoria, & corona, cædi uero moleste ferunt.

Nam fortitudinis materia, & quasi campus est labor, & difficultas, rerumq; terribilium contemptus. Terribilia

uero ex peripateticorum sententia bifariam diuidimus,

alia enim sunt quæ omnino captum hominum exuperant, quibus uel tolerandis, uel peruincendis nullus humanæ prudentiæ, rationi uel relinquitur locus, ut terræ motus, eluiones, exustionesq; terrarum, quas necessario

Duplex terribilium genus et quomodo in his uir fortis uersetur.

certis, statisque temporibus accidere, Platonici docent. Hæc cuiq; sanæ mentis æque sunt extimescenda, cum per naturam fieri nequeat, ut ea (nisi forsan ab insanis) non formidentur. Et si etiam fieri posset ex eorum tamen contemptu nihil laudis, decori uel consequeremur, sicut nec turpitudinis, infamiæ uel, si ea ut par est, timeamus. Sunt alia uero terribilia, quæ concutere quidem animos solent, his tamen tolerandis, atq; etiam peruincendis uirtus esse uidetur idonea. Quod si etiam acrius ingruerint, constanter ne nos de præsidio deturbent, resistere possumus, ne succumbere, & cedere sæuienti fortunæ uideamur, quæ fortis uiri animum peruellere forsitan poterit, & pungere, eius certe uires frangere non poterit. Nec probo sententiam illam uel docentis, uel irridentis Epicuri, qui tradit sapientem si in Phalaridis tauro concludatur dicturum, Quam suaue est hoc, res enim tristis est sine dubio dolor, aspera, amara, inimicæq; naturæ. Ideo uiro forti morbus, egestas, inedia, uulnera, mors deniq; molesta sunt, doloremq; afferunt, nec enim uir fortis est, quod olim Marcius, nunc uero Pasquillus, ut quasi saxæus motum, sensumq; amiserit. Quin ausim affirmare, uirū fortē acrius doloris mortem sentire. Est enim uir fortis idē, & prudēs suiq; æquissimus æstimator. Ideo noscit se dignū, qui & diuturnitate uitæ, & fortunæ comodis pfruatur, quo scilicet diutius exercendæ uirtutis materiam, et instrumentum habeat. Ideo se illis priuari indignissimum ducit, fert tamen

Vir fortis dolore non caret tamē propter uirtutem oīa tolerat.

In rebus
et no opina-
tis maxime
Bibliote
fortitudo eo
gnoscutur.

non æquo tantum animo, uerum etiam magno, atq; inui-
cto, quia honestum est ea subire, turpe uero non tolerare.

Repentina uero, ac inopinata, præcipue uiri fortis ma-
gnitudinem ostendunt, cum nullus in his fere relinquatur
consilio, aut electioni locus. Nec fit mediocris ad ægri-
tudinem accessio, cum quid insperati nec opinati mali
obrepit. Multum autem prodest prouisio animi, & præ-
paratio, nec res ulla est, quæ tam obtundat imminuatq;
ægritudinem, quam perpetua in omni uita præmedita-
tio. hinc Anaxagoras nunciata morte filii respōdit. Scie-
bam me genuisse mortalem. Nam in iis quæ prius fue-
runt prospecta, ratio ipsa, animiq; confirmatio plurimū
adiumenti afferunt, cū in re prouisa fœmina confidat se
fortitudinis munus expleturam.

Anaxagoras.

Hunc ego, si tantum potui sperare dolorem,
Et perferre soror potero.

Adeo ut nullum efficacius sit doloris, uel tollendi, uel sal-
tem imminuendi remedium, quam ipsa præmeditatio,
& sui ipsius confirmandi mora. Non imprudenter ea-
dem Dido,

Dido.

Tempus inane peto, requiem, spatiumq; furori,
Dum mea me uictam doceat fortuna dolere.

Nam in iis quæ subito emergunt, cum nullum ad uires
colligendas spatium detur, necesse est habitu præcipue
niti, animiq; robore malis ingruentibus obuiam ire, quod
eo præclarius est quo difficilias. Quæ uel præcipua est
causa, cur bellica pericula, & sint, & uideantur grauiora,
quo repentina magis. Ipsa rerum series nos eo deduxit,

De bellica for-
titudine, et an
distet a civili.

ut iam de bellica fortitudine agamus, quam pleriq; a ci-
uili longe distare arbitrantur. Nam cū sit uiri fortis mor-
bum, egestatem, ac reliqua, quæ nec ab improbitate, nec
culpa nostra proueniunt, minime timere reperiuntur, qui
nec morbum, nec paupertatem metuunt, liberaliterq;
sua erogant. Iidem tamen in bello meticulosi sunt, animi
q; imbecillioris, ut proditum est de græcis, qui ex hosti-
um aspectu terrebantur, morbos patienter, atq; humane
ferebant. rursus alii, quibus est, Viuida bello,
Dextra uiris, animusq; ferox, patiensq; pericli.

Ferro decertare acerrime possunt, ægrotare uiriliter ne-
queūt, sicut de Cimbris, & Celtiberis traditum est, qui in
præliis, exultabant, lamentabantur in morbo, quorum
omnium ratio constabit, ubi de ficta, adumbrataq; forti-
tudine agemus. Cæterum uir fortis ille est celsendus, qui
ex uirtute decus, gloriamq; adipisci contendit, nā gene-
rosissimus quisq; honoris, laudisq; est maxime appetens.

Cimbrī.
Celtiberi.

Vir fortis ex
peditate hono-
ris, et glorie
ducitur.

Exultantiq; haurit
Corda pauor pulsans, laudumq; arrepta cupido.
Inest in mentibus nostris insatiabilis quædam cupiditas
gloriæ propagandæ, Ex quo naturæ atq; animi motu
& quodammodo impulsu, uir fortis durissima quæq;
aggreditur, consulto tamen, & habito prius delectu. Nec
enim tam laudandus est qui ardua, difficilimaq; capeffit
(cū non pauci dum magna supra uires adoriuntur, pon-
dere rerum pressi succubuerint) quam qui ratione con-
silioq; suscepta fortiter, constanterq; perficit, licet for-
tuna in rebus bellicis plurimū iuris sibi uendicet, ubi ut
inquit Poeta.

In rebus belli-
cis quantum
sit fortuna ac
tribuendum.

Sors & uirtus miscentur in unum.
Nec solum quicquid ex sententia gestum est, id pene
omne ducit suum, uerum etiam clades uictoriis, & uictor-
rias cladibus sæpe commutat, & (ut idem inquit)
Multos alterna reuifens
Lusit, & in solido rursus fortuna locauit.
Non est tamen sæpe fortunæ alea tentanda, immo quo
secundiores successus affert, eo magis eius inconstantia
metuenda, sed licet belli exitus fortunæ dādus per sæpe
fit, tamen illa ipsa quæ bello adhibet dimicatio, semper
uirtuti est attribuenda. Nec tam considerare oportet, si
id quod quis aggredi parat, aliquo modo fieri possit, quā
sit ne id fieri iustum, æquumue, nam animi magnitudo
iustitia uacans immanitatis potius quam uirtutis nomen
meretur. Et si quis totum orbem terrarum in suam rede-
gerit potestatem, non tamen fortis est putandus, si id ege-
rit iniuste. Quis enim illos fortes appellet, qui
Infandum contra omnia bellum
Contra fata Deum peruerso numine poscunt.
Iccirco Poeta Thraciam, quam cupiditatis Symbolum
fecit, a uiro forti fugiendam censet inquit.
Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.
In qua regione iccirco Mars natus perhibetur, quod ha-
bendi cupiditate ut plurimum bella geruntur, beatissi-
mam enim uitam multi se adeptos putant, si opibus, im-
perioque reliquos mortales superent. Qua cupiditate in-
flammati non dubitant non modo nefanda uerum etiam
innumeris laboribus, periculisque refertissima bella susci-
pere. Rursus non solum id intueri oportet quam hone-

*Quæ a uiro
forti sunt susci-
pienda et in
his qualiter
uersandum.*

stum, iustumque sit, quod aggredimur. sed uires, ut antea
diximus, cuique metiendæ sunt, ne impares oneri turpiter
succumbamus, ut Lausus, quem pie sed supra captū æta-
tis dimicantem obiurgat Aeneas,
Quo moriture ruis? maioraque uiribus audes?
Fallit te incautum pietas tua.

Sunt autem ardua, & maxime formidolosa ea, quæ
mortem uidentur allatura, cum nihil morte sit terribi-
lius, sed præsertim circa eam mortem uiri fortis laus
elucescit, quæ in bello contingit, quam ueteres pulchram
mortem appellarunt, unde illud.

Pulchrumque mori succurrit in armis, & item illud

An sese medios moriturus in hostes

Inferat, & pulchram properet per uulnera mortem.

In præliis autem uiri fortes ita uersantur, ut præ gloriæ cu-
piditate aut uulnera non sentiant, aut si etiam sentiunt, mo-
ri malint, quam uel tantillum de dignitatis gradu dimo-
ueri, & quod de Mezentio scribit Poeta.

Manet imperterritus ille.

Hostem magnanimum operiens, & mole sua stat.

Quippe qui probe intelligat, aut in hostem superando,
aut si id minus contingit, in morte oppetenda laudem,
& decus esse collocatum, ideo honestam mortem, turpi fu-
gæ anteposit, & strenue moriendo se ita solatur.

Saueta ad uos anima, atque istius inscix culpæ

Descendat, magnorum haud unquam indignus Auorum.

Quis enim nisi imbellis & eneruatus græcum illum uer-
ficulum appropiet? quem Demosthenes

K ii

*Circa mortem
maxime forti-
tudine cogno-
sci, et eam quæ
in bello con-
tingit.*

*Quam turpe
sit ex prælio
aufugere.*

Demosthenis
Syllabus

Oblitus decorisq; sui sociumq; salutis.
 in suæ fugæ patrociniū exhibebat.
 Qui fugiebat rursus præliabitur. immo uerius
 qui fugiebat, rursus fugiet. quando enim uincet, qui cū
 fugeret, uictus est. quisquis hostem metuit irritat, & qui
 fugit, ad prædam inuitat, nec quisquam melior est in bel
 lo, quā qui animo præsentī fertur ad bellum. Indignus
 est autem uita, qui cum opus est, non audet contendere
 & dimicare pro uita. Quid autem uiro forti cum fuga?
 Vique adeone mori miserum est?
 Vsq; adeone parcendum cruori? quasi humana mens in
 Empedocleo sanguine demersa iaceat. Congreditur uir
 fortis animo ita obfirmato, ut aut uirtute uincat, aut mor
 tem oppetat quā honestissimam, & secum ita decernit.
 Aut spoliis ego iam raptis laudabor opimis,
 Aut letho insigni.
 Strenue enim agendo gloriā quærit, quæ uirtutis, recteq;
 factorum comes esse debet. merito Turnus sorori
 succenset ei fugam suadenti
 Dextra nec Drancis dicta refellam,
 Terga dabo. Turnum fugientem hæc terra uidebit.
 Celebratur. P. Furiū memoria, qui cū aduersus Aequorū
 gentem pugnaret, & ab eorum multitudine circumuen
 tus moneretur, ut abiectis armis hostium misericordia ui
 tam seruaret, mori pugnando maluit quam ignauam ui
 tam uiuere. At Paulus Aemilius temeritate Varronis col
 legæ clade apud Cannas accepta, Lentulo Tribuno fu
 gam suadenti respondit, Abi, tu & me in hac strage meo
 rum patere expirare. Sed quid unum, alterum ue memo

Quo consilio
uir fortis in
prelio congre
diatur.

Turnus

P. Furiū
Exempla illo
rum qui mori
maluerūt quā
aufugere.

Paul. Aemiliū

rem? A Gallogræcis pugna cum Antigono Macedo
 num rege infeliciter commissā, cunctæ copiæ occum
 bere maluerunt, quam fugiendo timoris signa hosti re
 linquere. Quotiens uero Romani exercitus ad non du
 biā mortem cōcurrerunt? Sed omnis hæc laborum, pe
 riculorumq; susceptio ad honestatem est referenda, &
 pietatis officia, ut Scipio Aphricanus, qui adhuc adu
 lescens patrem consulem lethaliter uulneratum ex Anni
 balis gladiis eripuit, ut Aemilius Lepidus, qui itidem pa
 trem captum hoste prius interempto apud Ticinum li
 berauit, ut Leonidas, qui in angustiis Thermopylarū, pa
 triam, ne Xersis iugum subiret, est tutatus, ut Cocles qui
 solus in ponte rem Romanā sustinuit, ut deniq; omnes,
 Qui manus ob patriam pugnando uulnera passi.
 Alioqui siue Impatoris Maximini robur fueris nactus,
 q & Hercules, & Antæus est appellatus, siue Lysimachi,
 qui cū Leone in cauea, ut lanaretur occlusus immanissi
 mam feram gutture collifam interemit. Siue Iulii Valen
 tis Augusti Centurionis qui plaustrum onustum tam
 diu solus sustinebat, quoad totum onus deponeretur,
 currumq; magna uiequorum raptum, manibus in con
 trarium reuocabat. omnis tamen hæc corporis firmitas
 potius feritas quam fortitudo est appellanda, si iusti
 tia & pietate uacet. Nec est ut aliunde huius uirtutis
 exempla intueamur, cum tot gloriosissimi martyres, ani
 mo erecto & infraeto incredibiles hauserint calamita
 tes, acerbissimosq; corporis cruciatus tam alacriter su
 stinuere, ut non ad mortem trudi, sed in coelum ascen
 dere uiderentur, gauderentq; quodāmodo abeundi ex

Antigonas

Vera fortitu
do est ad ho
nestatem, et
pietatem refe
renda.

Maximinas
Lysimachus.

Quam perfe
cta in Marty
ribus fortitu
do.

Nihil esse in
hac uita, quod
magnopere sit
appetendum.

hac uita causam se legitimam nactos, tam generose pro fidei maiestate præliati, ut ex eorum uulneribus plus gloriæ, quam sanguinis emanarit. Quid autem boni in se habere potest caduca hæc, & incerta, fragilisq; uita, uariis ac pene infinitis obiecta periculis, quam securitas hebetat, sollicitudo coarctat, prospera inflant, aduersa deiiciunt, lætitia dissoluit, infirmitas frangit, moeror deprimat, & singulis pene momentis per tot mutabilitates agitata eū finem habet, ut cum esse desierit, ne fuisse quidem putetur. Felices illi qui ex eius poculo Ciræa toxica non bibunt, qui eius non capiuntur illecebris, qui illud Maronis in animo semper habent.

Stat sua cuiq; dies, breue, & irreparabile tempus.

Omnibus est uitæ, sed famam extendere factis.

Hoc uirtus opus.

Miserrimus autem qui mortem formidat, quæ propter uitæ breuitatem nunquam a nobis longius abest, & propter ancipites casus ceruicibus nostris semper impendet, quicquid illud est, quo animus a corpore seiungitur leue est, & quaecumq; sit, est ad punctum temporis. siue tardabis, siue properabis, uolat ætas, tantumq; abest ut mors malum sit, ut pie uiuentibus nihil ea melius esse possit. Cupio inquit Paulus, dissolui, & certe non aliud est mors, quam istorum nexuum solutio, animiq; & corporis separatio, hoc est partis immortalis, a parte mortali & commigratio, commutatioq; melioris uitæ. Qua liberamur grauissimis dominis, moerore, & uolupta

Viris bonis
mortem esse
potius appe-
tendam quam
metuendam.

te, aliisq; innumeris pestibus, quæ nos his corporis uinculis alligatos assidue exedunt, lacerantq;. A deo ut illis duntaxat sit metuenda mors, quos uita male acta æternis suppliciis destinauit perpetuis tenebris alligandos apud principem suum, quem uiui coluerunt. Hi ut die, noctuq; mortis formidine torqueantur, oportet. Quid enim non metuat, qui se omni opprobrio, omni dedecori sentit obnoxium? Nam etiam si homini tot flagitiis immerso nulla sit diuinæ iustitiæ suspitio, nulla notio, non potest tamen esse tam animo obdurato, assiduis, inauditisq; sceleribus, & ita peruicaci, quin ui naturæ, bonitateq; rationis uincatur interdum, secumq; tacitus meditetur, quam uitam semper uixerit, quænam egerit & quodnā sit iustitiæ præmium, uel supplicium, homines enim fallere fortasse possumus, imprudentes & rudes, at deum certe, & nos ipsos nunquam possumus. Et licet nonnulli philosophi fuerint ingenio usq; adeo deprauato, & ab omni hominis natura, dignitateq; alieno, ut animum opinarentur una cum corpore interire, dissipari, dilabi, eruditissimi tamen cuiusq; fuit sententia, animos uitis & sordibus contaminatos deprimi in tenebras, atq; in coeno iacere, at castos, puros, integros, incorruptos leui quodam, & facili lapsu ad æthera, idest, ad naturam similem sui aduolare, idq; aperissime in Phædone ostendit Plato. O felix igitur o terq; quaterq; beatus, qui hoc ergastulo solutus in coelum, tanquā in domiciliū suum remigrans Galaxiæ ingressus iter audit dicētē, Intra in gaudiū domini tui, & uicissim respondet, Iam hyems transit, imber abiit, & recessit

Solum sceleratis mortem esse metuendā.

Quid ueteres de animi immortalitate senserint.

flores apparuerunt, tempus putationis aduenit, hanc felicitatem adipiscuntur pauci, quos æquus amauit.

Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus.

Et ii præsertim, qui dum se in hoc uitæ curriculo exercent, per mentis candorem ad diuina sublatis, minimam sibi societatem cum corpore esse uoluerunt, et dum hanc crassam, et concretam mundi regionem incolerent, mentis tamen aciem ad coelestia sustulere. Sed ne uidear longius a proposito aberrare, uir fortis in rebus omnibus quibus munere suo fungi potest, officiumq; cum dignitate tueri, inuictum sese atq; intrepidum præstabit, fortis enim omnia uincit animi obduratione, et tolerãtia. Qui ut talis esse possit, ab ephœbis assuescat pati laboriosa, dura, aspera, toleratq; difficilia, nam ut inquit Poeta.

Viq; adeo a teneris assuescere multum est. Priscis illis prudentioribusq; regibus morem fuisse legimus filios pueros post institutionem iustitiæ, quæ præcipuum est (ut inquit Plato) et firmissimum regni fundamentum, uenationibus exercere, quo per oppugnationem uictoriamq; ferarum, ad militiam fierent magis idonei, hinc illa uenantis Ascanii alacritas.

Iamq; hos cursu, iam præterit illos.
Spumantemq; dari pecora inter inertia uotis
Optat aprum, aut fuluum descendere monte Leonem.
Hæc illa fuit ueterum Romanorum, qui solis ortu et oc casu imperium terminarunt, educatio.

Durum a stirpe genus, natos ad flumina primum
Deferimus, sæuoq; gelu duramus, et undis,
Venatu inuigilant pueri, siluasq; fatigant.

Qua fuerit
priscorum in
stitutio, ut
fortes euade-
rent.

Flectere ludus equos, & spicula tendere cornu.

Et ut scribit idem,

At patiens operum, paruq; assueta iuuentus
Aut castris terram domat, aut quatit oppida bello,
Omne æuum ferro territur, uersaq; iuuentum
Terga fatigamus hasta.

Et quæ sequuntur. Non luxu, non mollicie, non uoluptatibus animum, corpusq; eneruantibus,
Rerum facta est pulcherrima Roma,
Septemq; una sibi muro circumdedit arces.

Quid olim in delitiis habuerit Romana iuuetus, quibusq; lusibus oblectaretur, non obticuit Poeta,

Ante urbem pueri, & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis, domitantq; in puluere currus

Atq; acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuq; ictuq; laceffunt.

Nam qui nec laborem metuet, nec uoluptatem sectabitur, facile ad ipsam fortitudinis arcem ascendet. Cui multum confert imitatio, ideo qui fortis euasurus est, aliquem sibi proponat, quem imitetur, & cuius gloriam tanquam ducem habeat, eoq; quasi authore nitatur. Ideo optimus fortitudinis magister, ita Euandrum loquentem inducit.

Hunc tibi præterea spes, & solatia nostri
Pallanta adiungam, sub te tolerare magistro
Militiam, & graue Martis opus, tua discere facta
Assuescat, primis & te miretur ab annis.

At ubi q; ex pueritiæ disciplina ad res fortes obeūdas se conuerterit, in iisq; uidebitur fatis exercitatus, oemq; scientiam rei militaris probe calluerit, si militari impe-

Romane iu-
uentutis qua-
lis olim edu-
catio.

Intentionem
Plurimū pro-
desse fortitu-
dini.

Authoras
quantum con-
ducat duci-
bus belli.

rio fungi, copiisq; præesse cupit, o mni studio, & conatu in eo laboret, ut plurimū sibi authoritatis compareret, quo apud suos uenerationi, apud hostes uero terrori sit. Iphicrates Atheniensis acie cum barbaris dimicaturus, uereor inquit, ne Iphicratem barbari isti norint, quo ipso nomine soleam alios hostes reddere consternatos. Antigonus quoq; aduersus Ptolæmei præfectos classe conflicturus gubernatori dicenti hostium naues longe esse plures, at me inquit præsentem aduersus quot naues opponis? Et licet authoritas ex rebus sapienter, fortiterq; gestis plerunq; compareretur, tamen si fama increbuerit Imperatorem esse piū, religiosum, ac cœlesti numini charum lōge augustior, & sanctior etiam a turpissimis, flagitiosisq; habebitur. Licet enim quisq; ut est nequā, & improbus, non nisi de flagitio, & scelere cogitet, nescio tamē qua interiore coactus ui bonos non minus ueretur, quam metuit. Nec quisquam tam fractæ existimatiōis, tamq; profiligati pudoris facile reperitur, qui non fateatur, & id cogente natura, quemq; decere omni studio, ope, & diligentia, remis, uel isq; (ut aiunt) ad uirtutem contendere, & quod id nō appetit, in nullo hominū genere esse reponendū, adeo natura uiuendi dux optima, quantumlibet deprauata, corruptaq; hominum ingenia cogit quandoq; uel iūta decoris, honestatisq; meminisse. Ideo Scipio Aphricanus, quo milites arctius in disciplina contineret, quotidie ante diluculum cellam Iouis adire cōsueuerat, quasi consultaturus de Rep. cum Ioue. at Sertorius ceruam albam sibi oblatam diuinitus finxit, eamq; instinctu Dianæ monere, & docere, quæ utilia factu essent. Sublata enim

Viros bonos etiam ab improbis et flagitiosis uenerationi haberi.

Ex religione præcipue authoritatem Principibus quæri.

authoritate raro, aut domi, aut foris quicquā præclari fieri potest. Numa Pompilius ex Egeriæ nymphæ præcepto Remp. moderari & cerimonias instituere simulabat. At Lycurgus ius ciuile Sparthanorū ad apollinē retulit. Zoroaster quicquid apud Bactrianos constituit, id a bono numine accepisse credi uoluit. Zamolxis quicquid Scythis obseruandū tradidit, id Deæ Vestæ acceptum referebat. summa semper habita est authoritas, quæ religionis opinione cōparatur. Hoc nō omisit Maro in suo Aenea, qui uniuersa classe ignibus pene absumpta, ubi nec uires heroum, imensaq; flumina profuerant, Iouem in auxilium uocauit, uixq; precibus bene finitis,

Omnes
 Quattuor amissis, seruatæ a peste carinæ.
 Age uero imaginē fortitudinis pingamus, ut olim iustitiæ Chrysippus, qui eā pingendam docet forma uirginali, aspectu uehementi, luminibus oculorum acrioribus.
 Et ut Phidias interrogatus, quonam exemplo Iouem Olympicum exsculpisset, hos Homeri uersus protulit,
 Atq; superciliis Saturnius annuit atris,
 Ambrosiæ fluxere comæ de uertice Regis
 Aeterni, ast nutu magnum concussit Olympum.
 Itidē nos conemur Vergilianis coloribus huius deæ faciē adūbrare, quā ne solā putes, dextro eius lateri iustitia, sinistro prudētia semp adhæret. Nihil habet uir fortis p̄ceps nihil turbulētū, nihil fluctuosum & a primis statim p̄gressiōibus ad finē usq; p̄petuo quodā tenore sibi cōstat, idē q̄ ubiq; apparet, sempq; añ casum p̄spicit, ad idq; se p̄parat, q̄ ut est aptus, ac uerax, ita cautus, & sagax, nec qcq̄

Imago et simulachrū fortitudinis, et quas uirtutes secum habeat comites.

Esse nisi fortis omnia prudenter agere.

agit, aut molitur, nisi prudentia prius in consilium adhibita. Scit non omnes ad omnia accōmo datos, & personarum, temporum, aliarumq; plurimarū rerum rationē esse habendam, cum nō idem sit officium dictatoris, & equitum magistri, nec id centurionis, quod gregarii militis munus, & loco grauissimi probri habet uerbum illud, non puturam, ne cogatur ingruentibus periculis se ita incusare,

Ante equidem summa de re statuiffe Latini
Et uellem, & fuerat melius, non tempore tali
Cogere consilium, cum muros obsidet hostis.
Iustitiæ uero adeo est studiosus, ut ne trāsuersum quidē unguem ab ea secedat, nec ulla dominandi cupiditate a splendissima illa animi magnitudine abduci potest. Nō facile reperias apud Maronem de fortitudine agi, quin ei Iustitia quasi comes adiungatur, ut de **AENEAS** Ilioneus.

Rex erat Aeneas nobis, quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior & armis.
Et de eodem Drances,
Quibus coelo laudibus æquem
Iustitiam ne prius mirer, belli ne laborem.

At Homerus, cui noster Maro uel est æquandus, uel anteponendus, quippe qui multa ex se peperit, & quæ ab illo accepit, fecit plæraq; meliora, has uirtutes, fortitudinem, iustitiamq; in principe maxime admiratur, quas ita iunxit.

Ille bonus bellator erat, iustissimus idem.
hunc uersum Alexander Macedo adeo commendabat;

*Sublata iustitia nullum esse fortitudi-
ni locum.*

ut eum omnibus Homeri uersibus diceret anteponden-
dam. Inest autē huic Deæ heroicus decor, regiū super-
cilium, oris dignitas, statura procerā, totius corporis
circunfusa maiestas, quæ plurimum de coelo traxisse ui-
detur, & quencunq; sibi deligit atq; imperio idoneum
ducit, his exornat corporis dotibus, ut de eo dici possit
Tragicum illud.

Species primum digna est imperio.

Sed ut ferunt poetæ, quēdam Hispaniæ regem, nomine
Geryonem triplicem fuisse, sic nostra hæc dea triplici
facie mutatur, cum sit ante congressum hilari habitu, uul-
tu composito, fronte serena, & quieta. Vide quanta ani-
mi tranquillitate hostem aggrediatur, subridens sedato
pectore Turnus, ita inquires,
Incipe, si qua animo uirtus, & consere dextram.

Et profecto nisi sedato sit animo necesse est eū inter cō-
grediendum turbari, & in præceps ruere. At in cōgres-
sibus inter dimicātiū dextras in ipsiusq; pugnæ ardore
Cum tota it turbida coelo

Tempestas telorum, & ferreus ingruit imber,
longe diuersum induit uultum, fit acer, & uehemens, ac
terrentis speciem præse fert, ipsumq; aduersariū uel frō-
tis rigore perterrefacit, tunc enim,
Proxima quæq; metit gladio, latumq; per agmen
Ardens limitem agit ferro.

Parca autem uictoria fit idem misericors, et benignus. se-
cus enim agere, et aduersus uictos insolentius se gerere.
quid aliud est, quā uictoriā foedare? Præcipua uiri for-
tis laus est clemētia, quippe qui illud propositū habet

*S. fortitudinis.
Pictura forti-
tudinis et
quomodo tri-
pliciter uul-
tum uariet.*

*Nota fortitudinam
esse triplicem facie.
que admodum
se apparere no-
mine geryon.
prima facies*

Secunda facies.

*Virum for-
tem esse cle-
mentem, nec
humano san-
guine gaudere.*

Parcere subiectis, & debellare superbos.
Nec enim uir fortis cædibus gaudet, & tanquã fera sagi-
natur cruore, nec aliã belli gerẽdi causam ducit, quã ut
tuto, & honorifice in pace ei uiuere liceat,
Oblato gaudens componi fœdere bellum.
Ideo ad ignoscendum est procliuis, rebusq; cõpositis nõ
solũ iniuriarũ obliuiscitur, sed etiã amici, & patroni p̃so-
nã induit, & moderate oĩa, tranquilleq; administrat, Nam
qui ad decus, & gloriam est natus, maiori laudi ducit eos
beneficiis suis amicos reddere, qui fuerant inimici, quã in
uindictam exasperari, Nullaq; re plus gaudet, quam ubi
aliqua hostibus ignoscendi offertur occasio. quam clemẽ-
ter Aeneas.

Pacem ne exanimis, et mortis sorte peremptis
Oratis, equidem, et uiuis concedere uellem.
Nam in ipso quoq; uincendi cursu ita se gerit, ne studio
cædis aut rapinarum bellum gerere uideatur, ob hoc Ni-
sus obiurgat amicum.

Sensit enim nimia cæde, atq; cupidine ferri.
præscribit ei finem, ne supra modum sæuiat.
Poenarum exhaustum satis est, uia facta per hostes.

Detestanda omnino uetus illa triũphãdi cõsuetudo, tũc
enim captiui reges, cum a portis, usq; ad forũ triũphãti-
um curus honestassent, simul atq; in Capitoliũ flectere
coeperat imperator, abrepti in carcerẽ necabãtur. Quãto
splendidius factũ in Philippi Insubrũ ducis, qui recenti
memoria, nauali dimicatione ad Caietam memorabili ui-
ctoria potitus, cum Alphonsum Aragonũ regem, et tot
pterea ex utraq; Hispania, et Italia, et Sicilia principes

Movem anti-
quorum triũ-
phandi dete-
statur, et Phi-
lippi Mariæ
benignitatem
commendat.

in potestate redegisset, non modo illos in triũphũ agere
nõ sustinuit, ulla ue ignominie nota p̃stringere, sed ma-
gnis honoribus, et splendidissimis muneribus cumulatõs
p̃stinã dignitati restituit, adeo, ut q̃ iure belli diutissime
captiui esse meruissent, uictoris benignitate nõ modo se
liberos, sed inulto maiores, potẽtioresq; factos itellexe-
runt. Peculiare autẽ est uiro forti, ut sit fraude uacuus, mi-
nimeq; insidiosus, & talis cũ quo (ut habet prouerbiũ)
in tenebris mices, adeo uerax, ut quæ ex eius ore ma-

Nota prouerbũ

nant, perinde sint accipienda, uelut si ueritate euangelica
firmarentur, oditq; in primis illud Chorebi.
Dolus an uirtus, quis in hoste requirat?
Iram autem ita adhibet, non ut præcedat, sed ut subse-
quatur, rationiq; obtemperet, sitq; adminiculo fortitu-
dini, nec sibi permittit per iracundie impotentiam (quæ
magna Martis est labes) quicquam ferocius discernere, sed
ut Entellus, acrior ad pugnam redit, & uim suscitatur ira,
uel pius ille Aeneas acuit martem, & uim suscitatur ira.

Vt autem nostra hæc dea habet latera duabus pulcherri-
mis sororibus munita, ita quatuor sequuntur pedissequæ
eiq; sedulo inseruiunt. Prima est Tolerãtia laborum, ac
molestiarum domitrix. deinde Perseuerantia, quæ est in
ratione bene considerata, stabilis, & perpetua permanens.
Tertia Generositas suadens cuncta propter laudes, decusq;
contemnenda. demum Patientia, cui primam palmam
tribuit Maro, sic enim Nantes senior ex Palladis discipli-
na, hortatur Aeneam.

Quatuor esse
fortitudinis
pedissequas.

Nate dea quo fata trahunt, retrahuntq; sequamur, 3
Quicquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est. 3

De adumbrata fortitudi-
ne quæ ad
tres gradus
redigi potest.

est autem patientia rerum arduarum, ac difficilium honestatis causa uoluntaria perpeffio, Cæterum est alia quædam degener, et adulterina fortitudo lóge aliis coloribus adumbranda, quæ tantum a priori distat quantum fuci, et crabrones ab apibus ueris, Hæc ut omittā, anxiam illā magis quam legitimam Peripateticorum diuisionem, ad tres gradus redigi potest, quorum primus ab ipsis animi affectionibus ducitur, unde prodeunt actiones parum ad modum ab iis qui fortiter agūt diuersæ, cum pleriq; industriæ subsidia, atq; instrumenta uirtutis, in libidinem audaciamq; conuertant. Quam multa factu difficillima audet amator, quam grauiā, et indigna æquo animo tolerat, quam manifestis periculis amoris potiūdi gratia obicitur, at libidinosissimus quisq; et stuprorum exercitatio ni assuefactus frigore, et fame et siti, ac uigiliis perfectus, quod de Catilina tradit Cicero, fortis apparet. Nōne Turnum cum Aenea singulari certamine congressurū Turbat amor, figitq; in uirgine uultus, Ardet in arma magis. Spes quoq; audaciam gignit, nam qui confidunt se superiores euafuros, intrepidi unūquodq; periculum agrediuntur, animoseq; aduersarios, inuadūt, ut de Aenea ex uulneris acerbitate, pugna excedere coactō, Turnus Subita spe feruidus ardet, Poscit equos, atq; arma simul. At ubi hostis acrius premit, aut loci detterret iniquitas, mox proiectis armis uertūtur in fugam. Nec minus ipsa desperatio animos facit, ut illius, qui sic populares ad mortem hortatur.

Primus ad umbratæ fortitudinis gradus qui ab affectionibus ducitur.

Moriamur, & in media arma ruamus, Vna salus uictis nullam sperare salutem, Nam, & mulieres in extremo periculo animos tollunt, Primæq; mori pro mœnibus audent. Quid dolor? qui suis stimulis agitato, perinde ut cæcos in exitium rapit, præcipitatq; etiam foeminas, qua ferocia se confodiens Dido infremit. Moriemur inultæ? Sed moriamur, ait, sic sic iuuat ire sub umbras. Quin timor etiam ipse fortitudini opera simillima ædere solet, & sæpe in eundem hominē conueniunt, simulq; duæ res diuersissimæ coniunguntur, metus & audacia. Quid autem ira ubi contempto rationis imperio amens, atq; in furorem acta defæuit? qua percitus pius ille Aeneas, Turnum memoria patris Anchisæ uitam deprecantem, interemit. Postquam sæui monumenta doloris, Exuiasq; hausit furiis accensus, & ira Terribilis. Et ne singula percurram, nulla est uehementior, effrenatiorq; animi perturbatio, quæ non aliquod opus edere soleat a ueræ fortitudinis actione non admodum dissimile, in hoc autem consistit omnis uarietas quod fortes decoris, & honesti causa, dura, aspera, terribilia aggrediuntur, sustinentq;, & ut inquit Poeta, Vitamq; uolunt pro laude pacisci.

At hi, alius alia de causa. Secundus adumbratæ fortitudinis gradus ab ipsa rerum scientia, usuue, uel quod utriq; est contrarium ab ipsa ignorantia emanat.

M

Secundus gradus qui a scientia, et ignorantia prouenit.

Quapropter Socrates fortitudinem, scientiam esse putauit, sic fortis dicitur medicus, qui fretus artis peritia in trepide ægris medetur. uide qua fiducia Iapix Aenea lethali uulnere faucio.

Spicula dextra

Sollicitat, uersatq; tenaci forcipe ferrum.

Artem quam quisq; nouit, sine metu aggreditur, tentatq; animose, quæ est expertus, sic Nautæ peritia nauigandi confisi, ferendisq; procellis assueti non perturbantur marinis tempestatibus, sic milites ueterani, qui nouerunt qua ratione ictus aduersarii declinari queant, quoq; modo petendus sit hostis, ea contemnunt, quæ bellicæ rei imperitos terrificant, fretiq; armorum uel usu, uel scientia confidentissime in certamen prodeunt, præsertim si eorum Imperator adsit.

Tum uero incumbunt, urget præsentia Turni.

Qui tamen ubi pericula, & hostium impetus exuperant, terga uertunt, foedissimamq; fugam honestæ morti præferunt, ut nuper Ticinensi proelio Heluetiis euenit. His sunt proximi, qui per ignoratiam fortes uidentur, et qui uel ignorant, quibus cum sibi negotiû sit futurum, sicut Androgeus qui cum amicos arbitraretur,

Sensit medios elapsus in hostes,

Obstupuit, retroq; pedem cum uoce repressit.

uel cum rem sibi futuram cû imparato hoste putant, & ideo acriter initio certamen ineunt, at ubi aduersariû fortiter resistere, et comminus manus conferturû intelligant mox in fugam uertuntur, ut Teucris cõtingit cum Labie

no, quem ad pugna imparatû existimauerat dimicaturis.

Tertius est fortitudinis gradus, quã politicam appellant; cû ciues honoris dignitatishq; spe allesti, aut suplicii metu excitati strenue, animoseq; decertant. Nam in Rep. bene instituta fortissimus quisq; a ciuibus maxime honoratur, estq; in pretio. Ignauis contra, ideo plæriq; honoris, magistratusq; adipiscendi causa pericula aggrediuntur, in hisq; fortissime agunt, nam ipsa fere Resp.

Inuitat pretiis animos, et præmia ponit.

Qui tamẽ a uera, perfectaq; fortitudine longe absunt, nã ob adipiscendû honorem magis quã ob uirtutẽ strenue rem gerere uidentur. Longiori tamẽ interuallo seiunguntur, qui uel minis, uel poenarum metu, uel etiam pretio uel demum prædæ cupiditate capti, in pugna proliuunt, & in ea animose, strenueq; uersantur. Scimus etiam exhortationes, uituperationesq; tanti esse momenti, ut quando labantes erigant, & in uictoriæ quasi possessionem reponant, quemadmodum Tarchon Tyrhenis.

Nomine queng; uocans, reficitq; in proelia uictor.

Sic enim eos obiurgat.

Quo ferrum? quidue hæc geritis tela inrita dextris. eo illa tendunt ad fortiter dimicandum irritamenta.

Quos alios muros? quæ iam ultra moenia habetis?

Numina nulla premunt, mortali urgemur ab hoste

Mortales, totidem nobis animæq; manusq;.

Fidite ne pedibus, **færo rumpenda per hostes;**

Est uia, & id genus plurima. Nam sagax imperator & antequam signa conferat, & in medio pugnandi ardo

M ii

Tertius gradus adimbrata fortitudinis quæ politica nuncupatur.

Quibus cauis moueatur miles ad strenue pugnandû

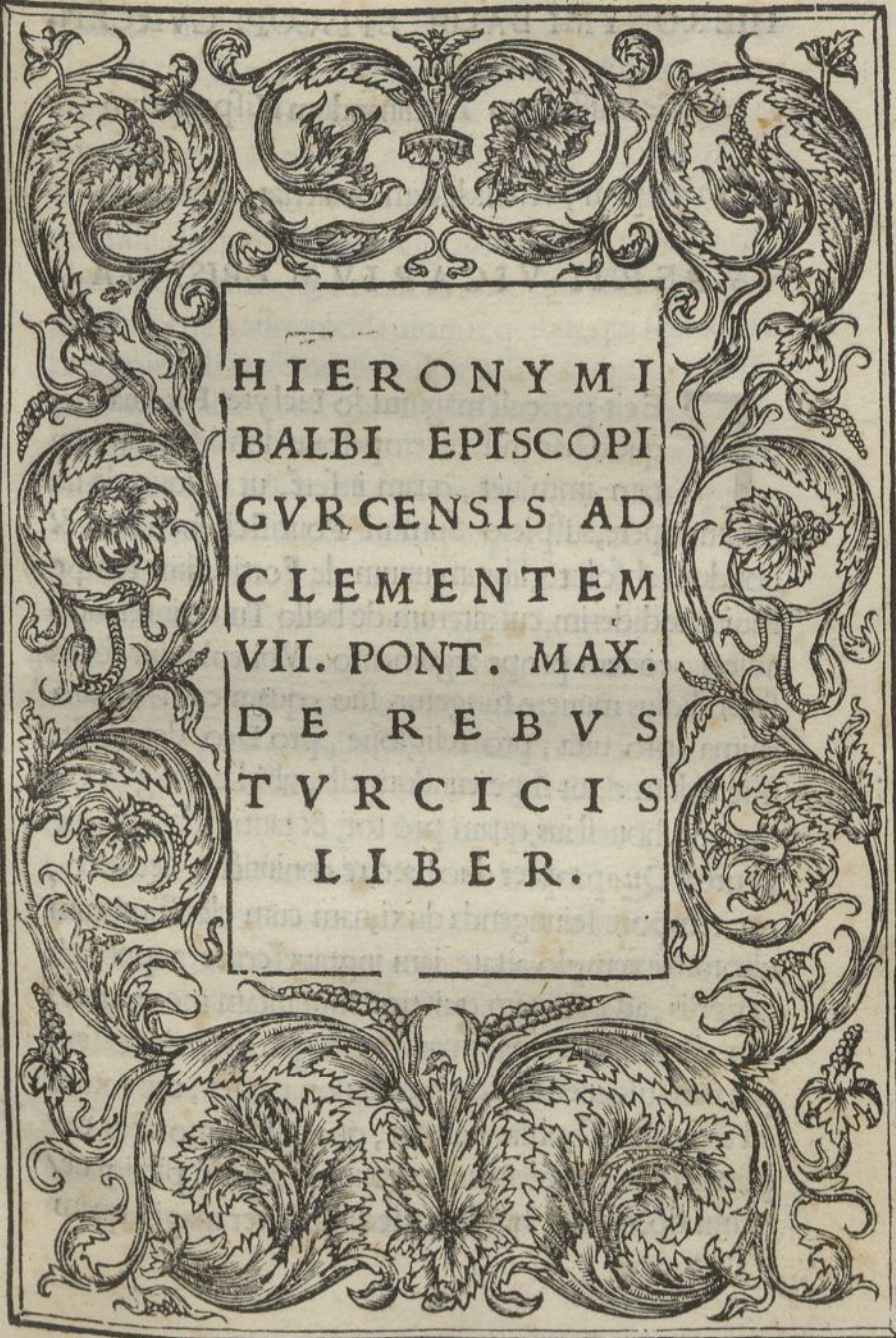

re suorum militum
Nunc prece, nunc dictis uirtutem accendit amaris.
Hos pugnaces, acres, strenuos bellatores appellare licet,
fortes non licet, quos etiam suppliciorum quandoque me-
tus impellit, ut fortiter agant, & subire hostis gladium ma-
lint, quam Imperatoris secures. Fuit olim militaris disci-
plinæ, ut exercitus qui uel rem male per ignauiam gef-
ferat, uel loco cesserat, culpam grauissime lueret, cū Tri-
bunis, ac Céturionibus uirgis de more cæsis, securiq; per-
cussis, ex reliquis decimus quisq; sorte ad suppliciū du-
ceretur, uel uniuersi militia exauthorati inopem, ac infamem uitam agerent. His ueluti quibusdā notis uera for-
titudinis a fucata, & adulterina discerni, seiungiq; facile po-
test. Sed cum omnem bene uiuendi rationem in animi
robore, ac magnitudine positam esse ostenderit, quæ
nulla in re magis, quam in bello elucescit, propter tot dif-
ficultates, & acerba pericula, quæ in proeliis contingunt,
quorum species foeda, horribilisque apparet, cum
It tristis ad æthera clamor.
Bellantum & iuuenū, & duro sub Marte cadentum.
Et est crudelis ubiq;
Luctus, ubiq; pavor, & plurima mortis imago.
Quid est quæso, in quo Christiani principes fortitudi-
nis explere munus splendidius possent, quam si arma in
Turcas conuerterint, & Christianam Remp. teterrimi, im-
pii, nefariiq; huius impēdentis exitii periculo liberarint,
cum si secus fiat, nec libertatem a maioribus traditā, nec
dignitatem tot iam sæculis florentē, diutius retinere pos-

Hortatur pri-
eipes Chri-
stianos ad ar-
ma cōtra Tur-
cas mouenda.

simus, cum omne calamitatis genus a crudelissimis ho-
stibus sit expectandum, quibus tanto sumus odio, ut ni-
hil Christianorum cæde, sanguine, cruore sanctius ducat.
Et licet tot regna, & prouinciæ, quæ huic immanissimo
tyranno parent, de incredibili hostium potentia conie-
cturam faciant, eaq; credantur gessisse, quæ sine maxi-
mis, ualidissimisque copiis, nec subsistere, nec confici pos-
sunt, plæraq; tamen perspicue, ac luce clarius ostendam,
ex quibus non solum intelligere, sed etiam fateri oportet,
& Turcarum uires modicas esse, & Christianis prin-
cipibus expeditissimum patere ad uictoriam iter, eosq;
satis superq; fore non modo, qui propulsare omnē bar-
barorum impetum, sed etiam euertere, & extinguere om-
nino possint, et Christianæ reip. non tam saluti, quam in-
cremento, atq; amplitudini esse. Quod si nulla difficul-
tas, nullus labor terrere uos debet ab hoc pulcherrimo, re-
ligiosissimoq; facinore, quod diuina prouidentia nō mo-
do nō deferret, sed amplexabitur magis magisque in dies,
quid faciendum est proposita non facili solum, sed ex-
plorata, certaq; uictoria: nusquam maiora sunt præmia
cōstituta, quam ubi, et humanum stabilitur imperium, et
non solum homines, sed etiā Deum gratiæ (si fas est di-
cere) facimus debitorem. Et pro breui, exiguoq; labore
triūphi illi maximi felicitatis æternæ, infinitiq; promit-
tuntur, Sed cum liber hic ad iustam magnitudinem excre-
uerit, quæ ad rem Turcicam pertinent, in aliud uolumē
commodius reiciemus. FINIS.

Turcas esse
imbelles, et
eneruatos li-
cet plariq;
aliter sentiāt.

HIERONYMI
BALBI EPISCOPI
GVRCENSIS AD
CLEMENTEM
VII. PONT. MAX.
DE REBVS
TVRCICIS
LIBER.

HIERONYMI BALBI EPISCOPI GVRGEN.

Ad Serenissimum Ferdinandum Hispaniarum

Principem, Archiducem Austriae, Romaniq;

IMPERII VICARIVM EPISTOLA.

Fecit periculi magnitudo Inclyte Ferdinande, quod hac misera tempestate domi, forisq; non tam imminet, quam inferi, ut reliquo de uirtutibus opere, auspicio Summi Pontificis inchoato, & nondum absoluto, librum unum de Fortitudine tempestiuius ædiderim, cui alterum de bello Turcis inferendo adieci, eodem prope argumento. Vbi enim uir fortis splendidius munere fungetur suo, quam cum est pro anima, pro uita, pro religione, pro Deo deniq; dimicandum: aut si pereundum est, ubi licebit gloriosius, atq; honestius, quam pro tot, & tantis rebus in acie perire. Quapropter duo hæc, re coniuncta, nec loco, nec tempore seiungenda duxi, nam cum clarissimorum uirorum exemplo ætate iam ingrauescente a publicis negotiis, ad priuatam quietioremq; uitam me contulerim, & animus in maximarum rerum pertractatione semper uersatus, inertio otio torpere non posset, me totum ad eam philosophiæ partem, quæ est de moribus, explicandam, excolendamq; conuerti, quam pleriq; ueterum doctissime quidem, sed subtiliter magis quam

dilucide tradiderunt. Ut si mea quantulacunq; industria, & tibi, & maioribus tuis aliquando usui, ornamentoq; fuit, hæc ipsa philosophiæ studia a me olim in celebri Lutetiæ Parisiorum Academia, diu, multumq; agitata, deinde per inanem ambitionem longo interuallo intermissa, demum his annis ingrauescentibus reperita, tibi uberimos, eosdemq; suauissimos fructus afferant, Magna sunt enim adminicula uirtutis, quibus, qui solide nititur, mirabili incremento indies auctus surgit in gloriã, quæ recte factorum, etiam si id nõ agas, semper comes esse solet. Quis autem de te maxima quæq; sibi nõ polliceatur: in quo adhuc adolescente uidemus omnia pietatis officia adolescere, & adulta propagari: eaq; iandudum te præstare, quæ ab ista ætate neq; postulada erant, neq; expectanda, et quod Darius Xerxis pater de se dicere consuevit, inter pugnas, & difficultates quotidie prudentiorem fieri. Qui cum Turcarum periculo sis proximus, immo non proximus, sed implicitus, immerfusq; periculo, non tam necessitate repellendi a tuis finibus infestissimæ gentis latrocinium, quã studio Christianæ Reip. subleuanda, solus audes ab ipsis prope Italiæ foribus, atrocissimum hostem propulsare, cæteris Christianis Principibus in cõmuni omnium naufragio (ne quid grauius dicam) cõnuentibus. Quæ res quã calamitosa sit, quãq; funesta, nemo non uidet. Ego certe tanta indignitate cõmotus, nõ potui me cõtinere, quin meis lucubratiunculis eos liberius, acriusq; monerem, ut aliquando resipiscant, & ad Christianã Reip. capessendã, extremãq; calamitatẽ, quæ cuiq; obuersat ante oculos, auertendã, animũ inducãt.

*Darii dictum in qua
bile.*

Te uero, quod mei est officii etiam, atq; etiam hortor,
ut uoluntatem tuendæ religionis a te semel susceptam
constantissime retineas, & quarum rerum labores, ac
discrimina, maxima cum tua, ingentiq; laude suscepi
sti, earum pulcherrimam palmam, exoptatumq; trium
phum ne relinquant. **V A L E .**

HIERONYMI BALBI EPISCOPI
GVRCENSIS AD CLEMENTEM
VII. PONT. MAX. DE
REBUS TVRCICIS LIBER.

Vereor CLEMENS Septime Pont. Max.
ne a quopiam existimer impudentior, qui
censeat mei non esse, neq; muneris, neq; fa-
cultatis, ut ad ea summos Principes, Regesq; excitem,
quæ uel in primis regalem magnitudinẽ præ se ferant,
ac propterea mihi id eueniat, quod Peripatetico Phor-
mioni, qui cum Annibale coram clarissimo Imperatore,
per id temporis apud Antiochum regem exulante, de
Imperatoris officio, deq; omni re militari copiose differ-
uisset, pro mercede irisionem, pro laude ignominiam re-
portauit. Interrogatus enim Annibal, quid de illo iudica-
ret, respondisse fertur, multos se deliros sæpe uidisse, sed
qui magis quam Phormio deliraret, uidisse neminem,
qui cum nunquam neq; hostem, neq; castra inspexisset,
præcepta de re militari traderet. Sed cum accidere sole-
at præsertim instantibus periculis, ut infimæ etiam sor-
tis homines, in commune consulant, si quid aut boni, aut
tuti ultro sese obtulerit, idq; in Christiana religione præ-
sertim, ubi quos fortunæ beneficium impares facit, om-
nes pares sumus in Christo Iesu, apud quem facultatum
nullus, sed meritorum duntaxat est delectus, facit ma-
gnitudo periculi, quod ante oculos uersatur, ut ea profe-
tam, quæ & tuæ Beatitudini iudico ad laudem immo-

Quantum pe-
riculi christia-
nae Reipub. a
Turcis impen-
deat.

ralem, & uniuersæ Christianæ religioni ad salutem,
& tranquillitatem profutura. Licereq; mihi maxime
arbitror, uel ob ætatem, uel ob plurimarum rerum usum
in publica causa, extremosq; discrimine, quid sentiam, in
medium afferre. Non puto post urbem Romanam a Gothis
direptam, & Italiam totam ferro, igniq; deuastatam plus
periculi Christianæ Reip. fuisse, quam hac misera
tempestate a Turcis inferatur. Nō Epirotæ, non Poeni,
non Gothi, non Vandali, non Longobardi, nulli deniq;
peregrini exercitus, tantum terroris, calamitatisq; homi-
nibus nostris attulere. Quæ enim unquam exterarum ge-
tium uires terra simul, mariq; Italiam inuaserunt? Oculis
intuemur, quam omnis Christiana resp. non modo per-
culsa sit, sed fere prostrata, & euerfa, & ex uulnerum acer-
bitate, atq; magnitudine iam sentimus, procellas, tempe-
statelq; Turcarum, extremam prope noctem, tenebrosamq;
caliginem, offudisse fidei, religionisq; splendori, tru-
culentissimi hostes in media Europæ luce, cædibus, & de-
populationibus omnia cōplent, & nostris elati dissensio-
nibus indies magis, magisq; crassantur. Quoquo uadunt,
quicquid est obuium, disturbant, ac dissipant, nec ullos
sibi repugnantes inueniunt. Eorum impetus, qui ab ini-
tio facile cohiberi potuit, ita in immensum erupit, ut
ueluti perfracto magni fluminis aggere, nulla mole,
nullis obicibus contineatur, quin ruina, & sanguinis
profluuio omnia compleat. Terra inuadimur, mari
affligimur, per plana, per montes, per conualles, omni-
bus locis oppugnamur. Dum extrema negligimus, uetū
est ad intima, & dum foris non resistimus, domi su-

mus exinaniti. Fuerunt quandoq; a Christianis Prin-
cipibus magnifici de uniuersa Mahometica superstitione
delenda indicti, celebratiq; conuentus, sed nulli unq;
progressus sunt consecuti, immo hostibus potius initiū
datum, audendi aliquid immanius in Christianam reli-
gionem, cum omnes nostros cōatus cassos, nulliusq; mo-
menti fuisse aduerterent. Nos, nos, inquam, friuolis qui-
busdā, inanibusq; rumoribus, adminicula non mediocria
Turcarū uiribus attulimus, & quiescētem (ut ita dixerim)
Lupum in Christianum gregem irritauimus. Iam impius
Mahometes non solū Mysiam, Phrygiam, Cariam, Ly-
ciam quatuor Asiæ opulentissima regna, sed quicquid
patet a Phœnicibus in Hellespontum, occupat. At
in Europa a mari Euxino pene quicquid iacet inter
Danubium, & Dalmatiam usq; ad montes, qui diuidunt
inferiorem Pannoniam ab Italia, teterrimo premit domi-
natio, ut Propheta de Mahomete scripsisse uideatur. Do-
minabitur a mari usq; ad mare, & a flumine usq; ad ter-
minos orbis terrarum. Sed uetera hæc, & deplorata. Su-
periori quinquennio huius tyranni pater Selinus Syriam,
& Aegyptū in potestatem redegit, quarū hæc & aeris
temperie, & Nili fluminis irrigatione tam ferax, & opi-
ma est, ut olim Romanorum horreum diceretur. Sy-
ria uero, quæ circa Libanum, & Cassium montes us-
q; ad Synopem extenditur, quanti sit facienda, diuina
pollicitatio testatur, nā promissionis terram, quā Deus po-
pulo suo constituit, Iudæam esse scimus. hanc autem esse
Syriæ partem quis ignorat? Et nisi tempestiue

Quot provin-
cias tā in Asia
quā in Europa
Turca occupa-
pent.

nunc synoi.

Viri Christi
ma Reipub.
quantum ille
tyrannus attri
merito

Deus eū uita priuasset, tam infaustum, miserabileq; pro
digiū (quæ nostra est ignauia) iandiu in Italiā irrupisset.
Ab eo est Tyrannus iste progenitus cui duo insunt di/
uersissima, & inter se contraria uitia, cum crudelitate ad/
mixta mollicies, & cum luxu iuncta crudelitas. Qui est
adeo effoeminatus, ut nihil ab eo formidandū, adeo īma/
nis, ut nihil ī eo molle uideatur. Et licet ea naturæ prau/
tate sit inquinatus, tamen desidia, & contentionibns no/
stris factum est, ut nemo unquam alius ex hominum me/
moria extiterit, qui breui adeo tempore, tanta fomidine
atq; terrore, uniuersum prope terarum orbem impleue/
rit. Ab eo illud acerbissimum uulnus accepimus, quod
nuper amissis Taururo, & Rhodo in uisceribus Chri/
stianæ religionis altius infedit, ab eo provinciæ firmissi/
mæ, opulentissimæq; pene sub conspectu nostro quoti/
die uexantur. Vltimum exitium Pannoniis imminet, eo
q; facilius hostes de his uictoriam sperant, quod Tauru/
ro nuper potiti tutū, expeditumq; per Danubium ad
Pannoniam transitum habent. Dalmatia quam Iapides
olim tenuerunt, in ruinas fere tota concidit. laceræ nobi/
lium domus, sine tectis fora, plena cūcta squaloris, & pul/
ueris, deforme iustitium. Croatia olim Valeria inter Dra/
uum, & Danubium sita, ita peruicaciter oppugnatur, cū
ingenti miserorum illorum clade, & exitio, ut non pro/
cul absit ab interitu. In Illyrico Martis ui & armorum ra/
bie, omnia perculsa iacent, pastinationes relietæ, agricul/
tura deserta, nauigatio interclusa. Quis ignorat intra Ger/
manix claustra hoc est Carniam, & Carinthiā, hisq; pro/
ximam Iapidiam, quam Stiriam uocāt, bis superiori āno

Pronincia a
Turcis nuper
denastata.
Dalmatia.
Croatia.
Illyricum.

diros, impiosq; Turcarum exercitus irrupisse, & circum/
quaq; liberrime uagatos, captiuorum permulta millia,
& ingentem prædam abegisse. Ipsi uidimus, incolas oēs
palantes in fugam uerti, clamores, miserabileq; eiulatus
in coelum ferri, passim uastari agros, atq; cæde comple/
ri uniuersa. Cum per omnē sexum per omnem ætatem
pestis illa debaccharetur, occisi senes, pueri in cunis iu/
gulati, matronæ præsentibus maritis, misereq; spectare
coactis, flagitiosissime cōstupratæ, At ephebi (o inaudi/
tum mortalibus malum) nō in seruitutem, sed in flagitiū
ac libidinem arrepti. Reliqui, quibus barbarus ensis non
tam pepercit, q̄ ad maius supplicium reseruauit, catenis
circumiectis humo raptati, quos credibile est (si per
catenas flectere colla potuerūt) in infelicem patriam sæ/
pe oculos retorsisse, speculantes si qui pro se liberandis
arma ferrent, si quid usquam auxilii apparet, non mor/
tem, quæ in tantis malis remedium est, sed extremas æru/
mnas deprecari. Non est immanissimus ille tyrannus ge/
nere mortis simplici, & usitato contentus, hos secat me/
dios, hos traiectat palo, illos rota infertat, alios insuit
culeo, omnes noua supplicii, & exquisita acerbitate di/
scerpit, Mortem in maxima, & postrema clementia nu/
merat, & illos secum in gratiam rediisse credit, quos sine
nouis cruciatibus simplici morte necari iusserit. Qui ini/
micus legibus, foedera uiolat, inimicus Deo, templa in/
cēdit, inimicus religioni, sacerdotes aut intra sacras ædes
concremat, aut pro iunētis utitur, per eosq; abiectissima
quæq; exercet, pudēdaq; ministeria. Inimicus nobilitati,
qui Principes trucidare, lacerare discerpere uoluptati

Irruptio, et
denastatio nu.
per a Turcis
in Germania fa
cta.

Quata sit isti
us tyranni cru
delitas.

*Turcis eo ten-
dere, ut Italia,
et Germania
potiantur.*

*Ampliss. Pa-
tris Cardina-
lis Campeii le-
gatio.*

ducit, non cupit præesse optimatibus, sed obesse. regna
quærit, non ut possideat, sed ut perdat, nec Christianos
lacet, ut uincat, sed ut Christianum nomen ei tantopere
inuisum funditus deleat. **Quid** uobis sit animi hæc au-
dientibus nescio, qualis esse debeat non ignoro. **Quod**
si nos non mouent aliorum calamitates, & Christianæ
religioni (quod dictu miserimum est) tot impune a bar-
baris illatæ iniuriæ, moueant saltem nostræ clades, no-
stræ erumnæ, nostræ calamitates, moueant populi, qui
ditioni nostræ parent, quibus eadē, quæ reliquis impen-
dent pericula. Cogitemus quæ prope habeamus, quæ crude-
delem Christianorum non hostem, sed excisorem, quo
tendat, quid moliat, quæ nihil prope tentauerit ad hunc
diem, quod nostra ignauia non peruicerit. Incendium illud,
quod hæctenus exarsit in Græcia, & Thracia cum iam
non habeat aliunde materiam ardēdi, ex Italia, & Germania
quæret. **Quid** dixi quæret? Imo iam inuenit, iam instat,
iam urit omnia, uidētes, scientesque ultro in perniciem ruimus.
Quæ tu Clemens Septime pro tua in Christianam reli-
gionem pietate sedulo mente reuoluens, & tot, tantisque
malis occurrere festinans, simul atque summus Pontifex
es declaratus, amplissimum Cardinalem Campeium ui-
rum integerrimum, & doctrina, eloquentia, rerumque pertra-
ctandarum usu adeo præstantem, ut in quo istorum po-
tissimum excellat, iudicatu sit difficile, ad prouincias peri-
culo propinquiores, & præsertim ad Germaniæ princi-
pes, oratorē delegasti, ut eos accēderet, inflāmaretque, ad
bellum contra sæuissimos Turcas suscipiendū, & chris-
tianā Remp. ingētibus procellis pene obrutā in pristi-

nam dignitatē uendicandā. Sed cū uir ille sapiētissimus
eos alio cogitatus suos intēdere, tam pulchrūque negotiū
differri animaduertit, confestim ad Hungaros, & Boe-
mos est profectus, illos ut cōfirmaret, & ex iacētibus, ac af-
flictis erectos, animosque redderet, hos ut hortaret, atque in-
duceret ad fidē defendendā, christianāque religionē a Bar-
barorū impetu tutandam. Boemi a Dalmatis licet oriun-
di, quod & morū, & linguæ similitudo facile ostendit,
Pannonisque coniuncti, perinde tamen ut Germani eam
legationem cunctabundi, ac oscitantibus similes accepe-
re, quasi ea res parum sua interesset, cū e contrario nihil
cladis, calamitatisue Hungaris impendat, quod non in
eorū cladem, calamitatēque sit redundaturū. **Quis** enim
sit usque adeo mentis inops, qui minus aduertat, in quos-
cunque Christianos Turcæ sæuiunt, eos in uniuersam
Christi Iesu sæuire religionē? & qui alienos portus, alie-
nas regiones, aliena moenia defenderit, eum suos portus,
suas regiones, sua moenia defensurū? Nisi forte existi-
mamus, si qui Christianæ religioni ppugnaculo sunt,
Dalmatæ, Hungarique perierint, Turcas tandē quieturos,
& ab urbis moenibus, ut olim Annibal tēperaturos. Falli-
mur certe, fallimur, lupus quo plus rapit, eo fit efferatior,
& qui dominandi libidine imperii fines excessit sui, nunquam
alieno potest expleri. An Turcā arbitramini, aut Helle-
sponti angustiis, aut Triballorū montibus, aut Mæsiæ
desertis esse contentū? cui Syria, Aegyptusque sordent,
qui Asiæ opes, deliciasque cōtemnit, nec aliud quicquam nisi
Romā meditat, nihil actū putat, nisi in augustissima
hæc olim Imperatorū, nunc Pontificū sede, Mahometis

*Omnibus Chri-
stianis idem
periculum a
Turcis immi-
nere.*

*Mores, et uita
Turcarum quā
sit impura, et
flagitiosa.*

*Deflet Reipu.
Christiane ca-
lamitates.*

gladium, sceptrūq; collocarit. Totq; conatibus hoc unū agit, eo summam cogitationū refert, ut nihil post terga relinquatur infestum, quo liberior sit ei ad Itatorum, & Germanorum perniciem accessus, aduersus quos eo maiori odio inflāmur, quo sibi magis metuēdos aduertit. Quid quod hostis indignitas malorum auget dolorē? nam cum omnis iniuria grauis sit, multo tamen eiusmodi est grauior, quæ ab indignis infertur. Quid autē foediū? quid execrabilius dici, aut cogitari potest? quam Christianos Turcis seruire, quibus nullum genus hominum est impurius, nullū obſcoenius, adeoq; habent mentem immanitate efferatam, ut nullam esse naturam diuinam omnino suspicentur, humanam uero felicitatē iis uoluptatibus definiunt, quæ honeste nominari non possunt. Nam matrimonii ius omne prorsus ignorant, uxores quo quisq; est ditior, eo plures habet, peculīq; locū anumerat, nec ullo iudicio, aut posteritatis cogitatione, sed libidine, atq; impetu animi ducuntur, Neq; umbrā quidem aliquam ciuilibus institutionis, nedum uirtutis ullius effigiem agnoscunt, ad omnem turpitudinem, nequitiamq; expositi. Nam ii quibus animorum salus nō est curæ, nullū uitii ducunt uirtutisq; discrimen, & cum ad naturæ prauitatē nequior accessit cōsuetudo, nihil eiusmodi homines belluis præstant. Miseram, atq; infelicē nostri temporis conditionem. Christiani per adoptionē regni cœlestis hæredes effecti, iis parere cogimur, quibus etiam dominari esset turpissimum. Quis est animo paulo erectiore, qui non malit mortem oppetere, quā iis seruire, qui natura etiam serui sunt. Quod si quid patrii ui-

goris in nobis resideret, nunquā passi essemus, tam turpē contumeliæ notā inuri Christianæ dignitati, nec quos iam pridem uenire sub hasta, uel mactari oportuit, uictores, insolentesq; Christianæ Reip. salutē, in summū periculū, & calamitatē uocare. Pro qua defendēda nostras omnes fortunas, in quodlibet discrimen cōferre, corpus telis, armisq; obſistere, nihilq; arduū fugere debemus. Et reperiūtur adhuc (quod referre horret animus) qui pacem cum hoc tyranno conciliatam uellent, & Vergilia ni illius meminerunt,

Oremus pacem, & dextras tendamus inermes.

O cœcas hominum mētes, & Cimmeriis tenebris obscuriores. Quis est aliquo animi robore, & uirtute præditus qui nō omnē crudelissimæ mortis acerbitatē subire malit, quā se tanto dedecori obnoxiiū reddere? Et ut eiusdem Poetæ uersibus respondeam,

Si solitæ quicquam uirtutis inesset,

Ille mihi ante alios, fortunatusq; laborum

Egregiusq; animi, qui ne quid tale uideret,

Procubuit moriens, & humum semel ore momordit.

Hæc enim salus, qua morte nō perniciosior, q̄ præstat nō esse, q̄ sic esse, & animū despondere, quā cū religionis hostibus pacisci. Taceo quantæ sit imprudentiæ ei se cōmittere, qui omni Euripo est mobilior, & tortuosior. quomodo enim seruet alienis fidē, quæ perfidū uidemus in eos, quos iuxta ac se ipsum tueri debet? Quis nisi insanus, fidē speret ab infideli? aut māsuetudinem a crudelissimo? quā & nobis turpissimū est optare, & ille nemini dare consueuit. Qui eo consilio facit amicos, ut

Turpe, et periculosum esse, cum Turcis pacem conciliare.

*Opportunum
esse tempus ad
expeditionem
contra Turcas
suscipiendam.*

*Ex quibus eo
pijs Turcarū
exercitus sit
constatus.*

quos aperte uiribus nequit, perfidia capiat. quemadmo-
dum Mahometes tyranni huius atauus, qui Imperatores
duos Bizantinū, & Trapezuntiū, ac totidē reges Mæsiū,
& Sinopensem, in summa pace, & integris adhuc foede-
ris conditionibus regno spoliavit, & crudelissime intere-
mit. Quæ ultra commodiora tempora expectamus,
quibus, aut melius nobis, aut facilius Christianæ Reip.
consulatur. An cum reliqua Europa in miseram, &
erumnosam seruitutem redacta, nos cogamur de liberis,
de parentibus, de uxoribus, de uita, de religione, de aris,
atq; focis dimicare, & ignem illum, quem in aliena do-
mo comprimere negligimus, in nostra (dummodo li-
ceat) extinguere. Quin potius iamiam aduersus impiū
Mahometem omnes uires, copiasq; conuertamus, quem
figura, & immanitate truculentissimæ bestię Ioannis
Apocalypsis designat. Cuius iam sæuissimis satelliti-
bus uniuersum prope terrarū orbem per omnem intern-
perantiam parere uidemus. In eum ocysissime fortissimi
Principes, florentissimæq; resp. arma sumite, ne cum-
stendo latius serpat uirus. Non est hæc tanta rei bene-
gerendæ opportunitas quanta nescio an unquā postea
dabitur, omittenda. Nam breuissima est occasio, quæ
optima, & ut inquit Maro,
Nunc tempus agi rem,
Cum apud hostes; & exercitus duce, & dux exercitu
careat, quod non temere a me dici quæso diligenter
aduertite. Habet Mahometes iste peditatum ex uariis
seruilibusq; gentibus tam Asiaticis, q̄ Europæis con-
flatū. Nam qui genere Turcæ sunt, eos omnes Asiaticos

esse constat. Quam molles, autem, & imbelles Asia gi-
gnere consueuerit, Græca, Latinaq; docet historia.
Quippe omnes ignaui, desides, effoeminati, quales Asia-
tici luxus, delitiæq; orientis educant, uix bombycinum
pallium, & Sericeos sinus uitando sole tolerantes. Quid
imbelles illi, & eneruati, aduersus tam ualidas, & exerci-
tatas Veteranorum copias sint conaturi non uideo.
At in exercitu Europæo aliqui sunt ui, Turcarum im-
pietati ascripti, alii metu subditi, & hi propemo-
dum omnes ex superiore Mæsia, Macedonia, totaq;
Thessalia. Quorum fors est admodum misera, atq;
erumnosa, inuiti enim aguntur in pugnam. Ex his
partim adhuc sunt Christiani, & nobis beneuoli, par-
tim cum nuper fuerint, Turcis amici esse non pos-
sunt. qua igitur animi alacritate cum iis manus conse-
rent, quos optant fore uictores, quo e teterrima, & im-
manissima seruitute in libertatem se uendicent. Quos
autem equites habet, hi sagittarii sunt omnes, breui
dumtaxat armati pelta, harpe, & claua, pauci hastas
gerunt, & eas quidem perbreues. Ut ad fugam alacres,
& expediti, ita ad conferendas manus, pugnamq; sta-
tariam minus idonei. Non illi composito, instructoq;
agmine incedunt, sed ut populatores improuisi uelut
e terra exoriūtur. Si occurratur effugiunt, insultant incau-
tis, repugnantes declinant, nullo loco consistunt, nullo
recto itinere aut irrumpunt, aut se recipiūt. Estq; omnis
eorum (ut scribit Lucanus)

*Pugna leuis, bellumq; fugax, turmæq; uagantes,
Et melior cessisse loco, quā pellere miles.*

*Quibus ar-
mis, telisq;
Turcæ utan-
tur.*

Qui uero inter eos illustriores habentur, galeas gerunt non ferro quidem ductas, sed papyro ferruminatas, & loco thoracum, induunt tenuissimis squamulis telas temere incrustatas, ut non fortium uirorum, ac militum arma, sed puerorum ludicra uideantur. Habentque gladios recuruos, & in dorsum falcatos, at in mucronem auctos, & præponderantes, qui capuli libramento carent, & nec infigi cõminus, nec referri sursum queunt. Sagittas uero tenues, & inanes, arcus laxos, & angustos, denique arma, telaque omnia ad Asiaticum luxum molliciemque concinnata. Addamus si libet ad priorem illam peditum colluuiem, Aspidos nominat, qui omnes remiges sunt, inermes, obscurique prædones. Nam peditatus ille paulo firmior (Iannissarios uocant) quo quasi præsidio quondam Mahometes & domi, & militiae se ipsum munibat, ferme totus apud Rhodum, & in Syriis nuper est concisus. Suntque turcicæ uires adeo exhaustæ, & exinanitæ, ut ad certam non pugnam, sed uictoriam sit properandum. Cum ad debilitatem exercitus accedat imperatoris inscitia. Aiunt (Atheniensem Chabriam dicere solitum) multo formidolosior esse ceruorum exercitum, ductu Leonis, quam Leonum Ceruo duce. Quid hic non sperandum est? cum & ipsi Turcæ quasi cerui timidi, fugacesque sint, & meticulosissimo Domino, eidemque adulescenti impurissimo pareant. Qui totus est in potu, totus in alea, totus in uenere, qui ut liberius submotis arbitris inter Lenonum, & catamitorum reges libidinosisime uoluetur, ferocissimum quenque aut gladio, aut ueneno tollendum curauit. Adeo ut iam

Turcarum Tyrannus, quæ sit ignarus, et effeminatus.

omnis Turcarum spes, quæ in Selyno erat constituta, in eius filio nutet, & languescat. Recte is iubet, qui ait, Tempus nosce. Non est committendum, ut fractæ, & extinctæ hostium uires, nostra culpa reuiuiscant, recreentur, instaurentur. Nec nos numerus terreat, qui longe minor est futurus, quam fama ferat. sed sint sane quot quot Xerxes habuisse fertur, nonne Lacedemonii trecenti duce Leonida uniuersum illius Regis exercitum, qui tot Myriadibus constabat, apud Thermopylas uertunt in fugam, atque superarunt? Simillimum Gedeonis facinus qui itidem trecentis ex omni Iudæorum exercitu delectis, Arabum copias non minus numerosas, quam Xerxis, inuasit, & de eis, centum millibus cæsis, uictoriam reportauit. Quid illud Davidis? qui omnem Syrorum exercitum ipse longe inferior numero deleuit, ac Regem Sebachum manu sua interemit. Cuius laudis æmulus Imperator Heracleus singulari certamine prouocatus, Persarum Regem occidit, & utriusque, ut duo illi Romani Cosus, ac Marcellus, ex hostibus interemptis spolia opima retulerunt. Recentius illud Balduini, qui Regno potitus Hierosolymitano ex sacri nominis additione uocato, ducentis, & sexaginta equitibus, peditibus uero noningentis, innumeras Barbarorum copias euertit, ut de his omnibus illud Vergilianum dici possit,
Exigui numero, sed bello uiuida uirtus.
Quid grex ille impurus ex imbellibus seruis conscriptus Christiano robori obesse potest? & si multitudo spei quippiam præ se fert, multo etiam plures nostri futuri sunt milites, nec unquam uires Principibus Christianis

*Parua manu
maximas
copiæ saepe
profligatas.*

*Exercitus
Christianorum
longe
prestare
omnibus
Barbaris.*

defuere, non modo ad omnem sceleratam illam, & spurcam Turcarum ex barbarico sterquilinio collectam colluuiem, ab uniuersa Europa reiiciendam, & exterminandam, sed ad impiam omnem Mahometicam sectam radicitus extirpandam, & quicquid Barbarorum est sub sole, cum illis omnibus, tum armorum, tormentorumque genere & uarietate & copia, tum bellandi, pugnandique disciplina, & peritia longe simus superiores. Quippe omne genus Turcarum ab initio mercenarium, dubiisque originibus, fugax est, & ad cominus congregiendum insolens, adeo effoeminatum, ut uirile quicquam neque sapiat, neque uelit. Et ubi in uiros incidunt, qui non terga, sed frontem obiiciant, se celerrime ex hostium oculis proripiunt, nihilque potius habent, quam fuga ignominiosae uitae consulere. Nec eorum appellanda sunt bella, sed latrocinantium subitarii tumultus, & praedandi occasiones, imbecillitas mira, disciplina militaris nulla, arma ridicula, res gestae ex perfidia. Quæret hic aliquis, si Turcae tam imbecilles, quo ergo pacto subiugarunt tot opulentissima, maximaque regna? at cui dubium uideri potest Pygmeos illos (ut poetæ fingunt) gigantibus etiam ipsis futuros fuisse superiores, si eos offendissent non repugnantes? Nihil est tam fragile, tam humile, tam abiectum, quod ubi negligitur, non afferat detrimentum, efficiaturque consuetudine formidabile. O quam sæpe paruis ueniunt summa mala principiis, sic in ultimum pene Italicæ gentis excidium, effracto C.N. Lentuli ludo, Mirmillonum agmen erupit, sic bella urbi Romæ luētiosa, Cilix pirata conflauit, sic Spartaco, &

*Cnr Turca
tot uictoriis
fuerint potiti.*

Viriato arma tenentibus, Romana pila feruilibus ergastulis diu cessere. Non est ab re, de qua agitur, alienū, quam misere, nostraque magis culpa, quam aliena uirtute in has calamitates inciderimus, paucis attingere. Oriētis illud iam ætate, & longa quasi ægitudine confectum imperium, sua interiore tabe potius, quam ulla ui hostili defecit, uel uerius ultione quadam diuina, propter pestiferum schisma, quo ab ecclesia Romana dissidebat, & quod Asiaticæ delitiæ religionis puritate quasi extincta repullularant. Nec aliud fuit in causa, ut quatuor ille Orientis ecclesiæ impiorū uastationibus, iugoque subiiceretur. Idē de uniuersa Græcia dictum uolo, quæ nimis suis confisa ingeniis a Latina pietate defecerat, & in omni uitiorum foeditate uolutabatur. Bizantium autē urbem totius Thraciæ nobilissimam, & in loco sitam admodū opportuno, in ipsa scilicet Thraciæ ora, ubi modicus Euripus Asia ab Europa determinat, Mahometes induciarum tempore, omni diuino humanoque iure calcato expugnauit, eique uniuersam Romaniam adiecit. nam postquam Constantinus Bizantium in maius auxit, augustiusque reddidit, parte una Romani imperii illuc trāsata, Coloniaque deducta, unde Constantinopolis, & noua Roma cœpta est appellari, ob frequentē Romanorū cultum & mores, qui in his terris inoleuerāt, pars Thraciæ multo maxima Romanicæ nominē est adeptā, sicque hodie omnis maritima eius terræ ora Romania nūcupatur, ad Bosphorū, Propontidē, & Hellespontū obuersa, cui si Christiani principes, ut par erat, adesse uoluissent, qui nunc tantus terror a Barbaris immineret, nullus esset. Sub id quoque tempus suæ ditioni sube-

Quæ prouincia, et per quos a Christiana rep. sint alienata.

Constantinopolis quomodo amissa.

Romania Thraciæ pars quomodo amissa.

*Triballi hodie
Sirmii.*

*Mœsii hodie
Rasciani.*

*Albani hodie
Albanisii.*

*Valachia quæ
olim Dacia.*

git Perinthum. hoc enim puto uerum esse nomen oppi-
do, quod situm e regione Constantinopolis, Pera ap-
pellatur, licet alii Calcedonē, alii Galatam malint. Tra-
ces uero ac Macedones, totaq; Thessalia, & Triballi, quos
nūc Sirmios, & Mœsii, quos Rascianos uocant, solo per-
culsi metu, uoluntaria defectione in hostis potestate ue-
nere. Nam inferiorē Pannoniam Stephani Regis uecor-
dia, & stultitia perdidimus, qui se, suaq; omnia infidelium
fidei crediderat. Itidē & Albani, qui olim ab Illyricis ad
Peloponnēses usq; omnia subiugarunt spe societatis al-
lecti ultro libertatē amisere. Hos aliqui Epiroticum, alii
Italicum genus putant, utriq; satis absurde, cum Macedo-
niæ ora ad Ioniū uersa, Albania nūc sit, ab Albanis su-
pra Colchidē & Iberiā degentibus appellata, Albanissios
uulgus uocat. Argos uero, & totā Peloponnesum, quæ
etiam Argea a nomine ciuitatis est appellata Græcorū
Principum uitio perdidimus, quam Veneti non multo
post ualidissima classe recuperatam, clade ad Chorin-
tum accepta, deserere sunt coacti, omnesq; ab Isthmo
munitiones abducere. Qua quidem tempestate cum di-
scordiarum facibus tota flagraret Italia, hostes Aeno ur-
be, ac Naupacto, quæ a pangendis nauibus, siue ab He-
raclidarum naufragio nomen accepit (nunc Lepantum
uocant) direptis, & solo æquatis, quicquid reliquū fuit
Aetoliæ, & Epiri, suæ tyrannidi adiecerunt. Nam
cum Valachis, quos quidam falso Boios putant, cum
sint Daci, & quæ nunc Valachia, olim Dacia fuerit ap-
pellata a Turcis æquis fere conditionibus est trans-
actum. Proximis autem annis, dum efferata, & trucu-

lenta inter nos arma conuertimus, illa Illyrici pars ab
hostibus est intercepta quæ ultra Adriū est, ubi Dra-
uus, & Sauus in Danubium fluunt, alter ex Noricis ui-
olentior, Sauus ex alpibus Carnis placidior, Illyricum
enim olim adeo late patuit, ut eam regionem Romani
in prouincias decem & septem fuerint partiti. in Dal-
matia quoq; a Delminio per Nasicam euerso nominata,
magnam iacturā fecimus, & nationes omnes intra Istriā
& Adriaticum mare sitas in extremum discrimen con-
iecimus. Quid nunc attinet insulas, omnemq; oram
maritimam recensere? cum Turcæ olim a nauali dimi-
catione tantopere abhorruerint, ut non tam homines,
quam Simiæ in mari uiderentur, & ne quieto quidem
Pelago, atq; tranquillo ratibus insistere satis possent.
Dum Christiana classis piraticam exercet, & mutuis spo-
liis grassatur Chalcede nobili Vrbe, cum uniuersa Eu-
boea, quæ olim propter commoditatem, receptacu-
lum classis Persicæ dicebatur (hodie Nigropontum
uocant) expugnata, & direpta, deinde Lesbos Aeoli-
darum clarissima, & Leucade fama belli Actiaci ce-
lebrata, Zacynthoq; uno impetu captis, Rhodog; nu-
per intercepta, omnia Maria terrore, formidineq; com-
plerunt. utq; hæc omnia ad breuem summam redigam,
Europa, ciuilibus incendiis flagrante, Christianorum ali-
qui de improviso a Turcis laceffiti, & ancipiti bello do-
mi, forisq; distracti, & uexati, accipere conditionē sunt
coacti, quam Turcæ uoluerunt. Alii uero cum se circum-
uentos undiq; hostibus, infestisq; armis intuerent, nihilq;
in alieno subsidio spei positum, ærumnosissimam serui

*Illyrici pars,
quæ est ultra
Adriū.*

*Tot insulae, et
loca marani
quomodo a-
missa.*

*Diuino indi-
cio Christia-
nos propter
eorum scelera
tot calamitati-
bus vexari.*

*Mores quam
corruptos ha-
beamus.*

tutē subiere. Omnibus Christianis aut percussis animo,
& prostratis, aut desidiæ, luxuiq; studentibus, aut intesti-
nas discordias, atq; odia nutrientibus. Sic ignobilis illa
Othomanorum domus tanta præda ex subiugatis ho-
stibus mari, terraq; potita, se & uiribus muniuit, & Im-
perio decorauit, & per frequentem Christianorum cla-
dem adeo suam auxit tyrānidem, ut iam omnibus facta
sit terrori. Sed cur ultra dissimulo? quid adhuc tergiuer-
sari libet? tam ingentis & pudendæ cladis plaga est
detegenda. Nam & præstantes medici non asperrantur
uulnera inspicere, quibus opem adhibent salutarem, &
lethaliter ægotantibus uenenata pharmaca plerunq; ad-
moientur. Deus, deus inquam, cū diu, multumq; populi
sui flagitia tolerasset, tot tandem offensus sceleribus, Tur-
cas ut furerent, & nostris malis, damnisq; debaccharētur,
excitauit, & gentem sibi aduersam, suiq; contemptricē
in excidium nostrum armauit. Quippe qui ab orbe con-
dito per sacros Prophetas minatus est, se suos inimicos
suorum inimicorum auxilio ulturum. Nanq; abhinc cir-
citer .lxxx. annis, hoc est post Sigismundum Regem
ad Nicopolim cū tanta Christianorū pernicie, & Fran-
corum principum ludibrio fuscum, fugatūq; , tot regna
ab hoste immanissimo oppressa fidē Christianā frustra
implorant, Solet enim diuina iustitia in maximis homi-
num sceleribus aliquando cōnuere, & sero in facinoro-
sos animaduertere, ut sese colligant, ad sanitatēq; reuer-
tantur, mox ubi nullū peccandi modū uidet, asperiore
plaga impios percutere. Quis reperitur, quē moueat Dei
timor? quē fidei causa incitet? quē publica incolumitas

a priuata incolumitate auertat? qui uel timore amitten-
di sua, uel cupiditate occupandi aliena, ab officio non
discedat? Nulla inter Principes Christianos concor-
dia, nulla pietas, nulla tuendæ religionis cura, nihil aliud
cogitamus, quam seditiones, & discordias alere, quam
ut alius alium quotidie dolis, & insidiis incessat. Nam
ut uirtute præditi solent quietem amoremq; fouere, ita
mali, & scelesti mutuis inter se odiis, discordiisq; con-
sistuntur. Lætatur, atq; exultamus proximorum cla-
dibus, negligentes nostras, & per aliorum ignes con-
flagrare etiam ipsi cupimus. Nihil est tranquilli, nihil
pacati, uis, et arma ualent, ibi plurimum iustitiæ ubi
plurimum potentiæ. cum maximo Christi contem-
ptu pro paupertate immensas opes, per alienas iniurias
nobis comparamus. Pro misericordia crudelitatem, pro
iustitia inmanitatem, pro mansuetudine superbiam, pro
pace perniciosam bella amplexamur. Nec uno bello de-
functi conquiescimus, aliud ex alio feritur, et in inmen-
sum trahimus inexplicabilem catenam malorū. In facia-
bilis cupiditas, pacem omnem, mentisq; tranquillitatem
eiecit, et hæc fortunæ, quæ existimantur bona, calamita-
tis plena, et miseris inuoluta, animum agitant, atq; per-
turbant, Vbi uidemus Christianos, Christianis cōsulere?
ubi charitate iungi? ubi utilitatem in commune pro-
curare? Fuit olim Totila Rex Gothorum, qui supe-
rato Pado totam pene Italiam deuastarat, et cædi-
bus omnia compleuerat, huius Diuus Benedictus de-
xtram complexus, atq; exosculatus, non ueritus est eū
appellare flagellum Dei, utpote qui homo Barbarus,

*Totila Go-
thorum Rex.*

De Christianorum discordiis, et induciis a Leone .x. promulgatis.

& immanis, perinde atq; publicus carnifex, diuino iudicio missus esset ad crimina Christiani populi plestēda. At Tomirides ille Massagetes cognomento Tamberlanus, qui primo bubulcus, deinde gregarius miles, magno fortunæ ludibrio totam pene Asiam subiugauit. tam ferox, & immanis, ut in obsidionibus prima die candido uteretur tentorio, sequenti rubro, nouissime nigro. candor pacem indicabat, ruber cædem, niger Virbis, & omnium excidium. Is in obsidione cuiusdam oppidi, cum tertia die pueri, uirginesq; oleas in manu gestantes egressi, illi supplices occurissent, ad unum omnes interfici iussit. Admonitus a quodam Genuensi, ut mitius cū populis ageret, sic eum facilius imperaturum, respondit, Quid tu ne putas me hominem esse? & non Dei iram potius, orbisq; uastitatē? Quod nisi coelitus illucescens Deus sanio rem mentem nostris principibus infuderit, de Christiana religione actum puto. Namq; hætenus ii, qui Christianæ reip. incolumitati, & consulere maxime debuerunt, & iuuare plurimum potuerunt, per libidinem parandi, uel augendi imperii, diuina, humanaq; omnia perturbauerunt. Nec requisiti solum ad pacem, uerum etiā quasi precibus fatigati, eam neglexerunt, quid neglexerunt dixi? immo contempserunt, despexeruntq;. Quid enim quinquennales illæ induciæ a Leone .x. forti quidem, sapientiq; consilio, sed euentu parum felici, promulgatæ profuere? Nonne cum tempestas, procellæq; bellorum uiderentur turbinem, uimq; omnem amissuræ, repente inopinati quidam, subitiq; fluctus insurrexere, Ita ut suauissimum italicæ pacis ocium, quo tempore,

quasi postliminio rediisse credebatur, mox deterioribus conditionibus e sedibus suis fuerit extrusum. et nescio qua Erynni, quibusue furiarum facibus maximum incendium per omne nomen Christianū diffusum. O misera hæc nostra, & inauspicatissima tempora, Principes, Reges, Respublicasq; Christianas, aut metu, & ignauia quadam, ueluti ueterno contabescere, aut qui sunt splendoribus ingeniis, ad gloriāq; propensi, infelici quodam sydere, intestinis seditionibus, inimicisq; sese mutuo conficere. Ad utrosq; seorsum, disunctimq; nostra conuertatur oratio. Quid per deum immortalem tantum in uobis ignauiae residet? qui tanquam speretis secunda omnia uobis torpentibus, & oscitantibus euentura, nulla nec ope, nec opera, ac ne consilio quidem, rem communem iuuatis. Qui uos tantus uel sopor, uel terror inuasit? ut quasi mentis, ac sensus inopes, tam præsens periculum, ne a ceruicibus quidem uestris propulsare curetis. Nonne sentitis Italiæ, Germaniæq; uestibula teneri a Turcis? pulsari fores? concuti? perumpi? Nondum tamen respiscitis, nondum excitamini, ut uobis saltem ipsis, posterisq; uestris consulatis. Quid aliud per hos annos auditum est? quid aliud nostras circumsonat aures? quā Turcas aliquam Christianorum urbem oppugnasse, & diripuisse? aliquem nostrū portum occupasse? miseros illos captos, & uinctos, in ærumnosam seruitutem abegisse? hæc q; omnia conspicientibus uobis, & quasi nihil uestra interesset, nec ferre quidem opē cogitantibus. Obdormiuit nescio quo pacto excelsum illud, & inuictum robur uirtutis christianæ, ut etiā sine

Principū Christianorum desidā, ignauiaq; detestatur.

prælio uincamur; & quicquid ignominiosi hostis libi-
dini, aut furori collibuerit, non pati solum, sed perpeti
quoq; sinus parati. Quis non credidit Rhodo expu-
gnata, uos tanta rei indignitate excitatos, integras uestras
uires in extremam Turcarum calamitatem conuersuros?
At uos tam altus somnus inuasit, ut Endimione magis
somniauisti euaseritis, idq; uobis, quod equis meritoris
contigit, ut quo, quis magis illis admouerit calcaria, eo
lenticiores sint, magisq; cunctentur. Vestra negligentia
languidas illas, & eneruatas belluas, robustas reddidistis,
& feroces, dumq; ocio studetis tot christianæ regio-
nes, ac prouinciæ, teterrimo Turcarum iugo colla subie-
cere. Cauete ne dum desidia, torporeq; diffluitis, eo res
Turcarum euadant, ut non modo illos opprimendi, sed
ne reprimendi quidem, aut sustinendi uobis facultas sit.
Nonne cernitis eos in sinu prope uestro confedisse? ad
idq; discrimen uos redactos, ut si diutius cunctabimini, uo-
bis omnibus, atq; adeo toti Christianæ reip. extremum sit
exitium breui affuturum? Quem quæso, existimatis rebus
uestris, si uos ipsi defueritis, prouisurum? Nonne scitis
eam ob rem constitutos esse a Deo in terris principes,
ut seruent, quibus præsumt defendant, tueantur? eumq;
optimum esse principem, qui idem in commune sit
utilissimus? Ponite ante oculos nostræ fidei hostes, &
illos saltem ad hunc excutiendum torpore imitami-
ni, qui assiduitate, usq; bellandi tantum sunt affecuti ut
qui ex horrendis Caucasii montis radicibus in Persida,
& Mediæ enecti fame, & inermes se receperant, uobis
cunctantibus tantum imperii sibi pepererunt, ut non longe

*Ocium quan-
topere sit fu-
giendum.*

ab Italiæ portis absint. Nihil ocio uirtuti est infestius,
nihil pemiciosius. Ferunt Parthorum reges, cum a maioribus
curis uacarent, iacula, & cuspides, Europum Macedonis
filium, Abacum, & lucernas fabricare consueuisse. At
Mahometem Othomanum coclearia cælare, aut imagi-
nes delineare, ut ocium quoquo modo in negotium uer-
terent. Quod si homines agrestes, si Turcæ uoluptatibus
dediti, turpissimum sibi ducunt, & pemiciosum quietem
alere, atq; fouere ocium, quid facere decet Principes
Christianos, quorum religio plena est honestatis, pla-
neq; diuina? Per gloriosissimas maiorum uestrorum um-
bras, a quibus uos degenerare turpissimum est, & ignomi-
niosum, in primis per salutem populi Christiani, ad cœ-
lestem hæreditatem una uobiscum uocati, per incolumi-
tatem religionis, cuius cultu omnis humana felicitas con-
tinetur, in id unum incumbite, ut extremum periculum a
Christianorum ceruicibus auertatur, ut tam turpes macu-
læ, quæ insident Christiano nomini, tandem deleantur, ut
eos habeat Resp. christiana propugnatores, quos olim
habuit. Nolite inultos pati tot miseros, qui eo plus sunt
uobis debitori, quo gratius est liberari summo malo,
quam iucundis rebus frui. Deniq; cogitate, nisi tempesti-
ue tanto discrimini obuian ieritis, quo in statu ipsi fu-
turi sitis, & in quo posteros uestros relicturi. Hæc satis
ad desides, iam discordes, mutuisq; odiis æstuantibus allo-
quimur. Quis uos præcipites, ac furætes in exitium, & per-
niciem mutuam concitauit? adeo ne hostilibus inter uos ani-
mis, adeo numine infesto uiuitis? ut omnia diuina, & hu-
mana pessum ire sinatis. Quid orbem christianum fallitis?

*Discordias
Christianorum
esse exitiales,
et inde Tur-
cas adeo potē-
tes factos.*

Quid inanibus titulis nobis illuditis? Nonne uos oportuit hæc gloriosissima cognomina ex maiorum uestrorum in Remp. christianam meritis parta, non modo tueri, uerumetiam amplificare? quæ uel sola, ad religionem propugnandam uos incendere, inflammareque debent. Quid enim gloriamini nouum orbem inuenisse? & quod in Aegeo mari semel contigit, ut Delos, quæ opertis fluctibus latitabat, repente insula euaserit, tot insulas quasi subito exortas in dittonem redeuisse. Quid laudis uobis affert Oceanus antehac maiore sui parte oclusus, nunc uestræ classi totus peruius, & nauigabilis? si permittitis Pannoniam, Delmatiam, Germaniam, ipsaque Italiæ uestibula, Turcarum armis, incendiisque pessundari. Sentitis ne adhuc omnem uestram inter uos belli gerendi rationem stultam esse, & inanem, quippe qui deteriori conditione siue uicti, siue uictores, futuri estis? Quod si uultis, ab ipso initio rem omnem considerare, ob causam leuissimam de finibus, & nescio quibus inanibus titulis, incidistis in discordiam maximam, hæc in bellum, bellum in pugnas, & miserrimas cædes. Quæ res tandem in moerorem, & calamitatē, ac potentissimi Regis excidium est progressa. Vcs in rep. christiana ita uersamini, ut nautæ dissidentes in nauis, qui ubi inter nauigandum contraria uelle coeperint, si uehementior aliqua uentorum uis incubuerit, nauis repente, & quæ in nauis sunt, pereant est necesse. Quo animo arbitramini esse Christianos, qui adhuc Turcarum imperio adiacent? cū sciant Taururum, & Rhodum, duo religionis propugnacula, quæ non modo ab omni calamitate, sed a metu

Nihil esse tam firmum, quod discordia non dilabatur.

etiam calamitatis erant prohibenda, tot continuos menses oblecta, & oppugnata, frustra opem, frustraque auxilium a uobis implorasse. Vosque miserabiles obsessorum preces aspernatos, arma quæ in hostes stringenda erant, in uestra uiscera conuertisse. Nonne credibile est eos spe omni destitutos, simul atque Turcarum exercitus audierint aduentare? tubarumque clangorem obstrepere, hostibus obuiam ituros, supplices manus porrecturos, seque, & sua omnia illorum dittoni, atque potestati permissuros? Quod certe non iniuria facient, uestram impietatem, & minimum de christiana salute studium, in aliorum calamitatibus, atque periculis experti. Si uos recentiora non tangunt, saltem Græcorum, Romanorumque exemplo ad concordiam animum inducite, ne dum peruicacius digladiamini, & uos ipsos perditum eatis, & nauicula Petri, quæ tandiu fluctuat, naufragio prius obruatur, quam anchoris fuerit, rudentibusque munita. Salinator cum Tiberio Nerone a quo capitali odio dissidebat, & Aristides Atheniensis, cum Themistocle, per quem ierat exulatum, in gratiam redire non dubitarunt, quo patriam ab imminentibus periculis facilius liberarent. Quippe qui intelligerent utilitati publicæ nullo pacto per eos consuli posse, qui priuato inter se odio dissiderent. At M. Lepidus cum Fulvio collega, die quo censor factus est, homine inimicissimo, statim rediit in gratiam, & inimicicias, similitateque deposuit. Nihil est tam firmum, atque solidum, quod diuisum non titubet, non cadat, non dissipetur. quod Silurus dissoluto uirgarum fasciculo, Cambises

Exemplis antiquorum hortatur Christianos principes ad concordiam

nero equina cauda per singulos pilos euulsa, perspicue declararunt, Sed utroque multo euidentius in domestico luctu rex Cynus, qui moerore, & ira percitus, quod in Euphrate eius filius esset submersus, quasi supplicium de ipsis aquis sumpturus, flumen in trecentas circiter fossas deriuari, & a pueris traici iussit, ita Euphrates, qui collectus, & integer cuique traicenti fuerat formidolosus, in tot diuisus partes etiam a pueris contemnebatur. Pro inexpiabile scelus. Christianos eiusdem corporis membra, eidem capiti coherentia, eodem sancto spiritu uertigata, christianos inquam, pari pretio redemptos, iisdem lacris initiatos, ad eandem hereditatem ex equo uocatos, in se gladios tam immaniter distringere, extremamque perniciem, & cladem, inuicem assidue moliri. Habraamus, ut Deo fieret acceptior, ne unicum quidem filium dubitauit immolare, nec Moses supplices deo preces effundere, ut se ipsum potius, quam Iudaeorum populum interimeret, licet ingratum. Vos ut Christi populus, tot cladibus eripiatur, ne tantillum quidem de iure uestro concedendum ducitis. Loth nec filias uirgines, alienae libidini offerre dubitauit, cum aliter maioris flagitii contumeliam propulsare non posset. Vos patimini tam numerosum Dei populum obsecrare, atque spurcissimae Turcarum intemperantiae tan turpiter, tamque flagitiose seruire. Respicite tandem, Redite in gratiam, iniurias acceptas, atque illatas obliuiscamini, cohibete iram, ut conseruare religionem possitis. Date has inducias Deo, quas uel mediocri daretis amico, date christiano imperio, quod omnibus perituum est, si peribit, omnibus mansurum, si manebit. Date ærum

Omnia esse agenda, ut christiana religio, et dei cultus defen datur.

nis, & calamitatibus oppressorum, quæ tot sunt, ut iam perferri amplius, sustinerique non possint, date iis, quibus prope impedit exitium, qui supplices uobis manus tendunt, uestram implorant opem, uestris genibus aduoluti, se suaque omnia commendant. Quod si non satis inuicem confiditis, si qua minus synceri reditus in gratiam suspicio residet, nonne summum Pontificem sponso rem, & sequestrum estis habituri? cuius iustitiam, innocentiam, pietatem, nec Seres, nec Bosphorani quidem ignorant. Qui nihil aliud optat, nihil concupiscit, quam ut ea sibi facultas offeratur, & ille aliquando illucescat dies, quo & uestram concordiam, & Turcarum excidium intueatur. quæ duo sunt inter se adeo iugata, & coherentia, ut alterum recte fieri sine altero nequeat. Quod si spes omnes in huius Pontificis industria, & sapientia collocaueritis, experiemini neque tranquillius ad quietem, neque ad dignitatem pulchrius, neque ad diuturnitatem accommodatius, neque ad facultates accuratius a uobis ipsis prouideri potuisse. Eia agite uestra iam uexilla non nisi Christianæ pacis hostes territent. Vester ensis non nisi in Turcarum, Saracenorumque iugula stringatur. Id si egeritis, quis explicet, quos ex impio Mahomete sitis relaturi triumphos? quæ trophæa ex immani illa barbarie fixuri? quaque late Christianæ pacis fines prolaturi? Quod si forte nostros monitus paruifacitis, si ingenio estis adeo immiti, adeoque efferato, ut ex Reip. Christianæ ruina, atque interitu nil moueamini, si sine gemitu, & dolore intueri potestis, non ut scribit ille, Pares aquilas, & pila minantia pilis.

Quantopere summus Pont. ad concordiam componendam sit idoneus.

Sed paria sacrosanctæ Crucis uexilla, in extremū Chri-
stianorum excidium erecta, cogitatione saltem fingite
(liberæ enim sunt cogitationes nostræ, & quæ uolunt,
quasi oculis intuentur) Romam religionis parentem hic
coram adesse, quæ si loqui posset, uos ad fidei propu-
gnationem, mutuâq; concordiam his uocibus hortaretur.
Heu impiam, funestam, sanguinariam Turcarum gen-
tem quæ tot cladibus, tot ærumnis, tot calamitatibus
me quotidie afficere non cessat. cernite me undiq; Tur-
carum telis confossam. heu quam indigna, quâ loetalia
tot iam annis uulnera accepi a Turcis. Turcis meorum
populorum clades, Turcis agrorum depopulationes,
Turcis urbium oppugnationes impunitæ, ac liberæ fue-
runt. Turcæ non solum fidei maiestatem labefactate,
sed sanctissimum Christi nomen omnino delere con-
tendunt. Me miseram, atq; infelicem, quando aliquem
inueniam, cui sit curæ salus mea? qui tantas miseratus
calamitates labenti Christianæ reip. opem ferat? qui
meas preces, meas querelas non aspernetur? Accurrite
per Deum immortalem, o mei alumni, accurrite, &
dextram mihi salutarem porrigite. quod prius fides, &
pietas debuerat, iam cogit necessitas. Dum adhuc uiui-
mus, dum spiramus, dum Christianam rep. licet lace-
ram, & exanimem in potestate tenemus, abiicite, uel
extinguite potius omnem animi ardorem, omnes iniu-
rias Christianæ religioni condonate. Videtis ne uobis
inter uos digladiantibus, hostiū uires indies inualescere,
& nostras deteriores fieri? Videtis ne Turcas ipsos tan-
quā ex altissima aliqua specula uestras discordias obser-

*Roma loqui-
tur, et Christia-
nos principes
ad concordiam
et fidei defen-
sionē inducit.*

uantes? qui nihil aliud expectant, moliuntur, agunt, quā
uos lassos, & milite pecuniâq; exhaustos, improuisos,
inopinatoq; opprimere. Videtis ne si diutius his odio/
rum facibus ardebitis, ultimum casum christianæ reip.
esse subeundum? Facebant procul bella hæc intestina,
quæ uos gloria spoliant, tranquillitate priuant, diu-
timitate conficiunt. Quod si adhuc ignoratis discor-
diam malorum omnium, ac miseriarum fontem esse,
atq; originem, exemplum de me capite. Quid olim
me una Roma fuit illustrius? Ego belli, pacisq; disci-
plina, & domi, & foris iuxta insignis, eo iam magnitudi-
nis excreueram, ut nulla re profus ad summam felicitate-
tem egere uiderer, quippe quæ Solis ortu, atq; occasu
limites imperii terminaram. Sed postquā mei ciues par-
tium studia fouere, factiones complecti, pestiferas æmu-
lationes, ambitionesq; alere cœpere, in præceptis collapsa
dignitate simul cū imperio amisi. Perniciosiorq; mihi
fuit sectus in contrarias partes ciuium fauor, quam aut
portis imminens Pœnus, aut receptus incenibus Gallus,
fuitq; meis ciuibus Aliensi die funestior Emathia, &
Cannis Collina flebilior. O ærumnas, o temporum cala-
mitates, eo iam miseriarum deuentum est, ut ignobile
illud, & agreste Turcarū uulgus, ex fugitiuis seruis pro-
pagatū, longe, lateq; in populos Christianos imperitet.
Illi, illi in quā fugitiui Hierosolymā, uniuersamq; Iudæā
tot Patriarcharum, & Prophetarum patriam, & illibatæ
Virginis, eiusq; dulcissimi filii domicilium, sacratissimū
illud Mausoleum, in quo Christi Iesu membra diuinitati
coniuncta quieuerūt, Mahometica impietate prophanat.

*Discordias
Romanum im-
perium cor-
ruisse.*

*Deflet chri-
stianæ religio-
nis oppressio-
nem.*

Priscos Romanos in curā da rep. nostris fuisse diligentiores.

Christiani Principes quanto pere religionem tueri debent.

Heu uos miseros, atq; infelices, si tot uulneribus, atq; cladibus affēti, nondum respiscitis, & uestras, summiq; Dei iniurias non ire ultum curatis. Mei olim ciues quencunq; deprehenderant Remp. uel mediocriter labe factantem, his suppliciis affecerūt, ut aliqui ex Tarpeio saxo fuerint præcipites dati, aliorum bona publicata, huius domus solo æquata, illius nomen posteris interdicitum. Vos christianam libertatem funditus evertentes, nec minimo quidem digito attingere curatis. Illi nullam mearum urbium obsidionem inultam reliquerunt, uos celeberrimas urbes expugnari, & diripi patimini. Illi cuncta odiorum irritamenta defendendæ reip. causa deposuere, uos dum priuatis similitudinibus studetis, Christiani nominis prouincias diripiendas, atq; inflammandas permittitis. Illi ne minima quidem parte imminutam Reip. dignitatem tulerunt. Vos tot urbium expugnationes, tot prouinciarum direptiones, tot Christiani populi cædes æquo animo toleratis. Quid? quod meorum pleriq; suos filios, atq; adeo in conspectu uirgis cædi, & securi percuti iusserunt, ne quid de publica dignitate amitteretur. At alii pro Reip. libertate se ipsos uoluntariæ morti deuouerūt, Vos patimini uniuersum Dei populum obscenæ, atq; sæuissimæ Turcū impietati turpiter, flagitioseq; seruire. Quæ eo indignius sunt ferenda, quod illi huius mundi gloria, ea fecisse uidentur, & eius honestatis studio, quā popularis fama commendat, quæ quantacunq; sit, tota est breuis, planeq; caduca. Vobis autem christianam pietatem tuentibus, coelestis illa, & sempiterna gloria debetur. Quod si

esse hi nultis, qui esse debetis, pro salute Christiani populi diu, multumq; ab impio Mahomete flagellati, atq; attriti. Vos gloriosæ morti, quam secutura est immortalitas, intrepide, alacriterq; exponite, Christū Iesum imitati, qui cum Deus esset, & Dei filius, quo illius originalis delicti, & perpetuæ culpæ, uos inexpiabili facinore liberaret, pudendam, acerbissimamq; mortem ultro, & perlibenter subiuit. Hæc si Roma in aliquo Areopagitarum confesso, publicam religionis causam agens, uobiscum expostularet, quis Aeschines, quisue Demosthenes, uel (quoniā inter Latinos res agitur) quis Crassus, aut Cicero uos a seueriore sententia eripiat? Has tu tempestates Max. Pont. (ut ad te iam redeam) Strans alta in puppi, Velut Palinurus aliquis longe prouidens, cum primum es in Apostolici soli maiestate cōstitutus, ad nihil aliud animum conuertisti, q̄ ad fulciendam, corroborandamq; Christianam remp. quam uidebas breui perituram, ubi minus ei mature, fortiterq; succurratur. Iccirco principium tui pulcherrimi Pontificatus a pace inter Principes concilianda es auspicatus. Quo quidem nomine, Archipræsulem Campanum uirum ea prudentia, ea morum elegantia, ea probitate, ut supra nihil addi posse uideatur, cuius omne studiū est in his artibus, atq; disciplinis, quæ ad bene pertinent, beateq; uiuendum, ad Hispanias, Galliamq; ac Britanniam delegaras, ut illa belli fulmina, quæ pollet dicendi suauitate, non secus ab omni pugnandi impetu abduceret, q̄ a Thimotheo musico ferunt Alexandrium Regem ab armis ad

Aeschines, Demosthenes, Crassus, Pontifex usq; ab initio sui Pontificatus quam fuerit Christianæ reip. componende studio sus.

Archipræsul Campanus.

Thimotheus Alexander

conuiuium reuocatum. Ast ubi iam alpibus a Gallo superatis, tota Insubrum regio nouis bellorum facibus æstare coepit, passus es Ioannem Matthæum Gibertum Præsulem Veronensem, integritatis, ac prudentiæ specimen, a latere tuo diuelli, ut eius ingenio, quo nihil est acutius, nihil huberius tanti motus sedarentur. Hoc est uerum Summi Pontificis opus, reconciliare æmulos principes, tumētes populos non tam imperio, quā ratione compescere, infectum reddere, quicquid fieri non oportet. Non ut alii quidam, qui ueluti publicæ quietis inimici, ad perturbandam, inflammandamq; Italiam ardentissimis bellorum ignibus, tantum thesauri absumpsere ob nullam aliam causam, quā ut suos magnos, & præpotentes redderent, cum calamitate, & cladibus eorū, quos iuuare maxime, amplificareq; debuerunt. Sed licet salutaribus tuis monitis nondum omnino fuerit obtemperatum, quoniam animus iracundia, uelut morbo impeditus delectum boni non habet, tamen cum foedus nuper (quod felix, faustumq; sit) cum tribus potentissimis totius christianæ Reip. Principibus inieris, non est desperandum fore, ut breui reliqui quoq; respiscant, & relictis simultatibus, publico malint bono salutiq; consulere, quā per extremas demum ærumnas, spurcissimis barbaris esse ludibrio sempiterno. Incumbe modo, ne quid desit, ad perpetuæ pacis stabilitatem, ac robur, & ad tollendam omnem belli non solū causam, sed etiam suspicionem. Quod licet in tanta uarietate animorum optare longe sit, quā sperare facilius, quippe quod non humani, sed diuini potius fauoris, opiq; indigeat, spes tamen

*Summā spem
pacis inter
Christ. compo-
nendæ esse in
summo Pont.*

non leuis est iniecta, tua posse diligentia, prudentissimisque consiliis breui pacatam reddi christianā Remp. planeq; incolumem. Tu quoq; Pontificatu fore, ut quicquid ubiq; est impuritatis barbaricæ, aut ad sanitatem, aut ad interitionē redigatur. Intelligunt omnes in tua unius salute, & dignitate totius populi christiani dignitatē hac tempestate, salutemq; repositam. Religionis uulnera curare, tu potes solus, mederi solus. Vtere autoritate illa apostolica, quæ per uniuersam religionem christianam uenerabilis habetur, & sacrosancta. Et ea cisalpinæ Galliæ parte, quā Insubres incolunt iam pacata, tuos sapientissimos cogitatus eo conuertas, ne qua nouæ tempestatis uis ingruens, iterum concutiat, & perturbet Italiam. Nec enim ulli bellorum fluctus in ea possunt insurgere, quin aliæ quoq; regiones, & prouinciæ exitialibus procellis æstuent. Te duce, & auspice,

Claudantur belli portæ.
Omnis inter christianos pugnandi furor de medio tollatur. Plus ueræ gloriæ & celebritatis Numa Pompilius Iani templo per tranquillissimam pacem occluso, sibi peperit, quā omnes reliqui reges tot uictoriis, totq; insignibus trophæis illustrati. Plusq; Cæsari Augusto belli portæ bis clausæ, quā tot acti de multis hostibus triumphis, splendoris, ac dignitatis attulere. Tu Max. Pont. ut opibus Croesum, triumphis Pompeium, copiis Xersem. Victoriis Traianū præcedas, nihil tamē tibi maius dare possunt superi, quā ut publicæ pacis author & sis, & habearis. Quid est aliud pax quā animi tranquilla libertas? cuius, & nomen suauissimum est, & res ipsa salu-

*Ex pace con-
ciliata quan-
tū gloria sit
summo Pont.
accessurum.
Cæsar Augustus*

*Croesus
Pompeius
Xerxes
Traianus
Lans pacis, et
Pax quam sit
necessaria.*

taris. Hæc cunctis placida, odiorum nescia, æmulationis
uacua, simulates aufert, iras ledat, dissidentes componit.
Hanc qui aspernatur in lubrico uestigium figit, & nauæ
tempestati, semen harenæ committit. Nam (ut scribit
Tragicus quidam,
Pacem reduci uelle uictori expedit, uicto necesse est.

In sola pace sita est Christianorum omnium salus, quã si
quis tollat, christianam religionem tollet, libertatẽ com-
munem tollet, una opera tuebimur utrunq; una utrunq;
amitemus. Si a rebus pacẽ auferas, solem ipsum e mun-
do sustuleris, maximoq; illo elemẽtorum corpore disso-
luto, omnia misceri, distrahi, confundi, & in antiquum
illud chaos reuerti conspicias. Pacis est quod frigora, &
& calores alternatim sibi cedunt, & succedunt. Pacis est,
quod sol, luna, sydera, stellæq; omnes, & immensi coeli
orbes stabili, perpetuoq; tenore cursus conficiunt suos.
Hæc uelut catena illa Homerica per æthera, ignẽ, aerẽ,
aquam, terram, in mortalium pectora delap̃sa, firmissi-
mo nexu cuncta deuincit, & cõcordiæ uinculo coercet.
O diuina concordia uis, quæ dissipata connectis, infir-
ma corroboras, labefactata erigis. Concordia illi Deo,
in cuius potestate sunt omnia, tanto est acceptior, quãto
ipse magis concordia nexu coelũ, maria, terras, & quic-
quid his continetur gubernat. Nõne hæc tua uerba sunt
mitissime Iesu, cum discipulis erudiendis ex tuo ore
dulcior nectare fluebat oratio: Beati pacifici, quoniam
ipsi terras possidebunt. Nonne quos per adoptionem
coelestis regni confortes effecisti, in coelum ascensurus
hac hæreditate locupletasti? Pacem meã do uobis, pa-

Solius Dei
esse pacẽ lar-
giri.

cem meam relinquo uobis. Et quia (ut testatus es) eam
mũdus dare non potest, supplice uoce, ac mète sincera,
Pacem te poscimus omnes
Velati ramis oleæ, ueniamq; precantes.
Effice rerum arbiter, & moderator deus, qui in profun-
dos animi nostri recessus tete insinuas, interiorẽq; to-
tum hominem scrutaris, ut hoc sacro Iubilei anno iam
a Moysi usq; & Habraami tempestate figura quadã, ra-
tioneq; diuina per te constituto, quem e uita decedens
Vicario tuo, cum indulgentiarum largitate distribuendũ
reliquisti, nos tui ouilis greges, uocem audientes tuam,
pacis afflatu exhilarati, cum Propheta canamus, Iubilate
Deo omnis terra, date gloriam laudi eius, & demum, ut
scribit Poeta quidam tui nominis obseruator,
Christicolæ læto fundant pia iubila cantu.
Hac certe pace perfruemur, non si,
Multa bonum circa maestemus corpora morti,
Setigerosq; fues, raptosq; a matribus agnos.
Quod si ueteres illi a christiana religione prorsus alie-
ni, tamen uictimarum, sacrorumq; omnium illud esse
optimum, & ad litandum efficax iudicarunt, sese san-
ctissimos, iustissimosq; præstare, hisq; artibus superos
facilius, q̃ pecadum cæde, atq; cruore placari, propi-
tiosq; reddi, quid nos facere oportet ueræ pietatis
alumnos? quos ita edocet Propheta. Sacrificium Deo;
Spiritus contribulatus, Cor contritum, & humiliatum
Deus non despicias. Nonne deum semper pia, integra,
incorruptaq; & mente, & uoce uenerari? Nonne suppli-
cia, lachrymas, reliquaq; pietatis officia assidue offerre?

Deum rogat
pro communi
Christianorũ
concordia.

Propheta

Qua ratione
a Deo pacem
impetrabi-
mus.

Holophernes
Machabei
Iosues.
Helias
Constantinus
Theodosius

De priā Tur-
carum origi-
ne eorūq; suc-
cessione, et
progressu.

Heraclius

nosq; his armis, uelut ex Vulcani officina depromptis ad propulsandum, & reprimendum conatum omnem, impetumq; Turcarum munire. His olim armis Israeliticus populus in libertatem est assertus. His Pharaon cum innumero exercitu fluctibus coeuntibus obrutus. His Holophernes uictus. his fratres Machabæi tot uictoriis potiti. sic Iosues solis, & lunæ cursum frenauit, sic Helias celestis affuit flamma, sic Constantino signum Crucis pro uictoria de caelo est datum, sic Theodosio uenti, ac tempestates militarunt. Omnis nostra salus (ut inquit Propheta) posita est in conueniendo populos in unū, & reges, ut seruiant domino. Nobis enim puro, & pacato animo ad celestem opem, auxiliumq; Niniuitarū more confugientibus, iusta Dei seueritas ad solitam eius misericordiam deflectetur. Sed ut ad expeditionem Turcicam a qua non intempestiue uidemur digressi, redeamus, non alienum ab instituto esse arbitror eius gentis originem altius repetere, quæ est adeo dubia, & obscura, ut terræ filii dici possint. Sūt qui Turcas inter Sarmatas Asiaticos enumerent, eosq; tradūt ex Caspiis montibus a finitimis pullos, in Persidem, & minorem Asiam descendisse. Alii nomen fortasse secuti, a Turce Persarum Vrbe, magna & opulenta eam gentem initium habuisse credidere. Alii eos Parthorum progeniem autumant. nec desunt, qui Turcas ex Arabia, quiq; ex Syria oriundos arbitrentur. Vero est similis eos origine Scythas esse, & (ut antea meminimus) ex Caucasi montis radicibus, uastitas olim habitasse solitudines. Nam fuerunt fama tam obscura, ut in bello, quod Heraclius Princeps aduersus

Cosdram Parthorum regem gessit, uix sit eorum nomē auditum. Qui temporis progressu alia, atq; alia appetendo in Perlas, & Medos, uiq; ad portas Caspias pcessere. Saraceni, qui tunc longe lateq; in Asia imperitabāt, adeo ut illos rebellātes Traianus tempestatibus, & fluminibus reiectus superare non potuerit, Turcas permisere in Perside sedes figere, sed ea lege, ut Mahometicis initiarentur sacris. prius enim Turcæ more reliquorum Scytharum idola coluerant. Vnius itaq; superstitionis uinculum ita utraq; gentem copulauit, ut Saraceni pro Turcis, & Turcæ pro Saracenis indiscreta appellatione aliquandiu uocati sint. Saracenos uero (ut hoc obiter attinгам) eosdem iudico, qui alio nomine Agareni uocabantur, cuius sententiæ author est Augustinus, qui eos ab Agar ancilla Habraami, Agarenos dictos putat, deinde, a Sara coniuge se Saracenos appellari maluisse. Hic cum Turcis uixere simul promiscue usq; ad Othomani tempora, qui a Galatiæ oppido, in quo natus est, id nomen accepit, homo uehemens, acer, & factiosus, conflata per seditionem multitudine, se primum eius gentis regem constituit. Nam antea Turcæ uagi, & dispersi sine duce, sine legibus præda, & rapto uiuebant. Hic regnum malis artibus adeptus, se omnibus æque finitimis præbuit infensum, cuius conatibus prosperum euentum Christianorum discordia dedit. Namq; Bithyniam, & fere omnes circa Pontum prouincias suæ fecit ditionis, ac Prusiam quæ est Bithyniæ caput, frequensq; Turcarum Emporium sibi sedem elegit, ubi domus Othomana usq;

f

Cosdram

Saraceni
Traianus.

De saracenis,
et unde eorum
nomen.

turca prius do
locauerant.

Augustinus.

Othomanus.

De Othoma-
no, et eius pro-
genie, ac po-
steritate.

Bithynia

Prusia.

*Orchanes
Othomani
filius.*

*Amarathus
Orchanis
filius.*

Caligula

*Bessi
Triballi*

*Paizetes pri-
mus.*

ad Bizantium caput, regiam habuit, sed eam corrupto a barbaris uocabulo Bursiam pro Prusia uocant. Huius filius Orchanes christianis alia curantibus partim dolo, partim uoluntaria popularium defectione usque ad Hellepontum, ac Euxini litora, & regnum, & arma propagauit. Ex eo progenitus est Amarathus, qui omnium primus in Europam a Christianis accitus cum magno nostro dedecore, sed maiori dispendio exercitum transmisit, nam duobus Palæologis de imperio decertantibus, qui inferior pugna fuerat, ad eius opem confugit. Barbarus occasionem Europæ inuadendæ nactus, impigre cum auxiliaribus copiis transfretauit. Sic bello in Græcia redintegrato hostis æque uicto, uictoribus exitio futurus, tandiu bellum traxit, quoad rebus ambarum partium diuturna dimicatione fractis, Calipolim Thraciæ urbem in extremo Hellesponti a Caligula olim ædificatam, per insidias occupauit. Deinde maioribus copiis auctus, quas ex Asia sibi acciuerat, Thraciam, ac Macedoniam e Christianorum faucibus eripuit, cuius prima pars (ut antea diximus) continet Albanos a Ptolemæo tantum ex ueteribus nominatos, nec ullius in Europa gentis latius excurrunt fines, quam Macedoniæ, quippe quæ ab occasu Ionio mari, ab ortu Aegeo, ab aquilone Dalmatia, & superiore Moesia, a meridie Epiro terminatur. Parique successu Bessos, & Triballos, loca infra Rhodopen, & Orbelum incolentes sine ullo certamine sibi adiunxit. Ac demum superiorem Moesiam ingressus, cum Lazaro Despote in Cossuniis campis congressus, ac sub inguine fossus occubuit. Huic successit Paizetes, de quo

mox plura. cuius filius Cyricis, uel ut a quibusdam uocatur Calepinus dubiam Martis aleam sæpe expertus, obiit superstiti filio Orchane pupillo. Quem tutor, & patruus eius Moses, cupiditate imperandi de medio iustulit, moxque ipso sine liberis decedente in Mahometem fratrem regnum est translatum. inde coepta est Othomanæ domus consuetudo, ut coeteris interfectis, unus tantum in successionem relinquatur. Dicunt enim neque plures in caelo esse Deos, neque plures in terra debere admitti reges. Mahometi successit Amarathus, hic Thessalonicæ, quæ est in ora Macedoniæ, diui Pauli epistolis notissima Canastroque tantum flumine ab Apolonia diuisa, Venetis bello eripuit. Et (ut omittam illas bonarum artium magistras & inuentrices Athenas solo fere æquatas) uniuersam Atticam regionem, cum Megarensi tractu suæ ditioni subiecit, quæ nunc uno nomine Sethinæ sunt, nomen haud dubie ab Athenis ductum. Deinde Phocidem olim Delphici Apollinis oraculo illustré & Boeotiam, quæ iam ducatus nomen obtinuit, Aetoliam, nunc Despotatus, Acarnaniam quam Achelous fluius ab Aetolia diuidit, & omnes circa Peloponnesum gentes, usque ad Corinthiacum sinum incruento gladio recepit. Peloponnesum quoque (quæ hodie Morea dicitur) uoluntaria popularium defectione obtinuit, & Epidaurum Aesculapii delubro celebrem, funditus euertit, quam Strabo Epicurum dicit, quod caeres eam tenuerint. Fuit enim & alia Epidaurus, in Illyrico mari sita, Romana colonia, & a Græcis diruta, ex cuius ruinis Rhagusia iuxta ædificata, libera ciuitas, tantum ipsis Turcis tributaria.

*Cyricis pri-
mus.*

*Orchanes se-
cundus.*

*Mahometes
Mosis frater*

*Amarathus
secundus.
Canastus, flu.*

*Sethinæ.
Phocis*

*Aetolia
Acarnania
Achelous, flu.*

*Peloponnesus
Morea.*

*Epidaurus
Aesculapius
Strabo*

Rhagusia

Amarathus iam senio confectus, filio Mahometi adhuc puero regnum per manus tradidit, qui Constantinopolim christianis Principibus, tantam mali crescentis molem negligentibus in potestatem redegit, et Paphlagoniam ingressus, Sinopem prouinciæ caput, omnemq; Paphlagoniam obtinuit, Sinopensi Regulo quodam Isinaele se sponte Mahometi dedente. Deinde ad Trapezum animû adiecit, Vrbem Regiã, Emporiumq; Colchorum, ubi olim Pontus fuit, quæ iam pridem a Constantinopolitano erat alienata imperio, ob subitã Præfetti defectione, qui per sumû scelus prius Regis, postea etiã Imperatoris nomen assumpsit, quanuis Herodotus Cerasontem, & Trapezontem Sinopensiu colonias uocet. Vt cunq; res se habeat, eam Vrbem terrestri, naualiqu; prælio oppugnatã pari successu domuit. Huicq; insulã Mithylenem adiecit Arionis carmine nobilitatam, quã hodie una cum tota Lesbo Metellinû appellant. Parûq; abfuit, quin etiam Naupliam expugnaret olim Argiuorum nauale, nunc mutato nomine Neapolim Romanicæ uocatam. His ex sententia gestis, Trapezuntium Imperatorem, una cum Ponticæ oræ, & Cappadociæ Principibus, liberis, uxoribus, Bizantium, uelut in triumphû egit, ductos interemit, multitudine eodem tanq; in coloniam deducta. Eo defuncto ad filium Paizetem delatum est Imperium, huius tyranni auum. Nec in hac tota Othomanorû serie ullus est repertus, qui animi magnitudine, aut copiarum robore ualuerit, uersutia tãtum, atq; dolo malo cuncta sunt adorti, & gesserûnt. Quot enscûq; uero res eis fuit cum uiris, locusq; prudentiæ, ac fortitudini

Paphlagonia
Sinope

Trapezus

Herodotus

Mithylena

Nauplia

Paizetes

Quanta clades Turcis fuerint ab eorum hostibus illata.

est datus, semper reperti sunt inferiores. Vtq; aliqua proferam exempla, ne quis amplius eas lauas, uel nondum uifas formidet, Tomyres, cuius antea meminimus; Paizetem Cyricis patrem in Asiatica Mysia cû ingenti equitatu, peditatuq; extrema clade percussum prostrauit, ac in pugna captum, aureisq; catenis uinctum in cauea ferrea omnibus suis expeditionibus præ se egit, et per uniuersam fere Asiam in ludibrium circuntulit, de mum pecudis ritu luctuosissime maectauit. At Albani & alias sæpe, & memoria nostra Duce Alexandro, qui Turcarum lingua Scander dictus est, Turcas non modo sustinuerûnt, sed ultro adorti maximis sæpe cladibus affecere. Mahometem uero, qui Bizantium, & Trapezuntium euertit imperium, Droulas Dacorum dux nocte interpesta cum sex millibus equitum, pariq; peditû numero aggressus, tanta clade affecit, ut eius exercitus feræ totus fuerit concisus, paucis equorum pernicitate simul cum Mahomete seruatis. Nostra memoria Isoncassanus eorû rex Colchorû, qui apud Phasim fluiû degunt cû prius per legatos Mahometi denunciasset, ut se Cappadociæ finibus abstineret, quã Alis ab oriẽte, Thermodon a meridie terminat, ita uniuersum eius exercitû in Armenia, & Mesopotamia pessum dedit, ut Mahometes uix exanguis, & semianimes copiarû reliquias Bizantiû reduxerit. Et sub id fere tẽpus in Cilicia, & circa Taurû montẽ Carmanus uniuersam eius gentẽ afflixit, & ad foedissimã suam coegit. Vt iam me pudeat, Christianorû magnitudinẽ, eû sibi hostẽ intolerabilẽ persuadere, quẽ tã imbelles nationes ad internitionem sæpe mulctarunt. Prætereo

Tomyres

Tomyris de Paizete uictoria

Albanorum uictoria

Droulas

Droula Dacorum ducis uictoria

Isoncassanus

Isoncassani uictoria

Carmani uictoria

Ioannes Huniades quam saepe Turcas prostrauerit.

Belogradus

Cyricis quam saepe a nostris debellatus.

Venetorum in Christ. temp. merita.

tot strages in mari acceptas, & classē pene totam a Solis Piratis plerumq; absumptam. Quis ignorat Ismaelem Persen, quem Sophitem uocant, solius Mediæ, ac Persidos uiribus, equitatu, & eo quidem modico, omnem Turcicam rabiem sæpe repressisse, contudisseq;. Et ne quis arbitretur barbaros tantum de Turcis triumphasse, Amarathus a Ioāne Huniade Matthiæ regis patre sæpe fusus, fugatus, & superatus est. Tanta deinum clade apud Varnam affectus, ut si Vladislaus rex animosus magis, q̄ callidus eius consilio paruisset, actū erat de Amaratho, & de omni Turcarum tetra, ignominiosaq; tyrannide. At Mahometes eius filius ab eodē Huniade apud Mœsorum arcem, olim Taururum appellatam, in Savi, & Danubii confluentibus sitam, hodie Belogradum, & Albā græcā uocant, parua admodum manu, tanta calamitate cum uniuerso exercitu est affectus, ut trucidatis Iannissariis, impedimentisq; amissis, uix cum reliquiis copiarum sagitta etiam uulneratus effugere potuerit, huicq; stragi Trebia, Trasimenus, Cannæ, insignia cladibus nomina celsere. Longe uero antea Cyricis a Philippo florentino, copiarum Sigismundi regis præfecto multis præliis est superatus. Qui non longe postea apud Calipolim pugna nauali a Venetis est classe munitissima, & maxima, cum ingenti suorum clade spoliatus, unde hostes ea demicatione perterriti aliquot annis omnem maris principatum Venetis concessere. Quorum maxima extant, & pulcherrima in uniuersam christianam temp. officia, quippe qui sæpe Soli omnem filius funesti, ac luctuosissimi belli molem, terra, mariq; sustinuerint. Et nunc

classe iandiu instructa nihil aliud expectant, q̄ uidere erecta uexilla, primum Sanctitatis tuæ, deinde reliquorum Principum Christianorum ad hoc commune bellum, communibus uiribus, contra communem hostem suscipiendum. Quo quidem nomine istic habent Oratorem uirum clarissimum Marcū Foscarum, in quo nemo potest satis admirari excellens ingenium, singularem facultudiam, eximiam eruditionem, & in primis grauitatē mansuetudine temperatam. Qui assiduus te summe Pontifex ad expeditionem contra Turcas maturandā adhortatur, & calcaria (ut est in prouerbio) sponte currenti ad mouet. Sed nemo neq; crebrius, neq; felicius cū ea gēte pugnauit Matthia rege, paucosq; illa ætas habuit, qui & belli, & pacis artibus cum uno Matthia fuerint conferendi. Hic cæteris cunctatibus in medium armatus, fortisq; profiluit, & Liburniam barbarorum præsidio deiecto in potestatē rededit, quæ a plæriscq; uel Croatia, uel Bosna censetur, manifesto errore, cum ea sit regio inter Dalmatas, & Illyricos locata, Liburniæq; finis, & idem Dalmatiæ initium urbs Solona statuatur, Emporium Dalmatarum, uictoriaq; Pollionis celebrata. nec fortissimus rex tam præclaro facinore contētus factus in hostes impetu, eos sæpe fudit, fugauitq;, & in diuersissima loca præ timore se recipere coegit. Quid enim non metuerent languidæ, & laxatæ pecudes irritatam, & cognitam Leonis atrocitatem. Nec ullum est genus cladis, quod Matthiæ ductu, & auspiciis non fuerit a Pānonibus Turcis illatū. Dies me deficiet, si quot prælia domus Othomana gesserit, cum maximis cladibus suis, exercituumq; suorum

Marcus Foscarus Venetorum Orator.

Prouerbius

Mathias rex saepe de Turcis triumphauit. Bosna

Solona Pollion.

enumerare uelim. Illud plane constat, neminem paulo strenuiores collatis signis, & aperto Marte cum ea gente pugnassem qui uictor euaserit. Et quantum hoc ipsum, quod tam saepe fusi, fugati, caesi fuerint, maximum sit documentum, quod non robore, non copiis, non armis, non militari disciplina ualent, sed opinione, & uano Christianorum metu non nihil esse uidentur, facit tamen frequens, & inconsiderata quaedam iactatio earum uictoriarum, quas perpetuo quasi cursu de hostibus reportarunt, ut & nostris hominibus formidolosi sint, & res Turcicae pro maximis celebrentur. Quis enim audiens tot imperia, tot regna, tot prouincias breuissimo temporis tractu subactas, non opinetur eos qui tam multa, tam uaria, tam longe, lateque dispersa bella, nunc mari, nunc terra obierunt, esse potentissimos. Quae opinio, ne cuiusquam animo, amplius insideat, ostendam, quod uerissimum est, licet prope contra rerum naturam esse uideatur, nulla re magis, quam ex uictoriis, quae alioquin potentiae argumentum esse solent, Turcarum imbecillitatem cognosci, et ex nationibus, quas in Europa subiugarunt, eorum tenuitatem, impotentiamque apparere. Sed primum omnium loca dedicamus, quae Turcae non armis, sed proditiionibus debent, cum exploratissimum sit Thraciam fere totam, Thessalonicen, Corinthum, Peloponnesum, nec minus Theodosiam, Euboeam, Sinopim suorum ciuium defectione succubuisse. Demantur etiam populi, uel quos pacis, induciarum uel tempore incautos, inopinantesque, & ab omni exclusos auxilio Turcae gentili perfidia repente inuaserunt, uel qui rerum nouarum cupidi sponte seruitutis iugum

subire. Quo ad caeteros, plus colligi potest ipsorum tenuitas quod nationes adeo modicae, & infirmae tandiu illis repugnauerunt, quam iactari potentia, propterea, quod eas aliquando deuicerint. Et quoniam apud ueteres de situ, nomine, & finibus plurimarum regionum ambigitur, & alius aliud sentit, nostra uero memoria, antiquis locorum nominibus abrogatis, pleraque noua, eademque barbara usurpamus, antequam sigillatim de his agam situs Sarmatae, Moesia, ac Daciae est mihi in uniuersum explicandus. Omnes qui extremi gentium, & caeteris mortalibus pene ignoti degunt, a priscis scriptoribus Scythae sunt appellati, uerum a posterioribus graecis ita seiuncti ut Sarmatae (Sarmata latino uerbo dicimus) usque ad Rhae fluiuium nominentur, reliqui uero Scythae. Sarmatas rursus bifariam diuisere in Europaeos, & Asiaticos, Europaei inter Wisulam, & Tanaim continentur, in quo tractu est Polonia ex latissima camporum planicie, quam gentili lingua Pole uocant, Polonia dicta, quae utranque Wisulae complexa ripam, ex parte Germaniae Marcomanis, & Catis iungitur (nunc Morauos, ac Slesitas uocant) ex parte Sarmatae (namque omnes ultra Wisulam regiones ad Sarmatiam pertinent) positi sunt Githones, Phoeni, Umbrones, Varini nunc Varni, & Varnenses. Quae hodie loca incolunt Pruteni, Massagetae, Lituani, Liouonii, Moschouii. Sed Poloniae regi hac tempestate parent Ruteni, quos Roxolanos, uel (ut Strabo sentit) Roxanos uetustas appellauit, item Pruteni, & Lituani, quos Phoenos (nisi fallor) Tacitus uocat. Supra Rutenos incolunt Moschi a nomine fluminis

Scythae qui
nam olim fuerint
appellati.

Rhae fluiuius

Sarmatae diuisio,
et qui populi eam
inhabitent.

Morauos
Slesitas

Strabo
Tantus

dicti, de quibus silendum puto, cum Clarissimus uir Paulus Iouius, qui res Sanctitatis tuæ, ac maiorum tuorum Sallustiana facundia æternæ memoriæ consecrare non cessat, nuper Moschouia sitū, populos, ac mores elegantissimi, ac dilucida breuitate fuerit complexus. Sarmatiæ asiaticæ limites Ptolemæus intra Tanaim, & Rha flumines, & Caucasum ac Hyperboreos montes concludit. in ea scribit Dionysius Hunos consistere, eosq; Turcas a Persis uocari, licet alii sint Huni Europæi, unde Hungari genus ducunt. His apud Mœotidem uicini iunguntur Gothi (Trazitas nominant) licet eosdē putem fuisse Gothos, quos ueteres nunc Getas, nunc Dacos dixere, ea tamen uox ita inualuit recentiorum scriptorum usurpatione, ut si Getas pro Gothis dixeris, diuersum dicere uidearis. At Strabo Dacos, & Getas uicinos locat, sed hos orientales, & ad Pontum obuersos, illos Germaniam uersus, & Istri fontes. Verior Plinii sententia, qui eandem gentem opinatur, & Getas a Græcis, Dacos a Romanis esse appellatos, bellica laude olim celebres & ob uirtutem, & ob Zamolxis disciplinam, cum se non mori, sed migrare arbitrarent. Receptissimi uero auctores Gothos bifariā diuidūt in Ostrogothos, & Visigothos, ut hi magis occidentales sint, illi ad orientem solem uersi Euxino propinquiores, eam (ut puto) partitionem secuti, quā Strabo in Getarum narratione est amplexus. Hæc de Sarmatia dicta uolo, nūc de Mœsia. Ptolemæus post Illyricum, & Pannonios, duas in Europa Mœsias constituit, superiorem, ac inferiorem, totidem quoq; in Asia sed ex ueterū marmorū inscriptione constat has Mysias, illas Mœsias nominari. Mœsia superior inter Danubium, & montes Macedonicos continetur, in quo fere spacio tres nunc regiones collocant, Bosnam, Rasciam, Seruiam. Bosnam Mahometes superioribus annis ex improviso adortus uniuersam terram est foede populatus, rex Bosnæ inopinato bello perterritus, publica fide accepta, deditioem fecit, sed nec spontanea deditio, nec data fides illi profuit, in hostium potestatem redactus confestim interficit, deinde arx Iaiza regni caput, quarto mense postq; obsideri coeperat est capta, quā deinde Matthias rex ualidissimo exercitu expugnatam ditionis suæ fecit, eius arcis præsidio in hunc diem res Pannonica sustinetur. Rascia, & Seruia hunc fere tenent tractum, quem olim Dardania, quandoquidem Dardani uersus Macedoniae montes a ueteribus locantur. Seruiæ regiam Sinderouiam uocant, non longe a Taururo, unde Turcæ imposito militari præsidio Pannoniæ fines assiduæ populantur. Mœsiam inferiorem Getæ (ut Strabo sentit) olim incoluere, ubi hodie Valachia pars est, quā Moldauiam uocant. præterea Bulgari in hoc quoq; tractu sedē habent, militaribus rebus quondam insignes, ut qui multas in Europa clades uicinis intulere, Constantinopolitanisq; imperatoribus formidini sæpe fuerunt. quidā per errorem eos esse Triballos arbitrantur, cum Triballi sint Thracia gens a romanis inuesti, quod armis Germanorū iuuarentur. Cæterum in Asia quoq; duas Mysias locamus, quæ ab Europæis & nomen, & originem ducunt, alteram Olympicam, Bithiniæ & Episteto id est minori Phrygiæ contiguam, ubi Olympus mons adeo eminent,

Ptolomeus

Huni Asiatici, et Europæi.

Gothi quā olim fuerint, eorumq; diuisio. Strabo

Plinius

Zamolxis

De duabus Mœsiis Europæis.

Illas Mœsias nominari. Mœsia superior inter Danubium, & montes Macedonicos continetur, in quo fere spacio tres nunc regiones collocant, Bosnam, Rasciam, Seruiam. Bosnam Mahometes superioribus annis ex improviso adortus uniuersam terram est foede populatus, rex Bosnæ inopinato bello perterritus, publica fide accepta, deditioem fecit, sed nec spontanea deditio, nec data fides illi profuit, in hostium potestatem redactus confestim interficit, deinde arx Iaiza regni caput, quarto mense postq; obsideri coeperat est capta, quā deinde Matthias rex ualidissimo exercitu expugnatam ditionis suæ fecit, eius arcis præsidio in hunc diem res Pannonica sustinetur. Rascia, & Seruia hunc fere tenent tractum, quem olim Dardania, quandoquidem Dardani uersus Macedoniae montes a ueteribus locantur. Seruiæ regiam Sinderouiam uocant, non longe a Taururo, unde Turcæ imposito militari præsidio Pannoniæ fines assiduæ populantur. Mœsiam inferiorem Getæ (ut Strabo sentit) olim incoluere, ubi hodie Valachia pars est, quā Moldauiam uocant. præterea Bulgari in hoc quoq; tractu sedē habent, militaribus rebus quondam insignes, ut qui multas in Europa clades uicinis intulere, Constantinopolitanisq; imperatoribus formidini sæpe fuerunt. quidā per errorem eos esse Triballos arbitrantur, cum Triballi sint Thracia gens a romanis inuesti, quod armis Germanorū iuuarentur. Cæterum in Asia quoq; duas Mysias locamus, quæ ab Europæis & nomen, & originem ducunt, alteram Olympicam, Bithiniæ & Episteto id est minori Phrygiæ contiguam, ubi Olympus mons adeo eminent,

Bosna, et eius prouincia caput Iaiza.

Iaiza

Rascia, et Seruia quem tractum habeant. Arx Sinderouia.

Moldouia. Bulgari que loca incolant.

De utraq; Mysia Asiatica.

ut hora noctis tertia solem ex eo intueri liceat. Altera circa Caicum fluium, & Pergamentum agrum usq; ad Theutraniam urbem, & Istri hostia protenditur. Nam fluius, qui ex iugis Arnobi montis ortum habet, per Germaniæ, Pannoniæq; populos Danubii nomine decurrit. ubi autem ad Illyricum in Austrum deflectit, huberioribus aquis elapsus, Istri nomen assumit. Hactenus de Mœsia, nunc ad Daciam, hodie Valachiam accedamus. Quæ in duas diuisa est partes, prima montibus undiq; circumsepta, Transiluanæq; contigua. Iazyges olim erant, qui nunc Transilvani, hi & Metanastæ dicti, idest migratores, quod ex iis qui apud Mæotidæ degunt huc commigrarint. Altera Valachia protenditur inter Istrum, & Tiram usq; in Pontum, ubi nunc Moldauia est a flumine nominata, & in ora Ponti Istropolis, ac Tomi, Nasonis exilio clari. Sunt qui putent Valachos esse italicum genus, cui opinioni astipulatur Romanus sermo, qui adhuc in ea gente durat, sed adeo ex omni parte corruptus, ut uix romano homini intelligatur, nam post Getas, & Dacos romanis armis tandè domitos & subactos, Colonia Valerii Flacci auspiciis eo est deducta, unde primo Flaccia, deinde corrupta uoce Valachia dicta. Quæ ab occasu Transiluanæ contemina, ab ortu in Euxinū excurrit, a meridie abluitur Istro, a Borea, & septentrione Ruxianus attingit. Constat autem quicquid Valachiæ nomine continetur, in duas olim fuisse factiones diuisum, factionem unam Danos appellabant, alteram uero Draculas, qui cum Danis impares essent, Turcas auxilio

Danubius qui et Ister

Descriptio Valachia quæ olim Dacia uocabatur.

Transilvani

Valachia unde dicta.

quondam uocauerunt, quorum armis, Danos pene ad internitionem deleuere. Cæterum sub Galeno Dacia romano imperio est abscissa, quam Aurelianus princeps desperans posse armis recuperare, omnem eam regionem sponte prouincialibus, libereq; possidendam reliquit, abductis tamen ab ea romanis colonis, quos inter utranq; Mysiam collocauit, suamq; Daciam appellari iussit. Nostra uero tēpestare sola Cimbrica Cherionessus gens romanis cladibus notissima, Dacia uocatur, cui rex Christiernus præfuit ab hinc triennio seditione populari regno eiectus, hic Suetiā quoq; & Noruuegiam peninsulas in eodem mari obtinebat, a Ptolemæo, & antiquioribus ne quidem nominatas, quod ignotæ, atq; incertæ tunc essent. Nunc singillatim ad gentes, & nationes in Turcarū potestatē redactas accedamus. Epirotæ non illi quondam urbiū expugnatores a Pyrro Achilii filio Pyrrhidæ, deinde Epirotæ dicti, cū prius Molossi uocaretur, sed ii qui nūc sunt, degeneres, atq; agrestes, tandiu tot certaminibus Turcas sustinere, ut nunq; nō pares, sæpe superiores habiti sunt. Bulgari, qui inferiorē Mœsiā colunt non solū hodie exigua, sed etiā rudis, & pastoralis manus, semper ita cū eis tam dubia martis alea decertarūt, ut utra pars euaserit superior, ambigatur, tandè diuturni non tam belli, q̄ latrocinii tedio affecti, inquietæ libertati ociosam seruitutē prætulerunt. Serui, qui ad superiorē Mœsiā spectant, Mœsi olim appellati, nec numerosa natio, nec rebus bellicis exercitata, sed metallis effodiendis intenta, post longum annorum numerum uix tandem succubere. Nam quod in subiugā

Cimbrica Cherionessus, quæ nunc Dacia dicitur.

Epirota

Bulgari

Serui qui olim Mœsi.

da Bosna, & Rascia, quæ itidē superioris Mœsiæ sunt prouinciæ tanto conatu, tot annis, tam uaria præliorum uicissitudine laborarunt, apertum indicium est, exiguum esse, planeq; ridiculum, quicquid est, quod tantopere Christiani sibi formidandum persuadent. Adde totiens ductas, totiens inefficaces contra Valachos expeditiones, qui longissimo tempore, exiguis copiis omnem Turcarum uim, non modo sustinere, sed etiam prouocare sunt ausi, tandem intestina seditione (ut superius diximus) perciti, & mutuo inter se digladiantes, ita in Turcarum ditionem uenerunt, ut leges suas simul cum rebus, & pene libertatem retinuerint. At Moldaui, qui ad alteram Valachiam, uel quod est idem ad Mœsiam inferiorē attinent, tot clades Turcis intulerunt, ut coacti sint, non armis, sed conditionibus eos delinire, & socios, atq; amicos appellare. O egregiam potentiam, Hispanorum strenuitati, Germanorū uiribus, Gallorum opibus, Italorum uirtuti formidandam, cum qua de summa rerum agrestes Epirotæ diu contendunt, Bulgari æquo Marte sæpe confligunt, Seruii per tot annos bellum producunt, Bosnenses ancipiti fortuna pugnant, Valachi sæpe uictores factionibus decidunt, Moldaui ex æquo socii uocantur. Iactet nunc aliquis Turcarum uictorias, enumeret gentes, nationesq; ab eis subactas, dummodo intelligat magis mirandum esse, quod non uno, & leui impetu simul omnes adeo imbelles, adeo inopes & modicas nationes statim subegerint, q̄ quod post tam longi temporis decursum, tot ancipites præliorum casus cum singulis exhaustos, tandem uniuscuiusq; lassitudine, magis

Valachi.

Moldani.

Turcas nulla in re Christianis esse comparandos.

q̄ suis uiribus, uictores euaserint. Nam Tauruto, ubi tam sæpe, & sub tot ducibus nomen omne Turcicum pene est deletum, eo tempore potiti sunt, cum arx illa præsidio uacua, moenibus infirma, tormentis nudata, & a re fragmentaria inops, omnium prædæ, & direptioni patebat. At Rhodii Xysti Pontificatu, cum ab eodem hoste oppugnarent, licet numero longe impares, uirtute freti tam fortiter, tamq; alacriter barbarorum conatibus obuiam ierunt, ut uno prælio nouem millia Turcarum sint desiderata, quindecim millia uulneribus debilitata, Altero cum ingenti machinarū ui moenia urbis essent disiecta, & dissipata, magnaq; pars solo æquata, ita pugnatū est, ut nulla crepido, nullus propemodum lapis esset, quin Turcarum sanguine conspersus fuerit, atq; madefactus. Et tunc quidem libertas Rhodiana non muris, sed hominibus ut olim Sparte defensa est. Superiore uero biennio post diuturnam obsidionem, hostis tanta cum suorum strage, & occisione, ea est urbe potitus, ut aliquid fortasse gloriæ, lætitiæ certe parū, detrimenti uero plurimum senserit. Idq; ei contigit, quod Pyrho, qui cum Romanos apud Syrim fluuiū magno prælio fudisset, in recensendo post pugnam exercitu, cum strenuissimū quensq; occubuisse cerneret, dixisse fert, Peribimus haud dubie, si sic Romanos iterum uicerimus. Dicam quod sentio, si nō nobis ipsis deesse uolumus, reip. Christianæ conducit Rhodum, cum tam ingenti hostium clade, & interitu esse amissam, nam Iannissariis fere omnibus trucidatis, reliquo peditatu ueterano absumpto, quem tyrannus ille in supplementum asciscat, præter pastores,

Tauruto quomodo amissum.

Rhodiorum prælia cū Turcis, et quomodo urbs capta.

Pyrho

*Quam infelici-
ter Turca cō-
tra Sultanum
Ægyptium sæ-
pe pugnavit.*

*Ab Asiaticis
sæpe Turca
nicti et fuga-
ti.*

*Turcas nulla
in te robori
Christiano-
rum esse com-
parandos.*

& caprimulgos, habet neminē. Sed ut Europam omit-
tam) non minus infeliciter contra Sultanum Aegyptiū,
& Turcis est pugnatum, qui multas, & pudendas clades
ab eneruata illa eunchorū manu accepere, quos omnes
tandem Selynus Arabum defectione, quibus duplex do-
natiuum obtulerat, sceleri scelis cumulando de medio
sustulit, Memphi, cui nunc Cairo nomen esse aiunt, cum
uniuersa Aegypto in potestatem redacta. Ego potius
crediderim, quæ olim fuit Babylon, nūc Cairum appel-
lari, nā ex Babylone Assyriorum a Semiramide condita
quam Baldacam nunc uocant, pleriq; accolæ a finit-
imis uexati in Aegyptum commigrarunt a quibus ex-
tracta est altera Babylon urbs maxima, plures cōplexa
populos, nuperq; Sultanorum regia, hanc Cairum uerius
dixerim. Quam uero illud est faciendum, quod cum
Asiatici semper adeo imbelles sint habiti, & effœminati,
ut pene nullius unq; qui contra se arma mouisset, impe-
tum sustinuerint, in omni pugnandi genere a Romanis, a
Macedonibus, a Græcis deniq; debellati quibus Amal-
zones, aliæq; olim foeminae imperitarunt, sæpe tamen
Turcas a se fusos, fugatos, castris etiam, & impedimentis
exuere, ut omnium gentium & nationū postremi dici
debeant, qui ne illis quidem sunt pares, quos non modo
quæcunq; uirorum acies, sed etiam mulieres bellis omni-
bus superarunt. Eat nunc aliquis, Christianorum arma,
equos, milites, uirtutem, cum Turcarum squamulis, can-
teriis, latronibus, mollicie comparet, & si est impuden-
tior, præferat exiguos & laternarū laminis agglutinatos
arcus, officulisq; exasperatos calamos, ingentibus, robur

istisq; Britannorū arcibus, & sagittis, hebetes, superneq;
retulos cultros, acutis Hispanorū gladiis, uel cæsim, uel
punctim aptissime ferientibus, præustas, & pastorū ludi-
cris accommodatas fudes, ferratis, & prælongis grandis-
busq; Gallorū hastis. Et ne singula singulis componam,
quid est, quod aut inconsultius dici, aut maiore cū ca-
chinno audiri queat, quā si quis Germanorū corporū ro-
bora, etiā Romanis Mundi uictoribus sæpe formidata,
cum latronū illorū squalore & inanitate componat? si
Italorum copias omni bellandi genere, & cū omnibus
pene gentibus exercitatas imbellibus illis, & feminudis
prædonū turmis inferiores existimet? Omitto tot claris-
simos belli Duces in nullo imperatoris officio ueteribus
illis concedetes, quādoquidē in hoc cōspicitur C. Cæ-
saris celeritas, atq; industria, in illo Pompei ratio, & disci-
plina. est qui C. Marii cōsiliū, & robur, est qui Fabii pru-
dentia, & grauitatē æmulet, apud quos elūbis ille Tyrā-
nus ne lixæ quidē, aut calonis locū satis digne cōsequa-
tur. Quid autē magnū, aut difficile gentibus, quas nemo
unq; impune bello laceffit, & qui olim uictoriis uniuersum
pene terrarum orbem peragrarunt, tam inconditam
barbariem uel sustinere uel oppugnare? Quid mirum, si
infirmi a fortioribus uincuntur? temerūdi ab armatis?
egentes omni bellico apparatu, ab instructissimis? ignari
militariū artū a peritis? qui nulla rerū gestarū fiducia in
aciē prodeunt, ab iis qui omni uictoriarum genere flore-
scūt? Quis tā effœtos, & exāgues furūculos extimescat?
uix exefas macie genas, et præmortua mēbra ad cōspe-
ctū lucis pferentes, habitu ferali, et tāto pedore, macieq;

*Inter Christia-
nos reperiri
clarissimos bel-
li duces.*

*Nō magni esse
negotij Tur-
cas uincere, et
subingere.*

*Vana esse opi
nionē quæ de
Turcarum po
tētia habetur.*

*Pannonias esse
præsidio mu
niendas.*

*Bellū in Tur
carum provin
ciæ esse trās
ferendum.*

confecti, ut quod olim Scythæ nobiles illi (qui de pri
ma mundi origine, cum omni uetustate certabant, aduer
sus hoc ipsum fugitiuorum genus fecisse dicuntur) Scu
tica potius coercendi, quàm armis oppugnandi uideantur.
Ex his puto perspicuum esse, siue prospera, siue aduersa
intuemur, omnem de Turcica potentia opinionem &
inanem esse, & temere susceptam. Quod si hæc ratione
uolumus, non animi perturbatione, aniliq; sensu perpen
dere, fatebimur nihil esse tam friuolum, nihil quod mi
nus formidari oportet, quàm rumorem, qui de rebus Turci
cis circumfertur, uixq; ullum esse Christianum Principē,
ullamue Remp. quæ & armis, & disciplina militari, &
uiribus, & rebus gestis, non longe sit Turcis anteferenda.
Sed de his hætenus. Nūc qua uia, ratione, ac ordine hæc
tota expeditio sit suscipienda, & moderāda, paucis ex
plicabo. Primū omnium Pannoniæ, & quæ Pannoniis
proxima sunt, ualido præsidio muniantur, nam natura
prius est sua defendere, quàm aliena ire oppugnatum, & a
nobis antea periculum arcendum, quàm ultro aliis inferatur.
Hungari uero, si quid eis offeretur opis, non parū pro
desse possunt ad distrahēdas Turcarum uires, si non op
primendas. attriti enim diuturnis cladibus non tantum
habent exercitum, ut collatis signis sint ex composito
cum eis pugnaturi, sed per uelites, & repētinas incursio
nes non mediocre illis detrimentum, uastationemq; alla
turi. Re Pannonica in tuto collocata, & omnibus rite
paratis, in Turcas duce Christo, & uexillifero est eundū.
Nec aliquid ad uictoriam compendiosius esse potest,
quā bellum in hostile solum transferri, domiq; hostem

adoriti, & in eum mala conuertere, quæ ipsi tot annis pa
timur. Requiescant aliquando tandiu agitata, uexataq;
Christianorum regiones, & trepidatio, fuga, direptio, ac
cæteræ belli clades, in barbariem illam inuicem regeran
tur. Imitemur in causā potiori Agathoclem Siciliæ re
gem, qui a Carthaginensibus duplici prælio fractus, &
Syraculis obsessus, nec ad ferendā obsidionem satis in
structus, bellum in Africam transtulit. Mira res profe
cto, qui in sua urbe hosti impar erat, alienam bello est
adortus, & cum domestica tueri non posset, peregrina
incessit, ultro uictores persequi ausus, obsessoresq; urbis
suæ obsidere. Quo facto carthaginensium opes eo bre
ui reciderūt, ut ab iis, qui uicti fuerant, ad excidium pre
merentur. Splendidus Cornelii Scipionis factum, qui
cum Italia Punico bello ureretur, & Annibal tunc maxi
me urbis Romæ immineret exitio, ipse in Africam
exercitum transportauit, bellumq; eo auertit, unde uene
rat, & Annibalem ab Italiæ uastitate, ad sua defendenda
in Libyam redire coactum maximo prælio uicit, domi
taq; Carthagine sibi gloriam ingentem, patriæ imperiū
amplissimum comparauit. Plus semper animi est infe
renti periculū, quàm propulsanti, & aliter foris, aliter domi
bella geruntur, plerunq; latior est ad uictoriam uia, in ho
stili, quàm in proprio solo. Quippe domi hæc solæ habentur
opes, quas patria subministrat, foris sæpe eas colligis
uires, quas tecum non attuleras. Nam ad subitam illorū,
quos aggredieris, consternationem, cum circumquaq; sint
omnia perterrita, & exanimata, socii deficiunt, atq; etiam
subditi diuturni imperii odio externa auxilia circūspe
h ii

*Agathocles
rex Sicilia.*

*Scipio ab Ita
lia in Aphri
cā bellum auer
tit.*

*Utilius esse in
hostili solo quā
in patria bel
lum gerere.*

stant, adeo ut hostes suis etiam uiribus uincantur. Quod in hoc genere belli proculdubio est futurum, cum in hostium exercitu maxima pars aut Christiani sint, aut Christiani nominis studiosi, in omnem occasionem paratissimi, si queant a se iugum depellere seruitutis. hi ubi spem recuperandæ libertatis oblatam senserint, pro nobis stabunt, & conuersis in tam facinorosos dominos telis, suas ærumnas nobiscum iuxta ulciscuntur, alioquin Tyrannus ille ob morum truculentiam suis inuisor est, quæ hostibus, & capitaliori odio illum prosequuntur, qui eius ditioni subsunt, quæ qui arma contra eum ferunt. Hæc omnis expeditio tanta celeritate conficietur, ut simul audiri simus, & uestrum exercitum in Turcas adductum, & bello ardere Thraciam, & Constantinopolim obsideri, & uictoria uos potitos. Adde quod ad dignitatem famamque reip. Christianæ apud omnes gentes propagandam pertinet, non solum ad Delmatiam, Germaniamque defendendam, sed ad inferenda etiã, ubi impius Mahometes sedem fixit, arma uobis, & uires, & animũ esse. Sitque potius Constantinopolis cum uniuersa Thracia, Græcia, ac Peloponneso uictoriæ præmium, quã semiruta Mœsiorum, ac Triballorum Castella. Hæc belli gerendi ratio, & Christianã Remp. propagabit, & socios nostros tuebitur, & æternam nominis uestri gloriam proferet. Dux sunt autem expeditissimæ uix aduersus Turcas, altera per inferiorem Pannoniam, altera per Italiam, prior terrestribus copiis, posterior maritimo apparatusi accommodatior. Locus postulat, ut qui sit Pannoniæ situs, quiue populi ab initio eam habuerunt, & quid in his mutauerit

Quã celeriter in hostili patria hoc bellum confici possit.

Quibus itinere in Turcas sit eundem.

uictus, bre uiter attingamus. Fucere Pæones a græcis dicti, quos postea Romani Pannonios dixere, licet sint qui Peoniam diuersam faciant, eamque in Macedonia apud Axiam fluium locent. Duplex uero est Pannonia, superior ab occasu limites habens montem Cesium, qui eam a Noricis diuidit, Iapidix, & Carinthiæ, Austriæque propinqua, inferior, quæ ab ortu, & septentrione Danubio coniungitur. Sed Veteres Romani Pannoniam inter Illyrici prouincias numerarunt, hanc Tiberius benio domuit, cum nullus ad eam diem ausus fuisset ad Danubium arma transferre, licet sæpe insultantibus barbaris. Deinde eam longo annorum decursu Romanis Principibus subditam, exterarum gentium diuersæ nationes inuasertunt, hoc sibi quasi diuersorium, & pontem deligentes, unde facilius Roman, & uniuersam Italiam infestarent. Prima igitur fuit Gothorum irruptio, qui pauloante quam urbem occuparent, illac iter populabundi fecere. post hos Vandali, deinde Auarii, ultimo Longobardi, ex Scandauia Oceani insula profecti omnem eam regionem uexauere. Quibus discedentibus Huni successere ex Sarmatia Europæa egressi, ab his Hungari, quasi Huneri appellati, de quibus Procopius sic ait. apud Mœotidem Cimmerici habitant antiquitus nominati, nunc autem Huni. Sed quanquã Hungaria esse uideatur, quæ olim fuit Pannonia, tamen nec Hungaria Pannoniæ fines implet, neque illa tam late olim patuit, quæ hodie Hungaria. Etenim Sclauu eam Delmatix partem incolentes quam mons Adrius a mari separat, item Illyrici, qui

Pannonia diuisio, et qui populi eam olim occuparunt.

Hungariã non eosdem habere limites, quos olim habuit Pannonia.

*Hungaria
quos nunc
limites ha
beat.*

*De Hungaro
rum origine
diferfas esse
opiniones.*

Bosnenses, licet de Bosna alii alia sentiant. Triballi qui Bulgari, qui Mœssi, qui Seruii, Daci, qui Valachi, Iazides, qui Transilvani, Valeriæ populi, qui Croati, Amantini, qui olim Abâtes, magna ex parte Hungaricæ ditioni parent, aut patrum memoria paruerunt. Patetq; imperium gentis multo latius, quã terræ nomen, que a Leuca flumine inferiorem Pannoniam complexa, ultra Danubium Sarmatiam attingit, eamq; regionem sibi uendicat, quã Gepidæ, & Daci olim tenuerunt. Huius prouinciæ ciuitates a priscis non referuntur, quod uicatim potius habitent, stramineisq; mapalibus, sed gentes duntaxat, & conuentus. Hodie uero limites habet Hungaria ad occasum Austriam, & Boemiam, ad meridiem Illyrici partem, quæ Adriatico est pelago obuersa, ad orientem solem Seruiam, nunc Sagoriam uocant, ad arctum, & Boream, Poloniam, Moscouiamq;. Sed licet ab Hunis Hungaros emanasse frequens sit opinio, non desunt tamen qui affirmant ad Riphæos montes Hungaros olim sedes habuisse, qui Scythica lingua Montani nominentur. Alii tradunt eos ex insulis germanicis profectos, nunc id mare Baltheum uulgo uocant, adeo qui hæc literis commendarunt, & inter se, & ab aliis dissident. Mirum quanta bonarum artium obliuio per id tempus mortalium animis obrepleat, ut ne in Pontificibus quidem, cæterisque principibus quicquam elucesceret, quod ad bene, honesteq; uiuendum iurare posset, stupor, & amentia quædam, morumq; corruptela hominum animos inuaserat. Cæterum non tam uita tunc male culta, quã rerum gestarum memoria inculte, ac perplexè literarum monumentis est tradita, ut authoribus

illius sæculi nihil minus curæ fuisse appareat, quã ut in his quæ scriberentur sibi met ipsis constarent. Nos ad Hunos reuertamur, quæ gens fuit ferox, humaniq; cruoris sitiens, in prælio aut uincere solita, aut in uestigio mori. Hi Mandulo & Suptero ducibus Pannoniam irrupentes, Gothorum gentem bello adorti, qui circa Istrum agitabant, multis fatigatos præliis uestigales fecere. Inde Burgundiones (ut Pliniano uerbo utar) magnis uiribus inuaserunt, fuit illud bellum Hunis ab initio felix, uerum Burgundii suis opibus diffisi ad diuina confugiunt remedia humanis potiora, & Christi fidem populariter complexi Hunis audacius conflagunt. Fuit res Burgundica multo superior, uiceruntq; egregie, qui uinci consueuerant. Burgundios autem annumerant inter Vandalos Germaniæ populos a flumine, quem accolunt sic dictos, qui postea uniuersi una cum Vandalis in Galliam commigrarunt. Tacitus Burgundiorum nomen factum existimat, quod Vandali a Drufo, & Tiberio uicti, uicatim habitare coacti, id nomen a simili incolatu sortiti sunt, quoniam burgos illi uicos appellat. Huni, qui prælio superfuere, terram unde profecti sunt, afflictæ sibi fortunæ conscii repetunt. Nec multo postea Atyla Manduli filius arma Hunica longe, lateq; circumtulit sub Arcto, & Aquilone, eratq; nomen uiri omnibus gentibus formidolosum toto fere septentrione subacto. Qui ad propagandum imperium intentus curam Pannoniæ fratri Budæ (unde oppido nomen) delegauit, ipse cum copiis in Galliam profectus Aurelianum obsedit, pluribusq; uictoriis potitus, tandem apud campos Catalanenses collatis

*Hunorum mo
res, et quomo
do Pannoniam
occuparunt.*

*Burgundij
Hunorum ui
ctores qui po
stea in Galliã
comigrarunt.*

*Atyla res ge
stæ, et quas ex
peditiones su
sceperit.*

signis cum hostibus concurrere singulari clade afficitur. Quia tanto accepto incommodo in Pannoniam reuersus fratrem Budam affectati regni suspectum de medio sustulit. Ipse Thraciam, Moesiam, Illyricum foede populatus iam Byzantio incumberebat, cum praelio uno a Theodosii ducibus superatus alio cogitatus suos conuertit. eius enim fuit Atyla ingenii, ut nunquam minus quiesceret, quam cum uictus erat. Exercitum itaque summa ope reparat, redintegratisque uiribus, et ualidis auctus copiis in Italiam subito belli impetum transtulit, atque itinere per Illyricum facto, Aquileiam triennio obsedit, quae urbs est in maritima Carnorum ora, latina colonia, barbaris Italiae incumbentibus opposita. Sed eam Atyla non expugnatam a solo diruit, cuius copiae Italiam fere totam caede, incendioque deuastarunt. Gens immanis, & truculenta, quippe quae nec ab esu quidem carnis humanae creditur abstinuisse, unde Androphagi appellati. Haec tam abhorrendi ritus opinio tanta formidine ab initio omnem sexum, ac aetatem corripuit, ut non libertas, sed uita etiam prodeplorata haberetur. Longeque maior terror popularium animos percussit, quam fuerit in omnibus Gallicis bellis, quippe cum Gallis de libertate pugnatum est, cum Hunis de uita futura erat dimicatio. illi etsi feroces, tamen erant pietatis minime expertes, hi non pietatis solum, sed omnis etiam humani iuris contemptores habebantur. Deus affuit populo suo, & tantarum calamitatum misertus, clementissimos oculos in nos conuertit, quo auxiliante, Atyla a Leone Summo Pontifice delinitus, bellum, & quae bello coeperat, sponte dimisit, libertate omnibus, quos subiu-

Aquileia ab Atyla expugnata, et ab eius copijs Italia pene tota deuastata.

A Leone primo Atyla delinitus Pannoniam repetit.

gauerat, restituta. Rogatus deinde a domesticis, quid causae fuerit, quod clarissimam tam facile unius precibus uictoriam condonasset, respondisse fertur, oportuisse sic fieri, quando medio sermone duo sibi uisus essent dextra, leuaque uiri augustiore habitu pro Pontifice stare, qui strictum sibi ferrum intenderent, nisi illius dicto obtemperaret. Atyla itaque cum uictore exercitu in Pannoniam reuersus, cum Idilconis nuptiis, quam matrimonio duxerat, largius se uino, & omnifariam crapula ingurgitasset, profluuio sanguinis dormiens extinctus est. Hunorum opes cum Atyla non quidem extinctae sunt, sed tamen collapsae, & admodum immixtae, siquidem duobus eius filiis de principatu certantibus, Adalerius uictoria, & regno potitus est, Chabias alter frater, praelio uictus Constantinopolim aufugit. Pars eius exercitus inter Iazyges, ubi nunc Transilvania, sedes locarunt, Zetel se nominantes, latine Siculi dicuntur, ubi usque in hunc diem perseverant suis utentes legibus. Sic Atylae posteritas uariis agitata casibus inter fortunae flatus, & refluxus tricenis fere annis Pannoniam obtinuit. Interea Carolus imperator qui a rerum gestarum magnitudine cognomen magni sibi peperit, Boios in deditionem receptis, qui relicta Italia Noricorum regionem incolebant (hos Bauaros aetas nostra uocat) bellum in Sclauos Istri accolae transtulit. gens aetate una perdomita est, mox Hunos terrestri, naualique praelio, maiori conatu est aggressus, & ne illati praelii causa ignoraretur, toto triduo supplicari, Christianoque ritu sacra fieri iussit, aperto campo. Huius ancipiti terrore perculsi insulam occupant ad

De Atyla morte, et eius posteritate.

Carolus Imperator Sclauos, et Boios domuit.

*Novi Huni
qui Hungaria
invaserunt.*

*Hungari reip.
christiana quã
fuerint utiles.*

*Expeditiss. con
tra Turcas
iter per Hun
gariam.*

Rhabe hostiũ munitissimam. Gallus hostes persecutus, factaq; pugnandi copia congregari ausos insigni clade affecit, ac mox deditione facta, perhumane & clemẽter accepit. Sub id tẽpus Hunorum alia manus finibus egressa, cõtra consãguineos suos duce quodã nomine Herpad, in extrema Pannonia bellum movit, qui Zuta hostium rege, cum magna exercitus parte occiso, regnum uictor obtinuit. Sunt qui Hungaros ex inferiori Pannonia eiektos existiment, continetq; novos Hunos in eiektorum appellatione transisse, Hungarosq; pro Hunis dictos. Vt cunq; se res habeat, constat Hungaros artium fere omnium esse indociles, præterq; militaris, quam naturæ ferocia ita exercent, ut ne per brumã quidem uacẽt. fero x hominum genus, & in bello ualidũ, equestri tamen prælio magis q; pedestri idoneum. Hi magno adiuuẽto Christianæ reip. tuendæ contra barbaros sæpe fuere, nullaq; gens Christiani nominis magis Turcarum arma exercuit, nulla ab his magis exercita est, adeo paribus animis, uarioq; euentu est semper utrinq; pugnatum. Pannonia itaq; (ut eo unde digressi fuimus reuertamur) ex omnibus regionibus ad id negotii est aptissima, tũ quod Turcis finitima, ut pote quam ab illis Danubius separat, tum quod Pannonii eodem prope utuntur pugnãdi genere, quo Turcæ, suntq; quotidianis fere præliis aduersus eos exercitati. Ab ipsa uero urbe Buda, quod est totius regni caput, Constantinopolim usq; superato Danubio per campestrẽ planitiẽ adeo apertum patet iter, & expeditum, ut ne carpentis quidem, & plaustris ullum offeratur impedimentum. Et quoniã ualidissima

classis instruenda est, atq; scorpionũ, catapultarũ omniq; tormentorum genere egregie munienda, tũ ut præsidio sit oræ maritimæ, & insulis, quæ adhuc nomen Christianum gerunt, tum ut nauali simul dimicatione cum hoste decernamus, qui uno est, & eodem tẽpore terrã, mariq; inuadendus, ut ancipiti periculo, belloq; distractus, non tam de prælio cogitet, q; de fuga. Traducẽdæ sunt Italicæ copię ex portu Brundusino Dyrrachium, quæ est ciuitas litoralis Epiri, Epidamnus olim dicta, sed nunc a Chersonesso, ubi sita est, Dyrrachii nomen habet. Licet etiam Seniam, quæ est maritima Delmatice ciuitas, nunc Segnia appellata, breuissimo itinere transmittant Pannoniam petaturi. nec est illud minus expeditum iter, per Flamonẽ, quæ ciuitas hodie flumen uocatur. In primis uero ea classe recuperanda est Peloponnesus, regnũ profecto ab heroicis usq; temporibus rerum gestarum gloria celeberrimũ. Et in Lecheum, & Ceneam duos nobilissimos Peloponnesi portus, eosdemq; a mari Aegeo, ac Ionio nauigantibus maxime opportunos omnis noister equitatus, ac peditatus exponendus. Eademq; celebritate in Isthmum contendendum, quem Byzanti imperatores, cum iam Turcæ toti græciæ imminerent, frustra muro cingere sũt aggressi, ut olim plures licet inefficaci conatu eum perfodere tentarunt. Vnde Phocidem, & Bæotiam petentibus occurret mons ille nobilitatus fabulis Poetarum Cytheron, cui hac tempestate Caridion est nomen. Corinthiorum autem regio post Isthmum primo se offert, ubi Corinthus ciuitas, quæ & Ephyrã dicebatur, & Acrocorinthus, & Heliopolis ob solis siccit

*Valida classis
a Christianis
instruenda.*

*Copiæ italicæ
qua nauigatio
ne traducẽda.*

*De Pelopon-
neso, et Isthmo
recuperandis.*

*Caridius mons
olim Cytheron.*

Ephyre.

*Quanta erit
totius Græciæ
gratulatio ex
Christianorum
aduentu.*

*Impensa magni-
tudo Christiano-
nos ab hac ex-
peditione non
deterreat.*

*Quanta como-
da Christianis
ex hac victo-
ria sint even-
tura.*

tatem. Vix autem Epirum ingrediemini, uidebitis Græciam omnem gratulatum concurrentem, aliudque nihil molientem, quam ultionem in Turcas diurnæ, acerbæque seruitutis. Consequentur deinceps omnes finitimi populi, ferociore ipsa calamitate facti, & qui in euersis urbibus sedent, & qui tetra, intolerabilique seruitute pressi nunc coguntur, licet inuiti, contra Christianos bellum gerere. Et cunctamini adhuc felicia mouere signa, ultroque scelestissimum hostem inuadere, qui nefariâ Christianæ reip. inolitur cladem, qui uestris urbibus ferrum, & flammam intentat, qui Christianum nomen delere assidue cogitat. Nec impensæ magnitudo uos deterreat, nã si uultis meminisse quot thesauri riuos, per hos annos exhaueritis in bellis istis funestissimis inter uos apud Belgas, & Cymbros, & Insubres gestis, inuenietis præsentem impensam adeo paruam, adeoque exiguam, ut in comparisonem non cadat. Depromite in tanta necessitate opes, diuitiasque uestras, patefacite cuncta æraria, & publica, & priuata, Thesaurosque quos prius ob intestina bella ingentes, innumerisque effudistis, in omne genus militum dispergite. Quorum iampridem si uel minimam partem ad reip. Christianæ defensionem, & religionis tutelam contulissetis, Turcæ qui nunc & Italiam, & Italiæ proxima quæque terrore complent, non modo ex Pannonia, & Delmatia, sed ex omni prorsus Europa turpissime essent, foedissimeque deiectioni, eisque iam foret potius de suis latrociniiis desperandum, quàm uobis de imperio dimicandum. Quod si honestatis ratio, cultusque diuini obseruantia non eam uim habet,

ut sua uos sponte ad res pulcherrimas, maximasque allicere possit, præstet id saltem utilitatis magnitudo. Videmus nullas esse reconditas adeo, longissimeque positas, atque remotas regiones, quas per summa terræ, marisque pericula comparandarum operum gratia mortales petere non consueuerint. Quâto maior uestra futura est, quanto cumulatior, gloriosiorque utilitas, cum quicquid est auri, atque argenti a nefandissimis prædonibus ex tot manibus, & præda congestum, quicquid opum ex spoliis totius pene humani generis cumulatam, id breui sitis habituri, & quæcumque in Europa, atque Asia per insidias, & latrocinia his tot iam sæculis hostes occuparunt, ea omnia uno, alteroue prælio uestræ ditioni adiecturi. Huius insuper luctuosissimi belli periculo, metuque soluti, pacatissimam uitam, tranquillitatemque perpetuam, cum imperio uestro, tum Christianis omnibus parituri. Quæ ut assequi possimus, non satis est eos pugna superare, exterminandi sunt ex tota Europa, & in Mysiam, atque desertam Asiæ, ad pristina maiorum suorum latrocinia relegandi. Qui quâdiu in Europa se continebunt, non uos unquam quiescere patientur, neque finitimos calamitatibus, & ærariis premere desinent. ex Europa eliminati, parum admodum intra Asiæ uastitates tuebare poterunt. Licet enim Asia, quæ a reliquis partibus Tanai, & Nilo, & Bosphoro Thracio discernitur, olim fuerit opulentissima, & coloniis græcis frequens, præsertim minor illa, quæ mediteraneo mari nostro cincta Phrygiæ, ac Lycia terminatur, tamen Tomyrides cognomèto Tamberlanus de quo superius plura, uniuersam Asiã ab Euphrate ad Hellepontis fauces, atque a Phoenicis, & Syriæ tractu ad

Turcas ex tota Europa esse exterminandos.

Tota Asia ad quantam solitudinem sit redacta.

*Tartarorum
origo, institu-
tio, et imperii
propagatio.*

*Canguisca pri-
mus Tartaro-
rum rex eiusq;
in bellis suc-
cessus.*

*Canguisca mo-
riens quomo-
do sit filios ad
concordiã hor-
tatus.*

Damascum usq; populis spoliavit. Ad eamq; solitudi-
nem redegit, ut hoc etiam tempore innumeræ urbes, &
oppida sine ullo humano cultu inueniantur. Ast Tartari,
(Tactaros Plinius uocat) a Borysthene amne, usq; ad
Imaum montem, qui Scythiam uniuersam interfecat,
ad septentrionalẽ Indiam portecti, quicquid terræ iacet
inter Hyrcanum mare, & ultimam, damnatamq; frigori-
bus plagam occuparunt. Et quoniam Tartarorum men-
tio incidit, qui hominum hi sint, qui mores, & ritus gen-
tis, quæ imperii origo propagatione fuerit, strictim ex-
plicabo. Non sunt hi Scythicum genus ut nonnulli autũ
mant, sed Europæum in Taurica Chersonesso a Plinio
positi. Ferus his ab initio cultus, sine moribus, sine lege,
sine ulla uiuendi disciplina, mox gens ipsa in plures ue-
lut tribus diuisa, coepit sub ducibus agitare, penes quos
erat totius rei summa. Canguisca oraculo quodam, pri-
mus est rex ab his creatus, qui a sui principatus initio ma-
lorum Dæmonũ cultus abrogauit, edictoq; præcepit, ut
tota gens Deum Opt. Max. coleret, cuius prouidentia re-
gnum credi uoluit a se receptũ. hic primus fines patrios
egressus in Scythiam cũ exercitu penetrauit finitimosq;
Scythas bello subegit, deinde remotiores populos, &
bellis bella ferendo, ac studio propagandi imperii ad po-
pulos occasui expositos belli impetum conuertit, usq;
ad Caspium mare progressus, in medioq; uictoriæ cursu
moriens duodecim filiis regnum reliquit. Quos ille, cum
sub ipsum tempus mortis ad concordiam hortaretur
iussit, ut duodecim sagittas, quisq; suam, in unum fasci-
culũ colligarent, singuliq; in orbẽ experirentur, possent

ne fascem infringere, cum res ab omnibus frustra tentata
esset, tam firmum, inquit, erit uestrum imperium filii, si
in eo tuendo concordēs eritis, contra fragile, & hostium
iniuriæ obnoxium, si soluto animorum consensu dissi-
debitis, ceu si fasciculus iste soluatur, infirma erit sagitta/
rũ quælibet, ac cuiq; uestrũ facile frangibilis. Hoccota,
qui omnium maximus erat natu, & ob eam rem cæteris
facile cedentibus, rex post patris interitũ est designatus,
Asiã inuasurus, Caspias portas, siue (ut alii uolunt) Cau-
caseas, primo accessu coepit. deinde in alterum uelut
orbem egressus, cum Asiam facile subiugari posse intel-
ligeret, tres filios in totidem orbis partes cũ tribus exer-
citibus ad bellum mittit. Iachis ad occidentem Solẽ ire
iussus, Batho ad Septentrionem flexit, Tagladais ad me-
ridiem est profectus. Ipse cum opulentissimo exercitu
circuniecitas gentes ad ortum Solis bello aggressus, ce-
lerrimo uictoriæ cursu Cathaium usq; extensione facta,
longe, lateq; imperii fines propagauit, & in Cathaio, qui
locus multas complectitur gentes, inter Imaum, & Laxar
rem fluuium, situs sedem sibi constituit. Tagladais natu
minimus aduersum Aethiopus arma promouit, infelix
tamen eius fuit militia, uictus prælio ab Aethiopibus
partem non paruam amisit copiarum, deinde ad occi-
dentem Solem profectus reliquias sui exercitus una cum
fratre Iachide iunxit, qui res Turcarum circa Persidem,
Assyriam, Mesopotamiam uehementer afflixerat. Cele-
brior Bathonis uictoria, qui Goniata Turcarum rege in-
genti prælio uicto, breui omne ipsius gentis regnũ armis
domuit secundum eam pugnam, qua Batho Turcarum

opes maxime attriuerat, Omaniā inuasit, Omanosq; (hodie Comanos uocant) magno prælio superauit, qui & ipsi Europæi prope Roxolanos antiquitus degebāt. uerum postea in Asiā cōmeantes, Iberos, Albanos, proximalq; his nationes armis expulerunt, tandem & ipsi a Tartaris eiecti, in Pannoniam fuga deferuntur, a Bela Pannoniæ rege in regni partem recepti. At Batho Omaniā subacta, eodem uictoriæ cursu, uicinos accolas Roxolanos, Gazeos, Polonos est populatus, & demum Comanorum uestigia secutus in Pannoniam processit, quam totam triennio cæde, incendiisq; deuastauit, plerisq; Comanorum ab eo ultra Istrum oppressis. Sed post tot insignes res gestas in Germaniā demū deflectens, Drauumq; superare adortus, rapidissimum amnem primus omnium temere ingressus, fluminis impetu, & uiolentia uictus, mortē occubuit. Tartari rege amisso eas repetunt terras, quas bello suas fecerāt. in his postea gentibus Bathonis filii late imperitauerunt, Canguiscam omnes ex successione principes, a primo rege appellati. & hæc sunt memorabiles illæ Tartarorum expeditiones, quorum pleriq; nostra memoria inter Borysthenem, & Mœotidem campos habitant inaccessos, cū aqua, tum frugibus, testisq; ac omnibus necessariis carentes, pecore tantū abundant, septemq; agunt sub principibus quos Cæsares appellant. ex his unus lituanis, Rutenisq; uicinior, ac nifestior, Cæsar Caphensis dicitur, quod prope Caphā loca teneat, est id castellam iuxta mare in Taurica Chersoneso munitissimum, Theodosia a ueteribus appellatum, ditioris olim Genuensium, nunc Turcarum. Mores autem, & ritus

*Tartari que
loca nunc incolunt
et sub quibus
ducibus
gant.*

gentis sunt hi fere. Simpliciter Deum Opt. Max. colunt, ad cuius prouidentiam omnia referunt, nec ieiunia ulla habent, nec sacrorū ceremonias, nullisq; utuntur precibus, cū quid a deo impetratū uolunt. Venerē quoquomodo exercere, neq; probro, neq; uitio dat, ex rapto plurimū uiuunt. si hæc desunt, uenatu, equino, bubuloq; lacte uictitant, uescuntur, & equina carne, sed nec humana quidem abstinent. fallax ingeniū. uinū cupidissime potant, si fiat copia, bibunt & humanum cruorem, pediculos esitant. arte magis q̄ uiribus pugnat, gladio utuntur brachiali longitudine, ab una parte fastigiato, corio se tegunt, aut laminis ferreis. equites agiles, sagittandiq; scientissimi, pedes inutiles, & insigni tarditate. Gens in præliis, & rebus gerendis solers, ad omnia momenta rerum, imperiūq; obeundū præsto, nec fuga apud eos turpis, si conducibilis sit, aut necessaria. turmatim pugna capessunt, turmatim fugiunt. Vulnifico sagittarū iectu sequentē hostem a tergo conficiunt, inde prementium paucitatē conspicati subito in pugna redeunt, ac tum maxime uincunt, cū uicti creduntur. Aliena appetunt, negligunt sua, sub tentoriis in aperto agitant, & multo libentius, quā in oppidis, aut urbibus. a re bellica feriat, aut uenantur, aut se luctando exercēt. Veritatis studiosissimi, nihil tam scelestū tamq; capitale admittunt, quod ex postulati non sponte fateant. hæc in literas misisse nō fuit ab re alienū, ut gētis minus alioquin notæ & origo, & uita sit cognitu facilior. Vbi uero tā multa fuerunt regna, cū quorū singulis Romana resp. multum, diuq; luctata est, tanta patet uastitas, & solitudo, ut rebus quas illic gestas legimus, fides omnis

*Tartarorum
qui mores que
ne sit militia.*

*De Tartarorum
vita
qui que
sunt*

*De Tartarorum
vita
qui que
sunt*

*Prouinciarum
Asiæ quanta
sit uastitas, et
solitudo.*

*De Troade, et eius provin-
cijs quæ iam sunt desolata.*

*Quæ sit in Europa solitudo in Turcarum provin-
cijs.*

Macedonia.

Thracia.

abrogetur, dū quisq; querit, quæ tam ualida in Asia fuerint uires, quæ sine Scipione Africano frangi, debilitari nequierint, Quæ nā fuerint illæ in ponto. xxii. gentes, & nationes linguis, & moribus diuersæ, quibus Mithridates sine interprete responsa dederit. Et ubi illud in eodē Ponto robur, quod Romani desperarint ab alio, quā Pompeio domari posse. In Troadē uero desiderantur illi Phryges.

Quos neq; Tydides, nec Larisseus Achilles, Non anni domuere decem, non mille carinæ.

Rarissimiq; apparent Lycii, Paphlagones, Carii quorū olim auxiliis.

Victoria Graium Hæsit, & in decimum uestigia rettulit annum.

Cum per tā longe, lateq; patens terrarū spaciū tot gentibus, tot populis, tot regibus prius inclytū, Turcarū una sit & lingua, & natio, & ea quidē modica, & infrequens, atā exiguis, obscurisq; pfecta originibus, ut de his adhuc ambigat. Nec est ab Asiæ solitudine multo dispar status regionū, quas a Christianis ademptas in Europa Turca possidet, ubiq; ingens desolatio, & hominū paucitas, rari omnino illic Græci, lōge rariores Bulgari, nec multo plures Bosnenses, Seruii, Epirotæ. Macedonū uero res quis nō fabulosas putet, cū nullū in Macedonia uideat illius quæ olim feitur, magnitudinis monumentū. Nec in Thracia, ubi ob ferociā, & armorum usum Mars olim natus credit, eamq; Euripides domiciliū Martis appellat, ullū nunc extat peritiæ militaris indicium. Quæ omnia ideo a me sunt altius repetita, ut non ex ea, quæ olim fuit, sed

ex hac quæ nunc est rerum, atq; hominum, conditione sciamus quantū timere Turcas oporteat. Eorumq; uires non ex uetere illa urbiū celebritate, populorūq; frequentia, sed ex præsentī desolatione, ac solitudine metiamur. Sed licet semper Asiatici habiti fuerint molles, & enervati, cum tamen eo res sit adducta, ut ex nostris dissensionibus, atq; intestinis odiis tam imbellis, & ignauus hostis, tantā Europæ deuastandæ occasionem sibi sumpserit, ut iam ab eo, nihil nobis sit securū, nihil tutum, nihil non formidolosum, tempestiue languenti, & semianimi Christianæ reip. prouidendum est, ne si secus factum fuerit, nihil nobis sit integrum prouidere. nam ut in ægio, & ualde effoeto corpore, quicquid negligitur, pro mora, mors est, ita huic malo nisi celerime occurratur, frustra postea occurratur. Res omnis est in cardine, & ut periculum in negligentia maximum, & manifestissimum, ita totum rei gerendæ pondus, & omnis uictoria est in celeritate collocata. Vos igitur o Christiani Principes reconciliatis uoluntatibus ad eam rem paribus uotis defendendam accurrite, in qua par esse debet apud omnes studium, & cogitatio. Nulla impensæ moles, nullum bellicæ fortunæ periculum, uos ab hoc opere auertat, in quo posita est, & constituta religionis tutela, & Christianæ reip. salus, cū incremento uestri nominis, gloriæq; & accessione imperii, fortunarumq; uestrarum maxima. Si Camillus tot laudibus esset, quod uexilla olim a Gallicis erepta in patriā rettulerit, si Scipio Africanus, quod Annibalem ab Italiæ uastitate auerterit, si alter Africanus, quod duas ciuitates Romano impio inimicissimas,

Tempestiue Christianæ Reip. esse succurrendum.

Exhortatur Christianos ad hoc bellum suscipiendum.

Carthaginem, ac Numantiam deleuerit, si Marius, quod Cymbrorum furorem edomuerit, quo ardore, quo studio uos postera omnis ætas celebrabit, qui purissima Iesu christi delubra, qui aras, qui tēpla. Mahometica fœditate prohibueritis, quorūq; opera tota Christiana resp. ex flamma, ex ferro, ex mediis impiorū faucibus fuerit erepta. Hæc uobis laus debetur, quæ uigebit memoria sæculorū sempiterna, quā posteritas alet, quā æternitas omnis intuebitur. Ite igitur alacres, & in barbaram illam, ignobilem, abiectamq; nationem, uictrices copias conuertite. Tuq; in primis Magnanime Pont. immensæ, ac sacrosanctæ amplitudinis tuæ æquales spiritus concipias, accingere armis iustitiæ, tegere pietatis clypeo, cape fortitudinis gladiū, & ut cecinit Dauid, Cadant a late re tuo mille, & decem millia a dexteris tuis. Christianam remp. quæ iam non labascit solum, sed labitur potius, ac perit funditus, a tot ærumnis, calamitatibusq; eripe. Nos diutius flagellari acerbissimis impiorum, amarissimisq; uerberibus non minus est perniciosum, ac funestū, q̄ indignum, & ignominiosum in primis. Dirumpamus tandem (ut idem hortatur Propheta) uincula eorum, & proiciamus a nobis iugum ipsorum. Scis te non tibi soli natum esse, sed multo magis immortalī humani generis redemptori Christo Iesu, qui per Hieremiā populo suo ita pollicetur. Conuertā iustū eorū in gaudiū, & consolabor eos, & lætificabo a dolore. Noli pati diutius ærumnosam, afflictamq; ciuitatē nostra uel desidia, uel diffidio pessundari. Vides omnes Italiæ principes, ac Resp. tecū cōsentire, uel oēs potius tibi obsequi,

Pontificem ad hanc expeditionem hortatur.

& tua esse in potestate. Alii amicitia, alii societate, alii clientelis ita uincti, ut nihil malint, q̄ quod tibi gratum, incundumq; fore aduertunt. Et ne ad tantam belli molem sustinendam pecuniaria tibi subsidia desint, Amplissimus pater Cardinalis Armellinus tui ærarij Cultos solertissimus, idemq; Quæstor integerrimus est curaturus, Cuius consilium in prouidendo, perseverantiam in agendo, celeritatem in perficiendo, quis satis dignis laudibus efficit. Hic iam pridem totus ardet, & Charitatis facibus inflammatur ad Christianā remp. tuendā propugnandamq;. Pro cuius amplitudine non modo uniuersas opes, thesaurosq; æquo animo est erogaturus, sed sanguinem quoq; effundere, & extremum capitis discrimen adire non formidat. Plures quoq; alii sanctitati tuæ ad id bellum proficiscenti sunt affuturi, eiusdē laudis æmuli, ac sectatores. Quorum præsidio munitus, ut uigilantissimus pastor, qui (sicut tradit Euangelista) dat animam suam, pro ouibus suis, beluas illas teterrimas tot annos Christianorum, hoc est, tui gregis cruore, & cædibus depastas, totiq; Christiano nomini, & præcipue sedi tuæ sanctissimæ rabidis faucibus inhiantes, baculo isto diuinæ potestatis, uelut Herculeæ Claua abigas, & contundas. Nec sis contentus numerum ouium, quasi per manus tibi traditarum conseruare, sed restituti, atq; adeo aucti gregis decus, & gloriam tibi comparare, ut omne cœlum gaudio repleatur non una, atq; altera oue inuenta, sed innumeris, & pene infinitis, quæ a recto dominici ouilis itinere, uel abductæ fuerant, uel aberrant. Hæ tuæ sunt partes, tuam uicinis, tua industria

Ampliss. Pater Card. Armellinus.

Quæ sint summi Pont. partes et quid ab eo expectetur.

*Ceteros Chri-
stianos princi-
pes ad hoc bel-
lum inflammat.*

*In bello, pro
parte iustiore
stare victoria.*

amissas Vrbes ex Turcarum manibus eripere, barbaricū
Iugum a Christianorum cervicibus repellere, imminētia
Sacrosanctæ Reip. pericula propulsare, Apostolicæ se-
dis dignitatem tueri, Christianos omnes iniuria, & malefi-
cio prohibere. At uos cæteri Christianæ pietatis asser-
tores persequamini (ut hortatur Apostolus) inimicos
Crucis, quorum finis interitus est, induite personam pu-
blicam, exuite priuatam, & uno consensu descendite ad
Remp. Christianam capessendam, nec præter religionis
pietate aliud quicquid spectetis. Huc oculos, animos, huc
cogitatus, studiumque omnia conuertite, Nolite pati tan-
tam pestem latius serpere, diutiusque inualescere. Tyran-
num illum graui, eodemque celerrimo supplicio mul-
tate, qui omnem Christianorum statum non labefactare
solum, sed cæde, incendiisque uastare non desinit. Proster-
nite, percutite, affligite, mactate teterrimam, & rabiosissi-
mam istam Christianum sanguinem immodice sitientē
bestiam. Si prisca annalibus didicimus hos semper suc-
cubuisse, qui foedus rumpere, ius foederalium uiolare, bel-
lum contra fas, æquumque indicere ausi sint, quæ unquam
certior fuit uictoria, qui exploratio belli euentus, no-
biscum est fides, cum illis perfidia, hinc pudor, illinc im-
pudentia, hinc honestas, illinc turpitudine, hinc constantia,
illinc furor, denique hinc religio, pietas, uirtus, illinc su-
perstitio, impietas, uitium decertabunt. Hoc milite Chri-
stianam remp. qua pene interierat, uitali aura fouete, hoc
eam in pristinam libertatem, dignitatemque uendicate.
Incipiant uestro ductu, & pulcherrimis rebus gestis spes
Christianæ uictoriæ florescere, & exoptati, concupitumque

triumphi per omnium uirtutum genera ueluti repube-
scere. Quæ spolia tam opima, quæ ouatio, qui arcus,
quæ splendidiora trophæa, quam innocuam, & sanctissimam
Hierosolymam iacentem erigere, uentem sustinere, affli-
ctam recreare, & in pristinam possessionem ueteris digni-
tatis, & imperii restituere. Hoc illud est certamen, de quo
scribit Paulus. Qui legitime certauerit coronabitur. Eia
agite huic expeditioni tam necessariæ, tamque gloriosæ
pro uestra & pietate, & amplitudine mentem, animumque
intendite, & uel ultionis in Turcas, uel grati animi erga
deum ratione ducti, enses illum, quem diu, multumque
in mutuas clades distrinxistis, in sceleratissimos Christia-
ni nominis hostes acuatis, & cruentetis. Sic breui per il-
lustres uictorias, & pulcherrima trophæa Christiana resp.
amplificata, uos assidue splendidiore reddet. Nec solū
Europæ legem imponetis, sed & Libyæ, Scythiæ la-
tissima regna & Persidis flumina, & Nili hostia uestræ
ditioni parebunt. Ac demum, quod uaticinatur Euange-
lista. Videbit omnis caro salutare Dei, nec modo tot po-
puli ex tam diuturna seruitute recepti, sed Deus etiam
ipse uestra constantia, pietateque delectatus, uos & uiuos
speciosissimis triumphis, & mortuos æterna beatitudine
decorabit.

F I N I S.

*Epilogus ad
omnes Chri-
stianos princi-
pes.*

HIERONYMI BALBI EPISCOPI
GVRCENSIS AD ILLUSTRISSIMUM
Comitem Gabrielem Salamancham Supremum
Serenissimi Principis Ferdinandi Cancellarium
EPISTOLA.

Mihi animo uolenti, cuiam potissimum bellum de Rebus Turcicis a me nuper confectum dedicarem, nemo hac lucubratione uisus est dignior Ferdinando Principe omnium, quos nostra tulit ætas, & optimo, & clarissimo, in quo splendidissime relucescunt ea cuncta ornamenta, quæ in sublimem & magnanimum Heroem possunt cadere. Quid enim memorem, quæ in aggrediendis rebus sit prudens, in sustinendis perseverans, in perficiendis accuratus, quid ne referam excellens, ac prope diuinum eius ingenium, quod nunquam potuit aut rerum magnitudine superari, aut uarietate confundi, aut multitudine obrui, sed licet in eo summa sint omnia, duo tamen præcipue admirationi habentur, alterum quod nouam illam Hæresim, quæ indies, magis, magisque inualecebat, mirum in modum coercuit, alterum quod impetum Turcarum quo minus in intima Germaniæ uiscera penetrarent, magna sua cum laude, gloriaque compescuit. ob utrumque uero tibi uir Clarissime proxima laus debetur, qui & ad bellum contra sæuissimos Turcas suscipiendum, & ad Christianam pietatem aduersus tot errorum monstra propugnandam, Ferdinandum hortari, stimulare, accedere nunquam cessas. Felix ille quidem te huiusmodi consiliario, & moderatore, tu quoque

felix, ad quem tantus Princeps ita omnia defert, ut nihil decemat nisi te consulente, nihil aggrediatur nisi te approbante, eoque loco habet, quo Nestor olim ab Agamemnone habitus est. Id uero utrumque uestrum apprime gloriosum duco, quod enim maius tuæ uirtutis testimonium esse potest, quam apud tam generosum Principem, tantum æstimationis, atque authoritatis tibi comparasse, at illi quid honestius, quidue honorificentius, quam quod prudentissimis, atque optimis uiris, et in maximarum rerum administratione uersatis mirifice delectetur, ex quorum assidua consuetudine non solum id acquirat, ut peritior fiat, sed etiam ut melior. Alii fortunæ beneficio elati rerum licentia immodice exultant, hic uero sapientum præceptis, et admonitionibus continetur. præclarum id quidem, et in tam iuuenilibus annis uix auditum, ut duo illa, ætas, et potentia, quæ natura effrenatiora sunt, non solum frenantur, uerum etiam deposcant. Superest igitur Deum Opt. Maximumque precari, ut inclyto Ferdinando se ad tam sanctam, tamque gloriosam expeditionem contra Turcas accingenti, insignem palmam, & de illa immanissima, atque impurissima natione sacrosanctum triumphum largiatur. Tu uero uir Amplissime, perge quo coepisti gradum, & cunctis uiribus enitere, ut illum, ad hoc præclarissimum facinus obeundum, satis accensum ardentius inflammes, ad metamque (ut aiunt) celeri cursu tendentem, uoce, & clamore iuues, unde non solum tibi immortalium laudem, & gloriam nostra memoria comparabis, sed etiam nomen tuum omnis uentura posteritas mirificis laudibus esse celebratura. Vale.

Libro de Fortitudine. in A. lege animi affectus. in B. pagina. vi. uersu. xxviii. In. A. lege animi affectus. in B. pag. ii. uer. ix. detorquetur pag. iiii. uer. iiii. disungimur. in. D. pag. iiii. uer. vi. iudicio damnatos. uer. x. illas ad appetitū. pag. v. uer. i. restinguit. pag. viii. uer. i. haberet uer. ii. quot ei. uer. x. et quodammodo. in. E. pag. vii. uer. xvii. eorū originē. in F. pag. v. uer. ii. ut mala. pag. vi. uer. xxvii. qui. pag. viii. uer. xxiii. haud scribit. in. G. pag. iiii. uer. ii. ille dies. in. I. pag. ii. uer. xxvi. feremusq. in. L. pag. i. uer. iiii. rastris. pag. iiii. uer. vii. non putaram. uer. xxi. coelo te.

Libro de rebus Turcicis. in. c. pag. vi. uer. xx. xc. annis. in. e. pag. iiii. uer. xix. succurreretur. in. f. pag. ii. uer. i. Byzantium captum. in. g. pag. i. uer. xiii. Sarinatas. in quibusdā. pag. v. uer. xxvii. exercitata.

R O M A E

A P V D F. M I N I T I V M

C A L V V M A N N O

A P A R T V V I R G I N I S

M. D. XXVI.

Cum gratia & priuilegio. S. D. N.

Clementis. VII. Pont. Max.

ad decennium.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

E
O
M
A
P
V
D
E
M
I
N
I
T
I
V
M

C
A
L
V
M
A
N
O

A
P
A
R
T
I
V
V
I
R
G
I
N
I
S

M. D. XXVI.

Cum gratia & privilegio S.D.N.

Clementis VII. Pont. Max.

ad decennium.

Plinius. Jern...

Suetonius.
Plinius.
Alex plini
Marta Erasmij
hor Falus gallicus.
ene ca moralis.
aristoteles.

...

Vibia.
Cipeian.
india.
Vocatus.
Celus.

Handwritten text at the bottom of the left page, possibly a signature or date.

